

Keda kosida?

30 jaolt auhinnatud tööd

prof. Dr. **Friedländer**'ilt, Dr. **Hagen**'ilt,
Dr. **Hilpert**'ilt ja teistelt.

Tartus.

„Rahvakirjanduse“ väljaanne.

19602A

A - 5697IV

Keda kosida?

30 jaolt auhinnatud tööd

prof. Dr. Friedländer'ilt, Dr. Hagen'ilt, Dr. Hilpert'ilt
ja teistelt.

Saksa keelest tõlkinud

L. Jaakson.

„Rahvakirjanduse“ väljaanne,
Tartus, MCMXXIV.

E. K.-Ü. „Postimehe“ trükk, Tartus 1924.

2.

Tartu Ülikooli
Raamatukogu

196024

L14940486

Sissejuhatauseks.

Frankfurdis Maini ääres ilmuv tuntud tehnika ja teaduse edendamise illustreeritud nädalakiri „Die Umschau“ kuulutas möödunud aastal wälja auhinna-võistluse arvamiste kogumiseks aine üle „keda kosida?“ Sellega polnud kaugeltki tahetud soetada lugejaile kergelt lugemismaterjali, vaid tõsisel, asjalikke töid sellē aine mitmekulgseks ja mitmekesiseks käsituseks. See tekkis vaatest, et abikaasa valik on kõige tähtsama küsimuse otsustamine, mille ette inimene omas elus üldse asetatakse ning millest oleneb nii üksiku isiku kui ka terve tõu olemus ja tulevik, saades seeläbi tähtsaks ka riigile, tähtsamaks kui tuhat teist küsimust, mille üle vaieldakse valitsuses ja parlamendis.

Võistluse väljakuulutamisele juhtivad mõtted avaldas „Umschau“ järgmiselt:

„Abikaasa valimisel on enamasti tunded mõjuvamaks teguriks ja meil pole mõtet seda eitada ehk tahta tema asemele asetada üksi kainet järelkaalumist. Kuid meie teame, et sageli ebaõnnestuvad ka puhttundelisel alusel sõlmitud abielud. Önn, kui nad saavad lahutatud õigel ajal. Kui raskelt koormab mõndagi kogu eluaeg abielu, mis päevast päeva meele tuletab ühe tunni eksisammu. — Pole abieluõnne ilma kehalise ja vaimlise terviseta, nagu seda ei ole ka vastastikuse psüükilise suhtumiseta. Kuid veelgi tähtsam on abielu vili: lapsed. „Kes üles kasvatab äpardunud laste külvi, mis kasvatab see muud kui omale muret ja rikkalikku ainet mõrudaks pilkeks vaenlastele“, ütleb Sophokles „Antigones“.

Tänapäev pakub teadus küllaldasi aluseid abielu eelteadmiste ülesseadmiseks, niipalju kui see võimalik on väljaspool elu juhuslikkust. Meie teame, missugused haigused peaksid olema kestvaks, missugused mööduvaks takistuseks kosimisel, missugused kehalised omadused soodustavad head järelepõlve ja missugused seda ei eelda. — Suur uurija Gregor Mendel, kelle 100 a. sünnipäeva pühitsesime

1922 a., on tunnustanud vanemate omaduste päritavuse. Lagemata hulk uurijaid koguvad praegu looma- ja taimeriigis tähelepandud andmeid, nagu tõu iseäraldused, vaimlised kalduvused, haigluse eel- dused, et neid ära kasutada inimese pärvuse valgustamiseks. Uurida abielupoolte soodsaid ning ebasoodsaid psüükilisi tingimusi on eksperimentaalse psüühikoloogia lahendamatu ülesanne. Ilmuvuste kompleks on üldsusele sedavõrd tähtis, et meie otsustasime väljakuu- lutada võistluse selle probleemi kujutuse ja käsituse ellu kutsu- miseks“.

Auhinnavõistlusel nõuti kolme kuni nelja trükileheküljelist tööd, mis üldiselt arusaadaval käsitusel praegusaja seisukohalt pidi puu- dutama küsimusi, mis mees ehk neiu peaks endale ettepanema enne kui ta otsustab abiellu astuda teatud poolega. Edasi oli öeldud:

„Vastus ei pea käsitama küsimust üldiselt, vaid esitama ja põhjendama üksikuid nõudeid, mis mees ehk neiu seab oma tule- vasele abielu poolele kehalistes, vaimlistes ja tervislistes suhetes. Meie ei mõtle „abstraktseid“ mehi ja naisi: vastus saab mitme- kesisem, kui vaatlusele tuleb see ehk teine tüüp nende ehk teist- suguste omadustega. Nimelt saab sarnasel konkreetsel käsitamisel pakutud võimalus õiget mõõtu leida pärandatavate eelduste ala- ehk ülehindamisele. Eriti soovitatav oleks, kui vastaja annaks selgelt formuleeritud tõuke uutele teaduslistele uurimustele, mis soodustaks selle aine tunnetust ja ühtlasi näitaks teed selle lahendamisele. Ei ole nõuetav, et iga töö ainet kõigekülgsest valgustaks. Auhinna võivad saada ka tööd, mis käsitavad küsimust ainult ühest vaate- punktist, nagu näit. hingeteadlase, närviarsti, tervishoidlase pärvus- õpetuse, naisarsti ehk mõnelt muult seisukohalt.“

Auhindadeks olid määratud suuremad summad „Umschau“ sõprade nimelistest annetustest kolme pea- ja kuue ergutusauhinnana. Auhindajateks olid hrad prof. Dr. Max von Gruber, Münchenist, prof. Dr. Valentin Haecker, Hallist ja prof. Dr. J. H. Bechhold, Frankfurdist. 5. mail 1923. a. võis „Umschau“ võistluse tulemused avaldada. Ta teatas:

„Meie võistlus on saavutanud 108 vastust. Võistlusest on osavõtnud töölisenaistest kuni valitsuse nõunikuni ja ülikooli profes- sorini, üliõpilastest, kellelt abieluküsimuses küll suuri kogemusi pole loota, kuni 80-aastaste raukadeni, kes need vast juba on kaotanud.

Meie poolt soovitavaks tunnustatud ulatusest ei ole väga täp- selt kinni peetud: osalt saime väikse raamatu suuruseid käsikirju, osalt esinesid tööd värskendava lühidusega. Nii vastas keegi Dr. med. küsimuse peale „Keda kosida?“ „Mind!“

Paljud vastused saadeti luuletuse kujul.

Kahjuks kõrvaldusid mõned vastused vormivigade pärast: avaldatud tingimuste vastu olid nad nimelised, seega oli rikutud nõutud anonümitteet, mis hindamisel erapooletuse mõttes hädatarvilik.

Kuigi saadi ka alaväärtuslikke, naiivseid, tähtsuseta ja labaseid vastuseid, peab siiski rõhutama, et tööde keskmine tasapind kaunis kõrgel seisab. Suur hulk tõsiseid, mõtterikkaid, väärtuslikke uurimusi seisis auhindajate ees.

Hindamise tulemusena said auhinna järgmised tööd:

I. auhind. Motto: Niikaua kui maailma koda
koos hoiab mõttetark,
seal armastus ja nälja oda
loob elu liikuvaks.

Prof. Dr. Friedländer'ile.

II. auhind. Motto: Igaüks on oma õnne sepp.
Dr. Wilhelm Hagen'ile.

III. auhind. Motto: Õnn ja ühiselu.
Dr. Felix Hilpert'ile.

Edasi tunnustati veel ergutusauhinna väärilisteks 6 tööd.

Auhindade jagamisel, mis eriti puutub ergutusauhindadesse, pole silmas peetud, et auhinnatud tõis väljendatud vaated auhindajate omadele kõigiti vastaksid.

Kolm peaauhinnaga kroonitud tööd avaldatakse „Umschau“ täielikult.

Et ka teisi osalt üsna väärtuslikke töid üldsusele kättesaadavaks teha, on kirjastus otsustanud väljaanda raamatu pealkirja all: „Keda kosida?“, milles avaldatakse mitte üksi auhinnatud, vaid ka ergutusauhinna vääriliseks tunnustatud tööd, kuivõrt need uut pakuvad. Ka ülejäänud töödest võetakse eriti tähelepanuväärilised ja uusi mõtteid sisaldavad tööd.“

Nii astub raamat „Keda kosida?“ oma teele. 108 vastuse saatjaist on antud sõna kolmekümnele — küllalt selleks, et hoolsal hindamisel pakkuda küsimuse põhjalikku läbiharutamist ja mitmekülgsust valgustust.

Käesoleva raamatu lugeja saab leidma, et kõik pead ei mahu ühe mütsi alla. Näiteks esinevad arvamised, mis tungivalt hoiatavad abielluastumist hüsteeriliste kalduvustega naisterahvastega, kuna teised teavad juhtumisi abielus täiesti paranenud hüsteeriast, tuleb kuuldavale arvamisi, mis igasuguse tõusegamise täiesti lubamatuks

tunnustavad, kuid ei puudu ka neid, kes seda küsimust palju kergemalt võtavad. Tulevad ilmsiks ka lahkarvamised tiisiku, suguhai-
guste, alkoholismi ja vaimliste defektide mõju üle, kusjuures üle-
tuvad hoiatavad hääled. „Looduse sisemusse ei tungi ükski
loodud vaim.“

Meie raamatus nimetatud tõsiasia, et Goethe isa oli neurastheenik ja Beethoven oli pärit alkohooliku perekonnast, tõendab ainult, et on saladusi, mida ei suuda lahendada inimõistus, mis võivad väärata kõik ennustused. Seega ei pea vabakirja antama neurastheenikuile ning alkohoolikuile. Võimalus, et ka neil mõni Goethe või Beethoven võiks õnnestuda, on väga kitsas. Ometi soovime, et meie raamat tooks lohutust, kuna ta asetab seaduspärasuse kõrvale ka leplikuma võimaluse, raudse „ei“ kõrvale ka pehmema „võib olla“.

Vastutustunne ja südametunnistuse hääl lasevad igalühel leida õige tee.

Vastutustunne ja südametunnistus! On tõsiasia, et paljud mehed toimivad hoolikamalt kaelasideme kui abikaasa valikul, et paljud neid esmalt armuvad meeldivalt riidetatud mehesse, tema kollastesse kingadesse, tema ülikonna lõikesse, tema sõrmeküünte laitmatusse. Kellele peaks öeldama, et sarnane välimus maksab vähe abielus? Kui sagedasti ei süüta juhusest paljukiidetud „armastuse esimesest pilgust“. Lugematud piduõhtud, väljasõidud, mida korraldab hiiglane-juhus, kutsuvad ellu sarnase armastuse, ja südatute enamus ei mõtle selle peale, et kui hambavalu nende sealolu tol päeval oleks takistanud, poleks ka ilmunud „armastuse esimesest pilgust“, vaid nelja nädala pärast oleks vast nähtavale tulnud mõni uus täht! Abielude (eriti pärast sõda sõlmitud abielude), lahutuste arv, mis möödunud aastal Saksamaal ulatus 14% (kuupalju halbu, kängus abielusid jääb teatud põhjustel lahutamata, on äraarvamata), laseb tunnustada, et peab tõsiselt võetama tormiliselt enneaegu sõlmitud armastuse abielusid. Meieaegne kosimine ülepeakaela on saanud ähvardavaks nähtuseks, ta on lõpmatu õnnetuse põhjuseks, kaotab abielu kui kõlblise ühiselu väärtuse ja viib hävinemisele meie seltskondlise olukorra. Olles korterita, majanduslise kindlustuseta abieluks ja enamasti teist poolt mitte põhjalikult tundes, astuvad tänapäev tuhanded noored abiellu, nagu kargaksid nad tramvaile, et mõnel lähemal peatuskohal jälle maha hüpata kui neil teatavaks saab sõidu vale suun. Osalt tuleb kiire otsustamine kosimisel panna naiste ülisuure vastutulekkuse arvele, kellele ju ometi teada on, et abieluealiste naiste arv Saksamaal õnnetu sõja tagajärjel ületab 2 miljoni, nii et iga seitsmes neiu (enne sõda

alles iga 200) on määratud üksikpõlvele. Langevad tõkked, mis muidu püsiksid. Igale rahva sõbrale peaksid muret tegema sarnased välgu-abielud. Kahtlemata sõlmitakse paljud abielud idealismi ning usalduse alusel, samuti aga ka paljud kergemeelsusest. Noorte enamusele pole veel selge, et erootiline kirk pole armastus ja et puhtisiklik vastastikune meeldivus ei kindlusta veel head abielu. Ka ei tea enamused, et võib takistada algavat tunnet, kuni mõistus on tundest üle. Ja jäägu ta üle! Iga kirk kustub, iga abielu suundub argipäevasse selle praktiliste nõuetega, millel pole midagi ühist kollaste kingade ja kauni soengu meeldivusega. Ka idealistlikele armastuseinimestele saab abielu ülesandeks, raskemaks ülesandeks elus, mida peab lahendama truuduses, kannatuses, anduvuses ja armastuses ja mis nõuab kummaltki poolelt ohvreid ja ikka jälle ohvreid — teise poole ja laste huvides. Vastastikusest elu kergendamisest saab sageli, nagu Tolstoi ütleb, vastastikune koormamine. Saatus toob igasse abiellu paratamatusi, kuid meie teha jääb kõrvaldada seda, mis kõrvaldatav.

Paljust, millest võimalik on hoiduda, kirjutab see raamat ja võib sellepärast paljudele näidata eesmärke ja suuna. Ta ei või üles ehitada ühegi inimese õnne, aga ta võib kaasa aidata, et lugeja õnne võiks leida. Kindlasti võib aga see raamat ära hoida õnnetust ja pettumusi ja juba see õigustab tema olemasolu. Kes seda loeb, saab mõndagi teada bioloogilisest „kaasavarast“, päri-vusseadustest, kogu päri-vussaadusist, varjatud haiguseidudest ja fakte loodusteaduse alalt, mille tundmine muidu mõnelegi pole saavutatav ehk ei saa tarviliselt rahvalikult esitatud. Ärgu lastagu aine täiusest end heidutada seda käsitamast, sest seaduspäraste tingimuste tundmine, millele allub inimene, on suurima tähtsusega igale, kes mõtleb abielu peale ja tahab lapsele edasi anda enda ning oma armsama. Kuigi need teadmised ei anna tingimatuid kindlustusi, siis ometi laialisi võimalusi. Meie raamat tahab näidata kui tühised on sõnad: „sünnitatakse rohkesti lapsi, aga ei mõelda seejuures midagi“. Peale „asjatundjate“, kes pooldavad nõuandmist kosimisel, võtavad sõna pädagoog, eetik, esteet, naine ja mees, kellel elukogemusi, psüühikoloog ja teised, kes vastuse annavad küsimusele „kellega astuda abiellu“. Usume, et igas vastuses on tera tõtt, mis väärrib tähelepanu ja viljakandmist ja sellepärast võiks raamat ilmuda „kasuks ning rõõmuks“. Kuuldavale tulevate häälele kooskõlast jõuab lugeja vähemalt otsusele, et abielu on inimese vabaduse vorm tema tihedamas siduvuses. Selle teadmine on tarvilik igale paarile, kes astub ühisele eluteekonnale.

Motto: Niikaua kui maailma koda
koos hoiab mõttetark,
seal armastus ja nalja oda
loob elu liikuvaks.

Prof. Dr. Friedländer.

„Keda kosida?“ See on kahtlemata tähtsam, saatuslikum ja raskelt lahendatav küsimus. Arstid, tervishoidlased, eugeneetikud, sotsiaalpoliitikud, usu- ja hingeteadlased on ammu püüdnud anda juhtnööre ja ülesseada nõudeid, mis enam-vähem tunnustust leidsid arusaajatelt, vaevalt aga said nad abieluhimuliste tähelepanu osaliseks, kellele nad õieti olid määratud. Armastajaile oli kogu see õpetus üsna ükskõik, sest neil on maksev: kosida siis, kui armastatakse ja seda keda armastatakse.

Kuigi armastaja valitu arvustusele võtab, siis on see enamasti juba liig hilja.

Küsimus „keda kosida?“ peaks esitatama ja läbi mõeldama akadeemiliselt, nii öelda sidumatult, ammu enne seda kui ta „tegelikuks“ saab. Selleks on tarvis külma järeлкаalumist, kogemust, asjast arusaamist. Armastaja on nagu hüpnoosi all, tema teadlikus on kitsendatud, saanud selgusetuks. Ta seisab iseenda ja teise suggestiooni mõju all, on hingeliselt pime ja vahest väheste vastutusvõimega. Ning: armastus poleks nii kaunis, nagu ta on, kui ta oleks teistsugune. Võib ju olla, et käesolev võistlus kuigi palju ei muuda senist seisukorda, „sest ei tungi kõikjale, mis ütleb professor, kuid loodus on seadnud emakohuse ja valvab, et ei murduks ahel, ega katkeks side“.

On siis „Umschau“ välja kutsunud ainult asjatu töö ja paberikulutuse? Ometi mitte.

Kui üleskütsel on tagajärgi ja saavutab töid, mis on rahvalikud paremas mõttes ja selleks saavad, siis pole küll loota otsekohesest mõju armastajate peale, on aga võimalus panna abielu üle

mõtlemata üht ehk teist enne kosimist, ajal, mil armastus veel ei takista mõistust kaasa rääkimast.

Mõju rõhk aga ei lange sedavõrt vahetult asjaosaliste peale, kuivõrt ta on tähtis vanematele, hooldajaile, kasvatajaile ja õpetajaile.

Et ülesseada nii suure ulatuse ja sügavusega probleemi, nagu abieluprobleem, et teda tunnetadagi, selleks on vaja vaimlist ja kõlblist jõudu, mida võiks välja kujundada üksnes kasvatusel, eeskujudel ning elukogemustel varal.

Noor naine koondab enamasti, noormees väga sagedasti, kõik tulevasele abielupoolele seatavad nõuded ühte lausesse: ta peab mulle meeldima. Harrastatakse väga ka kirjeldust: ta peab täiendama minu isikut.

Et suurem osa inimesi (mitte ainult noori) ei tea, mis „isik“ on, et sageli vanemad juhivad laste valikut ja avaldavad selle peale mõju, peab minu arust küsimust „kellega astuda abielu“ käsitama üldiselt ja niiviisi, et tulemusi võiks kasutada igal üksikul juhusel.

Mis on abielu?

Iseendast mitte looduse, vaid kultuuri sünnitus. Tema austusvääriline iga, tema varajane ilmumine juba primitiivsete rahvaste juures (isegi teatud loomatõugude paariselu) ei väära meie väidet.

Kui aga poleks abielu, siis tuleks ta luua, kui kindlam perekonna ja riigi alus.

Kahe inimese ühinemine, kes üksteist ei armasta, on siis eba-kõlbline, kui abikaasad ei ole seotud vastastikuse lugupidamisega ja ühise murega laste pärast. Muidu aga langeb abielu riiklikult ja kiriklikult sallitava konkubinaadi, kõlbliselt alaväärtuslise abielu seisukohale.

Missugune on abielu? Paljudel kordadel õnnetu.

Mitte nii õnnetu, nagu Strindberg teda vihas kujutas virilais piltides, tihti aga sinnapoole kalduv. Kui palju abikaasasid tahavad lahku minna, kuid ei leia selleks jõudu ega julgust või seaduslikku alust, lõpuks loobuvad õnnest ja paremal juhusel elavad ükskõikselt teineteise kõrval.

Ei tarvitseks liialdada eelarvamistes lapsi ähvardava häda-ohu suhtes.

Missugune peaks olema abielu?

Ta peaks põhjenema armastusel, ustavusel, vastastikusel arusaamisel ja püüdma eesmärgile, mille seadis Nietzsche: mitte piirduda sugu edasiandmisega, vaid püüda inimsugu kõrgemale tasapinnale tõsta.

Et abielusid ei sõlmi taevast, vaid selle esitajad preestrid ja ametnikud, on vaja leida „seadusi“, mis aitaks kõrvaldada juhuslikust

eksimist ning ära hoida enneaegist vananemist, varajast haigeksjäämist ja surma.

Igasuguste pahede vastu võitlemisel on suurem tähtsus hoia- tusel ja ettevaatusel kui arstimisel. Sageli annab haiguse eemal- hoidmine (prophylaxis) paremaid tagajärgi, kui arstimine (therapia).

Kui meie tahame hoiduda abielu ähvardavaist hädaohtudest ja kahjulikkusest, peame need avalikuks tegema, et nad teatavaks saaksid.

Tööstustervishoid, igapäevane elu ja sport tunnevad kõrvaldatavaid, kõrvaldamatuid, relatiivseid ning absoluutseid hädaohte.

Kõrvaldatavaid õnnetusi võime piirata ja mõnegi neist ära- hoida, kui me neid tunneme.

Mis teavad mõlemad sugupooled teineteisest?

Et meie vaatlusele võtame puhtad tüübid ja mitte vaimlisi ehk kehalisi sugupoolikuid, asetame esimesena näite: mees ja naine eri- nevad täiesti nii kehaliselt kui vaimliselt. Seda tõsiasi võetakse, hoolimata tema auväärilisest eest, kosimisel sama vähe arvesse, kui ta on hindamist leidnud seaduseraamatuis.

Teiseks: just seepärast, et mehe ja naise mõtted, tunded, püüded ja tahe teisiti on kujunenud, ei saa ükski abielupaar teine- teist täiesti ja harmooniliselt täiendada. Kas üksikuil juhuseil naisel on teravam mõistus ehk tugevam tahe kui mehel, ei tule küsi- musele.

Kolmandaks: abielu nõuab mõlemalt poolelt teatud määral oma isiku, enesemääramise õiguse, egoismi salgamist. Ta nõuab kohanemisvõimet ja teiste tundeist arusaamist.

Need näited peaksid olema aluseks kasvatusel ja ettevalmis- tusele abieluks.

Kasvatus ei või kõrvaldada päritud kalduvusi, aga ta võib neid juhtida soovitavas suunas.

Kõigepealt eeskujuga. Paljud vanemad vananevad enneaegselt. (Meie ei põhjenda omi tähelepanekuid tänapäeva seisukorraga, mis kurnab inimest ja teda ükskõikseks teeb ideeliste ja eetiliste ees- märkide vastu). Paljud vanemad vananevad enneaegu ka südameilt ning unustavad oma noorusvead, eksisammud ja libastused. Lastel arvustavad neid aga karmilt ja ei leia teid nende usaldusele. Nad ootavad lastelt aukartust, kuid unustavad, et seda on tarvis võita, nad näitavad liig selgesti oma mõtete lahkuminekuid, olles seega ise halvaks eeskujuks. Abielutülid mõjuvad laste peale rohkem kui seda arvavad täiskasvanud, kes üldse alahindavad laste vaatlusvõi- met. Lastetuba nõuab päiksepaistet ja rõõmust meelt. Paljudele lastele aga on võõras vabatahtlik alistumine ja armastusest tulev

sõnakuulmine. Tihti saab võõras suurema usalduse osaliseks kui vanemad.

Ettevalmistus abieluks: meie ei mõtle üksnes sugueluliste küsimuste valgustamist, mis on vaid osa sellest — ühevõrra tähtis poeg-ja tütarlastele. Ka „asjaga tutvunud“ neiu ei tea sagedasti, mis teda ootab. Ei ole alati mehe süü, kui pulmaöö surmab naise armastuse.

Puudulikust selgitusest olenevaid hädaohte võib kõrvaldada, nad pole paratamatud.

Neiu teadku, et mees on polügaamiliste kalduvustega. (Selle vastu vaieldakse mõnelt poolt, meie aga näib see olevat vääramata füsioloogiliselt seisukohalt. Kuid siin pole võimalik selle juures peatada.)

See kalduvus polügaamiasse ei anna aga mehele lubatahte. Seda enam tuleb temale meele tuletada, et abielu seob mõlemaid ja seisab vastastikuse ustavuse alusel.

Iseendast arusaadav nõue: mees astugu abiellu, nagu ta seda nõuab neilt, kellele ta osutab „au“ oma nime kanda, jääb vist ainult ideeliseks sooviks, mida teostada suudavad vaid erandid. Kogemusd sõja ajult ja pärast sõda on näidanud, et varane abielu iseendast ei ole hädaohuta. Sellegi poolest on ta üks eeltingimustest kõlbluse tõstmiseks ja võitluses prostitutsiooni vastu. Neiu aga mõelgu enne valikut: mees „kaldub“ polügaamiasse.

Edasi: mitte iga mees ei kujuta naist, nagu ta selle ideaali oma ema järele südames kannab (ehk kandma peaks). Ei ole iga mees õppinud naisest lugupidama, kui ta on harjunud naise üle otsustama kogemuste põhjal kõögist või lakast.

Paljud mehed astuvad abiellu kogemusrikkalt, väsinult, kulu- nult, vajades pigemini hoolitsemist kui armastust.

Ja peaaegu kõigile meestele — peaaesjalikult kõrgel seisvaile — on armastus episood. Paljudele naistele aga on ta elu. Siin satume karile, siin seisab hädaoht, mis võib muutuda absoluutseks ja selle- pärast nõuab erilist tähelepanu.

Mitte ainult seesmiselt, ka väliselt on mehe ja naise elu põh- jalikult erinevad. Sellepärast mõjuvad pettumused abielus mehe peale teisiti kui naise peale ja mees võidab nad naisest kergemini.

Elukutse, ülespidamise mure, auahnus ja võimupüüe on me- hele abilisteks hingeliste vapustuste vastu abielu-ühiselus. Naisel puuduvad need allikad. On ta emaks saanud, leiab ta toe lastes; on tal haridust ja tugev tahe, otsib ta mujalt abi, mis tal kergendab kanda armastusõnnest loobumist, resignatsiooni. On ta vaimliselt alaväärtuslik, langeb ta ehtimishimusse romaaniharrastusse, keele-

peksu, nagu samalaadiline mees kõrtsi või kaardilauda. Kujutlusvõime (fantaasia) on enamasti naisel enam arenenud kui mehel (välja arvatud meeskunstnikud, kes nagu määratud oleks õnnetuks tegema ja saama), sellepärast kaldub ta enesevaatlusele ja püüab teisi mässida oma mõtteilma. Viimast ei pane tähele ehk ei tunnusta loodusisand, või ta ei mõista seda (Nora).

Relatiivsed hädaohud sellel pinnal võivad muutuda absoluutseks ja saatuselikuks.

Sellepärast peaksid kasvatajad algama teatud küsimuste valgustamist juba poisikese- ja tütarlapseeas.

Hoolimata aukartusest piibli ees, tuleb tähendada, et ütelusel: tema peab sulle isandaks olema, abielupsüükoloogilisest seisukohast vaadates ei ole maksvast, kuigi ta kodanlise seaduse-raamatus on leidnud kindla aseme. Juba selles on vastuväide: mees ja naine, üks ihu ja üks hing. Teadmiste kogumise, kehalise karastuse ja tahte kasvatusel kõrval tuleb kasvatades püüda iseloomu kujundada isikuks, kes õpib teisi isikuid, neist lugupidama.

Kui väike laps on endast kõnelenud kolmandas isikus, jõuab ta pikkamisi mina-kujutluseni; see püsib kogu eluaja ja saab tihti valitsevaks, egotsentriliseks, eriti mehel.

Valmivasse inimesesse tuleks istutada eetilise, psüükoloogilise, filosoofilise põhilausena käsk: tõuse mina-kujutlusest sina-kujutluseni.

Kasvatus peaks loobuma lubatavaist valedest. Üks laialisemaist on sugueluline silmakirjalikkus ja tõsiasja varjamine, et õnnelikud abielud kuuluvad haruldaste hulka.

Milline vastolu, milline vastastikune võltsimine!

Tütar kasvab ema kõrval — õpib temalt (ehk teistelt) õmblema, keetma — kuid nende abielust ja seesmisest elust, üldse ilmast ja eriti meestest ei saa ta midagi teada.

Omad kogemused „korjab“ ta esmalt kirjandusest; teatud küsimuste selgituse, teadmised mehest ja oma tarkuse — rohmaanidest.

Kui siis tärkab neiu südames hell ihaldav täis kartlikkust küsimus: kellega astuksin abiellu? kahtlemata kerkivad ta vaimus siis blond- või mustajuukselised kangelased. Ja siis tuleb tõeline mees, kelle juuksedki vast ei vasta oodatud kangelase omile.

Neiule, kes teataval määral oma nukud, mehel, kes oma poissmehe elamused ja harjumused abiellu kaasa toob, ei jää pettumused tulemata. Need hädaohud aga on relatiivsed, kõrvaldatavad kasvatusel ja ettevalmistuse varal, kus eestkätt oleks tarvilik muuta

meie seltskondlist korraldust sihiga võimaldada mõlemale soole nende olemuse tundmaõppimist.

Meie seltskondlised olud ei võimalda neiuale „paremast seisusest“ tutvuda mehe tunde- ja mõtteilmaga mitte paremini, kui möödunud aastakümned prantsuse daamidele, kes tulles kloostrist vaevalt täiskasvanult, sammusid altari ette mehega, kelle valisid — perekonnad mõlemalt poolt. Enneagsete, ettevaatamatute sidemete hädaohu peaks ära hoidma mõrsjaaeg! — aeg, mil igapäiseks riideks on seltskonnaülikond, kuna aga sageli juba esimestel abielupäevil valitsusohjad kätte võtavad öökuub, tuhvliid ning öömüts (meie ei nõua, et neid sõnu peaks täpselt võetama).

Meie, inimesed, mõtleme vähem bioloogiliselt kui materialistiliselt ja püüame oma järeltulijatele parandada võimalikult palju varandust. Kui palju on aga neid, kes mõtlevad hingeliste ja vaimliste väärtuste tähtsuse peale, kuipaljud püüavad parandada oma suuremat, kestvamat varandust — elukogemusi? On õigustatud vastuväide, mille sisu peale juba tähendasime: armastaja ei võta õpetust. Just sellepärast peab ettevalmistatama. Seda tehku vanemad, vaimulikud, arstid. Viimased nimetatud elukutsed võiksid luua üldised alused abielu psüüholoogiale.

Seda ei vaja armastus — teda ei tarvitse ega saa õpetada. Tema juurdub hingeelus tundeilma osana, loomuliku loodusliku jõuna, igivana pärivuse ja edasikandmise instinktinä.

Abielu aga on inimestel seadlus, mis peab saama „Jumala meelepäraseks“. Selle seadluse jaoks on õpetatavaid põhimõtteid.

Üldine vahetegemine armastuse- ja mõistuseabielu vahel on pealiskaudne ja rumal-labane. Tunded ja mõistusline järelekaalumine peaksid ühiselt toimima.

Tunne tuleb „iseendast“, rahuliku järelekaalumise peab omandama. Armastus teeb pimedaks, mõtlemine ja arutamine nägijaks ning arvustajaks.

Meie üldised märkused tuletavad erinõudeid, mida täita tuleb üksikul (kasvatuse, enesevaatluse teel) ja riigil. Need on:

I. Tervislised nõuded.

Alkoholism, morfinism, tuberkuloos, sugu- ja vaimuhaigused on ähvardavad üksikule kui ka tema järelopõlvele. Ei lähe igakord korda nende olemasolu kindlaks teha ka siis, kui mees ja neiu lasevad endid arstliselt läbivaadata. Sest kui välja arvata juhused värskes ehk vananenud staadiumis, pole nimetatud haigused alati tuntavad. Järjelikult langeb esimene osa hoiatusabinõudele (keelu-

seadus!). Vaevalt kindlakstehtavad on ka pärandatavad pahed. Seal võib selgusele jõuda ainult siis, kui valitu ja tema omaksed selleks oma kaasabi ei keela, kusjuures tuleb nõuda — tõelikkust ja vastutustunnet.

Pärivuse hindamisel (niipalju, kui meie teadmised selleks ulatuvad) tuleb hoiduda kahest hädaohust: selle ala- ja ülehindamisest

Ei võeta tarviliselt tõsiselt möödunud kuid mitte täiesti paranenud (mis tähendab aga „täiesti paranenud“?) siifilist, alkoholismi raskel kujul (langetõbi, psüükopaatia ja nõdrameelsus perekonnas) ja tuberkuloosi.

Raskelt aga lasub arsti peal vastutus kosimist mitte soovitada seal, kus üks ehk teine perekonnaliige on kannatanud ehk kannatab hingeliste ehk närvide rikete all. Meie ei tunne veel matemaatilisi pärivusseadusi (hoolimata Mendelist), küll aga hulga fakte ja kogemusi põhjenevaid oletusi, mis siiski lubavad teha otsusi võimaluste piirides. Ei leidu täiesti terveid perekondi (absoluutselt võetuna). Pärivusõpetuse puudused ei õigusta veel kergemeelsust ja mõtte- lagedust, milliselega hinnatakse eugeenika (põlvenemise) nõudeid, muu seas alkoholismi iga päevaga suurenevaid raskeid tagajärgi.

II. Hingelised ja vaimlised nõuded.

Kui üks abikaasa on teisest mitu peajagu pikem, üks suure, teine väikse kasvuga, võib paar avalikul kohal liikudes oma peale pilkusi tõmmata — torkab silma. Istuvad aga mees ja naine omas õnnerikkas kodus üksteise kõrval, on suurusevahe vaevalt märgatav. On aga ühel suur hing, teisel väike ehk pole tal sedagi — siis küll ei panda tähele paari tänaval — kodus aga langeb ta koost ära.

Ühelgi teisel pinnal ei või eksitus saada kurbloolisemaks. Ükski arstline läbivaatus ei suuda täpselt ära määrata kõlblisi ja vaimlisi eeldusi (on see üldse võimalik, siis ainult tähelepanekute ja põhjaliku psüüholoogilise analüüsi teel); veel vähem läheb korda selgusele jõuda, kas inimesed sobivad.

Ometi seisabki selles tuum, mille ümber küsimus kristalliseerub. Selles tuumas peituvad hädaohud, milles on osa absoluutseid, millistest võimata hoiduda.

Kaks vaimliselt ja kõlbliselt kõrgelseisvat, kehaliselt tervet inimest võivad saada ütleмата õnnetuks, kui — ei sobi ega saa sobida religioon, poliitika, traditsioonid. Kui kumbagi tunde- ja mõistuseelu arenevad vastupidises sihis. Kui aset leiab enesevalitsematus, liigtundelikkus. Kui ei kaaluta rahulikult ning ei vaadelda

ühiselt, vaid otsustatakse järsult, iseseisvalt kasvatusse, elukutsesse, eluviisidesse puutuvaid küsimusi.

Meie näeme, et mõtteta on valem „armastuse või mõistuse-abieliu“. Peaks olema: armastus ja mõistus. Armastus jääb alati aluseks, sest tema annab jõudu toimida mõistusepäraselt ka siis, kui haavatud enesetunne, enesearmastus.

Kõrgemate püüete ja kalduvustega inimene on enamasti üksik. Teda ähvardab üksinduse hädaoht eriti siis, kui abielu ei põhjene vastastikusel arusaamisel. Eksperimentaalse psüühikoloogia peenemate meetodidega mõõtmatud on meelsus, edevus, ülisuur iseteadvus, kõrgus, õpetamatus. Samuti aga ka hingeline ja vaimline sissetundmisvõime, otsekoheus, tõelikkus ja kaunismeelsus.

Ei või ette näha, kuidas abikaasad saavad oskama kanda muret ja häda.

Kui nad hingeliselt üksteisega kõigiti seotud on, võivad nad saatust luua, s. o.: endid saatusest mitte lasta alla rõhuda.

Paljud abielud ei purune aga mitte vaimlisest ja kehalisest kõlbmatusest, vaid pettumustest, täideminematuist lootusist, mis sageli võrsusid illusioonest ja petlikuist oletusist, seega ei võinudki teostuda.

Abielu pole naljamäng. Ta vajab maiset ja taevalikku armastust, nõuab ühisust kannatuses, kandmises ja loobumises.

Kirg, mis inimest võib ergutada kõrgematele tegudele, pole küllalt kindel alus abieluks, kui abielu ei rahulda hingelised kooskõlad. Kuna mees kaldub kiirele kainestusele, unustab ta abielumehena tihti aja, mil ta kosis ja palus — ja mõtleb nagu Fafrer: mina oman — laske mind magada.

Kogemusteta naine kiirendab lahkuminekut, kui ta ei hinda mehe tööd ja püüdeid, kui ta ootab mehelt „armastust“ siis kui see töötab ja end haavatult ning tuseselt tagasi hoiab, unustades esineda püüda mehele uuesti ihaldatavana. Pole vaja suurilmalikku ülalpidamist, kuid tuleb meeles pidada, et lohakust peab alati tõsiselt võetama — ka abielus.

Ameerika üksikuis osariikides on pandud maksma abielukeeld teatud haigetele. Helveetsias (ka Ameerikas) on soovitatud vaimuhaigeid sigimatuks teha. Üksikuil juhusel on see ka teostatud. Preisi maapäev võttis vastu rahvuspoliitilise erakonna ettepaneku tervisetunnistuste vahetamise ja loengute üle päriüsoõpetusest ning abielu tervislistest alustest.

Kas nimetatud erakond pole kuulnud purunenud abieludest, kus abikaasad olid kehaliselt ja vaimliselt terved?

Rõõmustav on, et tunnustatakse eugeenikat, kurvastav aga hingeliste tingimuste teadmatus.

Abieluprobleemi otsustavad meie poolt tähendatud kompleksid, mille enamust ei lahenda maapäeva poolt soovitatud seadused.

Tugevamad juhtnöörest, sundusest ja karistusest on inimese seesmised võimed: ideed, vabatahtliselt omandatud kogemused.

Eugeeniline idee laialisemas mõttes teostub ja saavutab võidu alles siis, kui korda läheb üldsust selleks vaimustada ja kaastööle võita.

Küsimusele „kellega astuda abiellu?“ tuleb lisaks teine: „Kuidas saabun teadmisele, mis annab mulle alused vastuseks esimesele küsimusele?“

Ainult seeläbi, et kõigi aegade tarkade, teadjate, filosoofide, psüühikoloogide ja eugeenikute õpetused saavad rahva ühisvaraks ja kättesaadavaks arusaadaval kujul.

Lõpuväited.

Vanemaile ning kasvatajaile peab selgeks tehtama kasvatuspsüühikoloogilise külje vajadus. Kehalise tublistuse kõrval olgu sihiks hingeline karastus, tahtekasvatus, affekti valitsemine j. n. e.

Eale ja arengule vastavalt seksuaalsuhete ettevaatlikule selgitusele tuleb pärast lisada hügieeniline õpetus alkoholi hädaohust, suguhaigustest, sugulise keeldumise kahjutusest.

Seadusandlusel tuleb teostada:

1. Loengud pärivusest, eugeenikast, rahvahaigustest, hügieeniast, psüühikoloogiast ja abielu kõlblistest alustest. Neid peaks peetama korrapäraselt mitte ainult ülikoolide juures, mis ainult vähesetele kättesaadav, vaid igas linnas. Oleks tarvilik selleks kaasa tõmmata poliitilisi ühendusi, et need oma liikmeid kohustaksid ehk neile soovitaksid loenguist osa võtta. (Selles pole raskusi. Tean oma kogemusest rahvaharidusseltside referendina, et näit. töölistel on küllalt arusaamist tähendatud küsimustest).

2. Sunduslik tervisetunnistuste vahetamine enne abielluastumist. Kui arstline läbivaatus ei käsita isiku täielist psüühikoloogilist uurimust, on ta poolik.

3. Põhjalik §§ 1333, 1334 ja § 823¹⁾ tõlgitsemine ja joomise tagajärgede hädaohu valgustamine.

1) Ülaltoodud §§ Saksa seadustikust kõnelevad abielu maksvusetus, abielu olemuse lugupidamisest ja külgehakkavate haiguste edasiandmise jälgimisest.

Kuna abielu eesmärk pole lahusus, peab noortele selgitama abielu olemuse“.

Oleme võistlusel ülesseatud küsimust käsitanud meelega üldisemalt: sest noormees, eriti aga veel sageli täiesti kogemusteta noor neiu, ei suuda endale luua selget pilti sidemeist, mida teatud mõttes õigusega nimetatakse abielu ahelaiks. Kahtlemata on abikaasa valikul tähtis osa instinktil, mis naistel enamasti tugevam ja ka ustavam on kui meestel. Võib aga väga kardetav olla järgida üksnes tunde. Inimesi peab psüühikoloogiliselt nõnda juhutama, (mitte ainult abielus), et nad tahte, mõistuse, kasvatus ja enesevalitsuse läbi oleksid kaitstud välissuggestioonide (võõraste sisenduste) vastu (pimesus seisukohast, varanduslisest seisukorrast jne.).

Kui küsimus „kellele pean ulatama kae eluaegseks ühenduseks?“ on saanud kõige tähtsamaks, kui mõõduandvaks saab küsimus, kas kehalise ja vaimalise tervise juures on olemas ka hingeline kokkukõla, või vähemalt kohanemise võime, kui kihlusaeg on üksteise tundma õppimiseks — ainult siis võib korda minna „ilma koos hoida filosoofia läbi.“

Õnnetud abielud pole alati saatuse sõlmitud. Nii mõnelgi juhusel on võimalik neist hoiduda, kuid üksnes siis, kui üldsus viiakse äratundmisele, et tähtsam kui kehalised ja materjaalsed, on hingelised ja immaterjaalsed vaatepunktid.

Neidudele, kes näevad abielus abinõu pääseda vanematemaja kitsendust, neile kes loodavad abielus vabaneda muredest, puhata elust, leida hoolitsemist, — pole vaja erilist psüühikoloogilist ehk eugeenilist kaalumist, sest neile on iga abielu — hea küllalt.

Motto: Igaüks on oma õnne sepp.

Dr. Vilhelm Hagen.

Preisi maapäev on valitsusele ettepannud esitada seadust, mis teeks abiellu astujaile sunduslikuks tervisetunnistuste vahetamise. Bioloogilisest seisukohast peaks olema selge, et see ettepanek ei puuduta abikaasa valiku probleemi juuri. Ei ole tähtis ainult mehe ja naise tervis, vaid samuti nende hingelise ja kehalise konstitutsiooni suhtumine. Sama vähe kui loomakasvataja küsib paaritavate loomade tervise järele, küsigu ka inimene. Peaks ju

vabanema eelarvamisest, nagu tunneks inimene ainult kõlblisi, mõistulisi ja esteetilisi nõudeid. Tuleb veenduda selles, et terve vaimline kultuurikest seisab ometi ihulikul alusel ja et isikut väljendavad keha ja vaim üheskoos.

Lühidalt, peame vaatlema inimest animaalina, hingestud loomana, et asja näha õiges valguses. Sest inimene ei ole mingi vastand loodusele, vaid osa loodusest ja ta püüd vabaneda ja saada iseseisvaks ei jää karistamata.

Sellega pole mõeldud soovitada inimese tõuparandust. Madelung on ses suhtes tehtud ettepanekuid oma „Tsirkuse inimeses“ rohkesti pilganud. Otse sellevastu asun mina seisukohal, et abi-kaasa valik on loomulik ja lihtne toiming, mida on keerulisemaks teinud ühelt poolt inimeste loomulikkude instinktide peenenemine ja teiselt poolt nende vägistamine suurlinna inimese mõistusest ning loomuvastastest elueesmärkidest. Ja mis veelgi pahem — tundeelu on juba nooruses valesti kujunenud, tungide suun õigest sihist kõrvale kaldunud, mille tõttu saab võimatuks tundmuste järele õieti otsustada.

Kas teise soo esitaja lähenemine üldse ongi soovitav, selles annab esimese otsuse tundmus. Ja suurem enamus põhjendab oma valikut ainult sellega: „Armastan teda“. Kardetakse selle põhjenduse õigustuse juures üldse kaheldagi ja ometi peaks esmalt küsitama: „Miks armastan teda?“

Meie tundmused ei olene lihtsalt tajumisest, nagu maitse, mis eraldab soolast, magusat, haput ja mõrudat, vaid nad on erakordselt komplitseeritud. Tahaks võrrelda armastust mõne viina aroomiga, mis on olemas maapinnast, puust ja aastast, mis selle järele erineb, kuid on ometi ühetaoliselt hurmav. Armastus on eriline suhe kahe inimese vahel. Kuidagi liigub alati meie sisima magneedinõel, kui ta puudutab mõne teise inimese magneedivälja, ainult reageerimisviis on olemas mõlemast iseloomust ja teatavat väljendus-teisendit nimetame armastuseks. Sellega tähendame reaktsiooni viisi, mitte aga tema sisu, mis igal juhul erineb ka väärtuslikult. Nii oleks selles mõttes lapsik rääkida „ainumast armastusest“. Enamasti on inimestel elus mitmed vahekorrad. Igal vahekorral on oma eriseloom ja vahekord kahe inimese vahel, nagu ta on, ei saa korduda. Seejuures ei olene vahekorra kõik välistest oludest, vaid põhjeneb mõlemate poolte olemuse iseärasustel. On palju vahekordi, kus episood hakkab arenema juba tutvuse esimesest päevast.

Mõlema poole kogu struktuurist on tingitud, et nad pärast küllastust jälle lahkuvad. Sellest annavad ilusa näit. Goethe ja Friederike. Ei või väita, et Goethe poleks teda armastanud kogu

oma nooruse impulsiivse anduvusega ja ometi oleks olnud abielu siin õnnetuseks. Abielu nõuab tunde kestvust. Sellepärast peame ütleva: armastust üksi on abiellu astumise põhjuseks vähe.

Inimese armastus on ülem looma sugutungist. Loomade sugudevahelised suhted on tingitud aastaegadest. Sugutung valitseb üksnes jooksuajal, muidu on sugude vahekorid erapooletu. Ei ole kokkupõrkeid sugutungis ja emakohustuste ega ebakõla tungielu ja individuumi iseseisvuse vahel. Inimestega on aga lugu teisiti. See raskendab inimese hingelist suhtumist, rääkimata veel kogu aasta valitseva sugutungis puhtväliseist kokkupõrkeist naise keha funktsioonidega.

Armuepisoodi lühikese kestvuse ajal võib isiku elu astuda tahaplaanile, abielu aastais on see aga võimatu. Vastastikune iseseisvusest lugupidamine peab jääma. Ei tohi kustuda teatud kaugusetunne teise isiku ees, muidu varitseb hädaoht, et meie teise hinge tühjaks rüüpame ja siis tühja kausina kõrvale heidame.

Looma tunded on lihtsad ja on juhitud bioloogilisele lõppsihile. Sellevastu on moderni inimese tunnete hindamisel sisu. Tundmuse sisu ja suuna määrab ära meie arenemine. Nooruse elamused võivad mõne tundega siduda väliseid muljeid, sarnasusi, pilte, sõnu, mis hiljem võib meie peale mõju avaldada, kui meil tuleb otsustada sarnaste muljete üle. Nii on iga erootiline elamus ühtlasi otsustav meie tundesuhtumisele mõne teise naise vastu. Isegi meie varasema lapsepõlve armuelamused, mis meid emaga seovad, otsustavad sel teel meie hilisema saatuse. Ja nende kompleks saab mehe elus mõõduandvaks tema tundmustele naise vastu üldse. Instinktiivselt ootab mees armastatud naiselt oma lapsepõlve-igatsuste rahuldandamist ja seob ka sisult armastatu kuju oma emaga. Koguni selgesti ilmub unenäos armastatu ja ema ühinemine meie teadvusse. See konflikt on esile toodud legendis Oedipusest ja Jokastist¹⁾. Harilikus elus ei juhtu küll, et ema saab armukeseks, vaid et armastatu ei suuda rahustada mehe igatsust ema järele.

Naisel, kes ei suuda luua mehele kodu, pole abieluks eeldusi. On olemas hea mõõdupuu, kas naine suudab meest ka emaliku pilguga vaadelda: ta ei pea mehe nõrkadele silmapilkudel jääma mõistmatult pealt vaatama. Muidugi on temale raske näha arana ja alandatuna meest, kelles ta tahaks näha isandat ja kuningat, kuid ta peab sellest üle saama ja olema tugevam mehest, ilma viimast sellepärast alandamata ja ta peab oskama omas abituses tema juure põgenevat meest hella käega püsti aidata.

1) v. Freud.

Isiku kõlbline hindamine algab poisikese eas. Ilmub mingi argustunne teise soo ees. See on soovideta aukartuse ja sõpruse ajajärk. Poiss- ja tütarlapse vahekord on siis seltsimehelik, tähaks õelda õelik; ja nagu poisike neil aastail endale seab valjud, järeleandmatud aukohustused, on tal ka naise vastu kõige suuremad nõuded. Kuigi see veidi liialdatud hindamine peaks hiljem aset andma vähem teravale arvustusele, põimub armastatu ideaalkujusse ometi sõbranna kuju. Kui ilmub armastus puhtsugulisel pinnal, arvatakse tihti võivat mõõda minna kõlblistest nõuetest, mille tulemuseks on tüübilised abielud „allpool seisust“. Oleks tarvilik endalt alati küsida, kas tulevane naine kannatab välja võrdluse ema ja õe vahel.

Sellel hindamisel ei pea arvesse võetama haridust ja teadmisi. Tähtsamad on hingelised omadused, mida võib omada kõige lihtsam ja harimatum inimene. Kuid armastatu kuju ei tohi haavata poisikese õelikku süütusideaali.

Muidugi võib kirg kõigutada seda nõuet, kuid viimaks murrab läbi ometi vana hindamine poisikese east.

Ei tohi hoopis kaduda tunne ligipääsmatust kõrgusest. Armuelamus jääb kahvatuks, kui ta on ainukeseks tundmuse sisuks. Kordudes kaotab ta siis oma puhtuse ja läheb vaevalt lahku müüdavusest. Uus andumus võib võrsuda üksnes hingede uuesti kättevõidetud, iseseisvast vabadusest. Selles seisabki ühe pr. Steini tütarlapseliku helluse saladus.

Naise tundesuhtumine mehe vastu ei ole lihtne vastand eelpooltoodule. Kindlasti on maksev ka tema suhtes, mis puutub kõblisesse hindamisse. Kuid naisel ei ole mehe ema-igatsusele vastavat tunnet. Naine otsib mehelt abi ja kaitset, aga see pole vastolus tema sugulise suhtumisega, vaid koguni selle õigus. Peale selle võib ta oodata, et mees ei tarvitaks kurjasti oma võimu, mis tal loodusest on antud naise üle. On vastik, kui mees tühistes asjades püüab alati oma ülevõimu rõhutada.

Mehel ei mängi mõte lastest alguses mingit osa, naisel on aga igatsus ematunde järele tundeelu sügavamaks aluseks. Sellepärast küsigu tema eestkätt: kas võib olla tema laste isaks nimelt see mees. See on midagi hoopis muud kui anduv kirg. Viimane on siiski tarvilik, et temale hingeliselt üldse võimalikuks teha sammu neipõlvest abiellu, mis temale on palju tähtsam kui mehele. Kire olemasolu pole aga sama tähtis kui soov näha oma lastes inimese teatud omadusi. Kaasa räägib ka teiste väärtuste hindamine. Sellepärast on emalikule naisele kergem valida meest, kellega teda seob lugupidamine, kui üleskasvatada mõõdunud kire lapsi. Ja kuna

mees tihti ära vahetab igatsuse abielu järele koduse mugavuse sooviga ja igatsuse teatud naise järele tungiga naise järele üldse, jääb naisele elu keskpunktiks alati laps.

Kokkuvõttes peame ütlema, et armastusest üksi on abieluks vähe. Tunde järeleproovimisel ja tema üksikute komponentide vaatlemisel on enamasti võimalik otsusele jõuda, kas ta kannatab välja kestva abielukoorma.

Siin juures veel mõnda kestvusest. On tähelepanuväärne, et rahvalauludes ja jutustustes alati pärast igavese armastuse tötust tuleb truuduse murdmine. Tõepoolest ilmub kahtlus vahekorra kestvusse sel silmapilgul, kui kerkib küsimus „kui kauaks.“ See tõendab, et kahe inimese vahekorras on tekkinud muutus. Abielu ei tohi aga olla teatud punktil lõpuni elatud. On see nii, siis muutub ta Strindbergi draamades kujutatud piinarikkaks tühjuseks. Kahe inimese vahekord peab seisma väljaspool aega. Vastastikune rütm peab olema nagu mere voogamine, mis ikka uuesti vaheldudes ometi ühtlaselt kordub.

Ei ole võimalik luua konkreetset, kindlate joontega mehe ehk naise eeskujut, keda võiks kosida. Kahtlemata on olemas inimesi, kes pole loodud abieluks: naised, kellel puudub armastus lapse vastu, mehed, kelle vahekord naisega ei tõuse kõrgemale elajalikkusest. Siis veel mehed, kes sedavõrt on süvenenud vaimlisse tõesse, et nad on perekonnale kadunud. Kogu oma elu ohverdavad nad inimsusele ehk mõnele ideele. (Sellest on tekkinud preestrite üksikpõlve nõue). Viimaste suhted naistega peavad jääma alati problemaatilisteks. Samuti on olemas ka inimesi, kes oma looduslike kalduvuste tõttu leiavad kergesti abikaasa. Vastust enamusele sisuliselt kindlaks määrata ei ole võimalik, sest pole tähtis armastatu iseloom, vaid poolte vastastikune suhtumine, mis pärast igal üksikul juhusel saab olla maksev ainult subjektiivne otsus. Üldse on loomuliku tunde hääl õigem mõõdupuu kui igasugused teised juhtnöörid.

Umber sedasama võib öelda ka hingelisest ja kehalisest konstitutsioonist. Kui piirduda hingelise külje käsitlemisega, siis ei vaja haigete eraldamine mingit põhjendust. Iseasi on kui valitu perekonnas on vaimuhaiged, ja seda juhtub sagedamini kui üldse arvatakse. Nimelt on vaimuliselt kõrgel seisvais perekondades tihti üksikuid vaimuhaiguse juhuseid. Seal tõstab pärivustont ähvardavalt pead. Abiellu astumise keeld oleks aga sarnaseil kordil erakorraliselt karm ja ka bioloogiliselt otstarbetu. Nimelt anderikkamate temperamendilaad ei seisa alati kaugel haiglustest. Probleem seisab selles, et ei juhtuks ühte üksteisele sarnased kardetavad kalduvused,

vaid et nad saaksid edaspidise pärvusega kaetud ja seega kahju-
tuks tehtud. Teadus on nii kaugel, eriti Kräpelin'ist, Bleuler'ist ja
Kretschmer'ist saadik, et inimese iseloomu võib liigitada kindlaisesse
rühmisse. Sellepärast peab seal, kus on olemas kardetavad kaldu-
vused, hoiduma suurendamast seda päritavat omadust abielu läbi
inimesega, kellel on sarnaseid kalduvusi. Et ei peaks abiellu as-
tuma kaks kurvameelist, on arusaadav võhikulegi. Kuid peab tähenda-
dama, et ka vastupidine loomulaad, nagu kurvameelsuse vastandina
ärev-lustilikkus, kuulub samasse iseloomuliiki ja on ainult samade
kalduvuste vastuhelk teisel pinnal. Nii võib lapses, kelle vanemaist
üks on haiglaselt rõhutud, teine elav, rõhutud iseloom areneda haig-
guseni. Samuti on hell, tundelik inimene ja vali, külmalt kaaluv
pedant ainult ühe ja sama iseloomuliigi teisendid. Kretschmer
näitab meile, et ei ole järsku üleminekut tervise ja haiglaste näht-
tuste vahel.

On raske ette näha, kuidas kaks temperamenti ühinevad abielu-
elus. Seejuures peame eraldama väljavaateid abielupaari kooselu ja
laste iseloomu etteaimamise suhtes. Igatahes ei ole soovitatav samast
iseloomuliigist ühesuguste kalduvustega isikute abielu. Pigemini
suudavad anda harmoonilise kooselu ühe iseloomuliigi vastupididist
laadi iseloomud. Vast ongi seesugused abielud kõige lihtsamad:
abikaasadel on tarvilisel määral sarnasust, et teine-teist kergemini
mõista ja ometi täiendab ja silub ühe temperament teist. Kujuta-
tagu ette tüüp, nagu rasvane, käratseja kõrtsmik ja tema ümarik,
heasüdamline teinepool, kellel pisarad alati käepärast ja kes ees-
uksest väljavisatule tagaukse juures süüa annab. Ehk tuletatagu meele
tõsist, pedantlikku ametnikku ja tema vaikset, õrna naist. Igatahes
võib ühekülgsede kalduvuste kuhjumine pärvuse läbi anda ühekülgselt
silmapaistvaid andeid, kui ka haigeid ja veidruseeni arenenud
ühekülgsed iseloomusid.

Sügavam ja sisurikkam on abielu kahe inimese vahel kahe-
sugusest iseloomuliigist. Teatavasti on sarnane abielu ka raskem,
sest kumbalgi pool jääb üle teatud osa isikust, mida teine ei suuda
iialgi täiesti mõista. Tüübiliseks näiteks on Goethe vanemad. Vaim-
liste haiguste pärandamise hädaoht on suurem kui ühekülgsede ande-
kuse tõusu võimalus. Inimesed, kes on mitmesuguste temperamen-
tide seganemise saadus, on laiema silmaringiga ja õiglasemad teiste
vastu kui seda suudabki olla ühekülgsene iseloom. Teiselt poolt on
aga geenius, nagu Goethe, kahe erineva iseloomu ühinemise tulemu-
sena erakorraline haruldus.

Otsus kahe inimese hingelise lähenemise üle on tihedalt
seotud kehalise sümpaatia tundega. Et aga kehaline konstitutsioon

on kokkukõlas iseloomuehitusega, tuleb õnneks vaevalt ette lahku-
minekuid iseloomu ja inimese välise tüübi hindamisel. Üldse võib
õelda, et eriti naine ei peaks kunagi alahindama kehalist vastikus-
tunnet, kui see ka vähesel määral peaks avalduma. Sagedasti
tuleb vastav hingevinga avalikuks alles siis, kui on juba hilja.

Ka kehaliste omaduste pärivuses seisab suurem hädaoht ühe-
suguste vigade kuhjumises. On ammu üldiselt tuttav, et näiteks
tuberkuloos (tiisik) ja suguhaigused on abielu takistuseks. See-
uures ei pea ülehindama kergeid kopsuhaigusi ja pärandatavat
verenõrkust. Kuid peab tõsiselt hoiatama abiellu astumast neid,
kelle perekondades on ühesugused pahed. Kui palju muret teeb
laps esimesest elupäevast saadik, kui ta isa oli tervislikult nõrk ja
ema lapsena kannatas alatoitluse all. Niisuguseil juhuseil ei saa
aidata instinkt, vaid üksnes arsti nõu, kes tunneb mõlemaid abiellu
astujaid. Tüsedad, täisverelised, rabanduste ja asthma kalduvustega
inimesed ja pikakasvuga, kitsa rinnaga, tuberkuloosi kalduvad
võivad saavutada lastes mõlemapoolse kehaehituse ühtlustuse.

Üldiselt võib soovitada enda tüübi vastandit. Õnneks on ka
loodusel tung ühte viia üksteisele mittesarnaseid inimesi. Selle
juures tuleb aga ka hinnata tõu iseärasuste alalhoidmist. (Pole nii
lihtne soovitada kogu Saksamaale sihvakat, helejuukselist isanda-
tõugu). Kohaliku tõu iseärasustel on oma erilised väärtused (Hell-
pach). Vaadeldes nende arenemist vähemas asunduses, saame järg-
mise pildi: ¹⁾

Esiialgu pärast väljarändamist, kus harilikult on tegemist mitme
tõu seganemisega, avaldub asunduses mitme põlve kestes iseseisva
iseloomu arenemine ja tõus. Nii kujundab ümbritsev ilm tüübi,
mis lõpuks abikaasa valiku piiramise läbi asunikkude perekondadega,
arendab eriomaduste ja võimetega iseloomu. Siis aga tuleb igane-
mise ajajärk ja võib tähelepanna sugulaste-vaheliste abielude taga-
järgel kõdunemise tundemärke. Temperamendi hoog hakkab kaha-
nema, võimed annavad aset psükoosile (vaimunõrkusele) ja keha-
ehitusest soodustatud haigused lähevad ülekäte. Mida vähem
asundus, seda kiirem on arengu käik.

Kui siis tuleb tõu sekka võõrast verd, võib ta uuesti õitsele
tõusta. Endised head omadused tärkavad uuesti uuel pinnal ja saa-
vutavad uusi teisendisi võõraste jõududega seganemise võimaluses.
Kõigepealt aga väheneb hädaoht, et kahe haiglase kalduvuse kokku-
puutumine võiks luua uue haiguse.

1) Autor on aluseks võtnud oma tähelepanekud Lennepi maakonnast.

Otsustandev on aga moment, et järgmises põlves ei leiaks aset uus seganemine kolmanda tõu sugemetega, vaid et ta jääks mõlemate vanemate perekondade raamidesse. Muidu langeb jälle tasapind väga kiiresti ja osutub vaimline ja kehaline värvitus, nagu seda võib näha tööstusekeskkohtades ja Saksamaa endiste läbikäigu-kohtade elanikkude iseloomust Saksimaal ja Frankfurdis. Tõusega-mise katse on seda kardetavam, mida võõramad on tõud. Eriti halbu tagajärgi laste suhtes võib anda seganemine üsna võõra tõuga, näiteks juutidega. Neid vigu võib minu arvates tasandada, kui ühe perekonna traditsioon jääb maksma veel kolmandas põlves.

Selle juures tekib küsimus, kui suurel määral tingib laste tulevikku neid ümbritsev ilm, nii et vastutus väärtuslike tõuomaduste säilitamises ei langeks ainult kehalise pärivuse peale.

On kindel, et ei ole võimalik midagi inimesest kasvatuse abil välja tuua, mida ei ole tema päritud kalduvustes. Küll võib aga takistada nende kalduvuste pinnale tulekut. Igal juhusel on kasvatusel tähendus ainult pärivusest tingitud iseloomu juhtimisena teatud rööpais. Tugevad seesmised jõud, nii head kui ka halvad, murravad alati etteseatud tõkkesid.

Keskpärase iseloomude laialise sarnasuse tõttu võib aga kasvatus saavutada teatud ühtlustust. Selles võime tähelepanna üldiselt häid tagajärgi kasulaste juures, kes esimesel eluaastal sattusid lihtsasse, korralikku perekonda. Nad kohanesid kergesti kasvavate vaimlike õhkkonnaga. Kaup'i uurimuste ja oma kogemuste põhjal võin loota, et kehalisi haiglasi kalduvusi võib mõistlikul hoolitsemisel samuti alla suruda, nagu hooletus peidetud päritud vigu laseb päevavalgele kerkida.

Kui ümbritseva ilma mõjud ei muuda pärandusemassi, siis avaldavad nad mõju uue põlve abikaasavalikul ja saavad sel teel teises astmes pärandusemassi saatusele tähtsaks.

Perekonna kujundamisel pole sugugi ükskõik, millisest ringist on pärit tema eluviis. Silmapaistvad perekonnad, kes aastasadu on elujõulistena püsinud, võlgnevad seda oma vere värskendamisele võõra verega teistest rahvakihtidest. Kui neil on korda läinud sellest hoolimata alalhoida 6—7 põlveni oma iseloomu, seisavad selle juured kindlalt perekonna traditsioones, mis toetavad tõu iseloomu arendamist ja tõrjuvad tagasi võõra päritud mõjud. Muidugi võivad pärivuse käigus kaasa rääkida tõu tugevad omadused, millest meie veel midagi ei tea. Iseloomu kujunemine on aga tähtsal määral tingitud lastetoa õhkkonnast.

Mul polnud võimalik ülesseada rida täpseid nõudeid abikaasavaliku suhtes. Mulle näis tähtsam juhtida tähelepanu kahele alale,

kus minu arvates seisavad pearaskused. Ja see on inimeste tunnete suhtumine. Oleks oluline edusamm, kui meie oma tundeid ei võtaks lihtsa tõsiasjana, vaid püüaksime selgusele jõuda oma hindamise aluse kohta, mis avaldub iga inimese üle meie tundesuhtumises tema vastu. Ja kohe selle küsimuse järele tuleb teine: missugused alused leiduvad sellele tundesuhtumisele mõlemas isikus.

Et võimaldada selget pilku eelseisvasse abiellu, peame enda isikut tundma ja õieti hindama tema kokkukõla teise inimesega. Olen veendunud, et katse selles selgusele jõuda ainult harva võiks kahe inimese lahkumist tähendada. Alati saab see küll raskusi tegema ja mõlemale nõudeid seadma. Peab enda iseloomu ohjes hoidma ja võõrale järeleandma. Peab tunnetama kohustusi oma keha suhtes ja arvustama oma traditsionaalset suhtumist. Lõpuks tuleb aga sellest rikastumine, ja ma usun, et hoolimata meie kehalise ja vaimlise ehituse kindlaksmääramisest pärivuse läbi, saatus ometi seisab meie endi käes.

Motto: Önn ja ühiselu.

Dr. Felix Hilpert.

Sellele küsimusele vastamine nõuab tingimata ühe eelküsimuse lahendamist, missuguse küsimuse iga üksik peab endale esitama: „On mul endal abieluks õiged eeldused? Kas see abielu eeskuju, millist endas kannan, vastab abielu võimalusile? Kas on mulle selge, et abielu on kahe inimese loov toimimine, mis ka minu vastu seab tõsiseid nõudeid?”

Enne abikaasa valikut katsugu igaüks ennast järele:

Kas on temal ühismeelt ja tahet eluaegseks ühiseluks, ilma milleta pole mõeldav ükski abielu.

Kas eeskuju, mille järele peaks abielu kujunema, ei ületa inimliste võimaluste piire? Kas liialdatud, üliidealiseeritud kujutlused juba iseendast ei pea tooma raskeid pettumusi?

Kas on tahet tõsiseks kaastööks harmoonilise abielu kujundamisel, kusjuures ei saa mööda minna kohanemisvõimest ja järeleandlikkusest.

Kui võib jaatavalt vastata küsimuste peale enda abielueelduste suhtes, siis kaalutagu valitud teist poolt samalt psüüholoogiliselt seisukohalt.

Tuletatagu meele individuaalsüükoloogia tähtsat õpetust, et meis endis elab eeskuju, mille järele kujundame oma elu ja sellepärast ka abielu ja tema nõuded saavad väljakasvama sellest eeskujust.

Proovitagu jällegi kõige pealt ühismeelt ja eeldusi ühiseluks. On tähtis seisukoht üldse inimese vastu, teise soo, kaastöötajate ja perekonna vastu. Veendugu selles, kas on tegemist inimesega, kes heameelega ja vabatahtlikult täidab ühiselu nõudeid või vastu pui-geldes püüab neist võimaluse järele hoiduda.

Kõrgid, upsakad iseloomud, kes inimeste, eriti teise soo üle üksnes eitavaid otsuseid annavad, on nõrgad iseloomud, kes niisugust suhtumist vajavad oma enesetunde alalhoidmiseks. Abielu koorma all (sest nõuded on sarnastele inimestele koormaks, sagedasti ka üle nende jõu) tuleb kõrgendatud määral ilmsiks protesti- ja vastupaneku seisukord, oma ülemusetunde säilitamiseks, mis abikaasat alandab, rõhub, piinab. Seda tüüpi mehed on enamasti ülbed, vahest toored, naiste seltskonnas saamatud, sageli kartlikud, kuna nad kokkupuutudes alaväärtusliste „vahekordadega, ja avalikkude naisterahvastega osutuvad brutaalsetena. Osalt võivad nad kartusest alkoholist loobuda, osalt aga langevad aeg-ajalt suitsetamishimusse.

Samasuguse tüübi leiame naiste hulgas meeste eitajana. Ku-neid peaks abieluks enam-vähem sunnitama, kalduvad nad neuroo-tilistesse haigustesse, püüavad hoiduda õigeist ühiselu nõudeist, hoiduvad kõrvale majapidamisest kõrgemate väimliste huvide ette-käändel ja asuvad meeste suhtes eitaval seisukohal. Sellesse liiki kuulub ka liigtundelik ja üliesteetiline tüüp, kes püüab hoopis eemale hoiduda argipäevast, tuges hellatundelikkusele ja iludusjanule. Sarnast liigtundelikku esteeditüüpi võib vahest ka meeste hulgast leida. Mõlemad hoiavad ka suguelus teisest soost kõrvale ja kalduvad enamasti homoseksuaalsusse.

Sellepärast valitagu abikaasaks inimene, kellest on veendumus, et tal on ühismeelt ja tahet ühiseluks. Kui pole neid omadusi, puudub ka võimalus harmooniliseks abieluks. Kõlab ju enesestki mõistetavana, et nii tihedaks ja kestvaks ühiseluks, nagu on abielu, on kõigepealt tarvilik ühismeel ja tahe ühiseluks. Igatahes võrrel-dagu ja otsitagu oma tuttavate seast inimesi arenenud ühismeelega.

Muidugi pole sellega öeldud, nagu peaks üksikuil abikaasa-valiku juhuseil ühismeel olema mõõduandvam moment ja nagu oleks abieluks teatud inimesega soodsam see, kellel kõige enam ühis-tunnet. Sugugi mitte. Ainult see olgu selge igaühele, et inimesel, kelle harilikust ülalpidamisest võib järeldada, et tal pole ühismeelt, puuduvad abieluks kõige tarvilisemad eeldused.

Kui on selgusele jõutud teatud inimese ühismeele olemasolu üle, missuguste teiste vaatepunktide järele võiks veel otsustada, kas ta on kõlbulik abikaasaks?

Ei pea unustatama üht peategurit: „tundmus.“ Ja meie ei pea seda ka käesoleval käsitamisel unustama, kuigi tuleks silmas pidada enam teaduslik-mõistuse pärast sihti. Ka siin ei pea meie unustama tunnet, kuna väga tähtis on see, kuidas inimene arvustamisel ka tunde kohaselt võiks õieti otsustada, kas ta abikaasaks kõlbab. Tundmusena ei pea võetama lihtsat armumist. See tundmuse-pärane suhtumine annab põhjust raskemaiks eksitusiks ja on u see üks suurem põhjus, miks noorte nõندانimetatud „armastuse-abiellud“ ei ole kestvalt õnnelikud, kuna tugev erootiline kaldumus ületab tundmusepärase suhtumise kogu isiku vastu ja tõrjub tagasi undmusepäraste kaalumiste teadvusse astumise. Ei pea abikaasa valikul salatama meile loodusest antud annet inimesi intuiitiivselt, undepäraselt hinnata, otse selle vastu peaksime kuulma seda häält, vabana ekslikuist suhtumisist, eriti vabana erootilisest armumisest, kus juures alles siis võib päevavalgele ilmuda armastus, s. o. isiku tõsine poolehoid, üksteisest arusaamise ja harmoonia tunnetamine. Proovitagu endid järel pikemal lahusolemisel, rikutud meeleolus, püütagu luua rahulist, mitte iseäranis undepäraselt rõhutatud õhkkonda ja vaadatagu, kas ka siis oleks üksteisele midagi öelda, kas võiks jõuda elusih tide ühtlustamisele, kas ka ilma erootilise armumiseta tuntakse rõõmu teisest isikust, häämeelt tema lähedusest.

Psüühikoloogiliselt hästi põhjendatud grafoloogia tõttu, mis eriti palju on võitnud Klage tõist saadik, võib see, kes ei usalda enda intuiitiivse tunnetuse täpsust, kellel puudub inimese tundmiseks silm, kes tahaks enda veendumusele lisada objektiivsel alusel seisvat otsust, see võib iseloomu arvustamisel appi võtta käekirja väljendusviisi. Ainult see olgu teada, et väärtus on üksnes seletusel, mis seisab psüühikoloogilise tunnetuse alusel.

Ei tohi edaspidi hooletusse jätta inimese intuiitiivseid tunnetusvõimeid. Meie ei tohi olla mõistusakrobaadid. Iga päev näitab järelandmatu selgusega, et meie mõistuse haridus on viidud ühekülgsele äärmusse, et iga sügavam intuiitiivne tunnetus, elav tajumine ja elamus on jäänud kängu ja sagedasti täiesti võimetuks mitte ainult üksikolevusse puutuvais küsimusis, nagu abiellu, vaid ka suurtes rahvaküsimustes, nagu näiteks rahvaste õige suhtumine sõja ajal.

On tingimata tarvilik kõikide tunnetusvõimete arendamine. Individuaalpsüühikoloogial on ilus ülesanne järeluurida õnnelikkude

abielude psüüholoogilisi aluseid. Nõue, nagu väärksid uurimist ainult haiglased nähtused, pole tingimatu.

Küsimus, mis sagedamini esitatakse, on järgmine: „Kuidas võin valida abikaasaks selle ehk teise inimese, ta on ju hoopis teistsugune kui mina?“ Ja sellele järgneb üldine küsimus: „Kas peab valima eluseltsiliseks inimese ühesuguste või erinevate kalduvustega?“

Omas aluses peavad abikaasad olema ühesugused. See tähendab, kogu elu- ja abielu-eeskuju ei pea väga erinevama. Kui üks pool näeb oma eesmärgi välises austuses, avalikus tunnustuses, suures seltskondlikus majapidamises, võimalikult väheses tülis laste pärast, teine pool tahab oma õnne leida harmoonilises kooselus, vaikse, õnnestava kodu loomises, anduvuses laste elule, siis saab iga küsimus käsitatud teisest vaatepunktist ja tekivad lahkkelid. Elule ja abielule põhjanev eeskuju peab tingimata olema ühesugune ehk sarnane. Seejuures on soovitatav iseloomude ja temperamentide mitmekesisus. Rõõmus ja tõsine, elavam ja rahulikum, hoogne ja reaalne võivad teineteist õnnelikult täiendada, kui nad omas aluses on ühesugused. Tuleks kõrvale hoiduda ülisuurest sarnasusest. Vagune ju vagusam saabuksid igavusele, elav ja elavam kärstitule visklemisele, ei suudaks midagi ära oodata ega laseks teineteist välja rääkida. Igavus surmab abielu, hoitagu nürimeelsete eest. Kaks inimest, kelle puudub võimalus ennast välja rääkida, tunnevad endid vaimlise pehkimise õhkkonnas. Kaks üliarahutat inimest ei leia puhkepunti, koondumist, kõnelevad sageli teisest mööda ja kõik hargneb lõpuks otstarbetuks visklemiseks.

Elu põhjaneva eeskuju puudulik sarnasus väljendub sagedasti kõige enam laste kasvatuses. Kasvatuse eesmärk, teed ja meetodid, lühidalt kõik, mis puutub lapsed ja tema kasvatusse, läheb põhjalikult lahku ja kumbki pool leiab, et teine valesti mõistab ja toimib. Muidugi: igaüks näeks last isemoodi, igaühel on oma teed oma eesmärkidele.

Lapse kasvatamisel osutuvad siis lahkumineku kogu oma teravuses, kuna vanemad seni vast ei märganudki oma suhtumise aluse suurt erinevust. Elurõõm ja elujulgus hoovavad tervisest, seega on tervis paratamatu tingimus isiklise õnne saavutamiseks. Kuid mitte ainult isiklik, vaid ka järeltulijate õnn ja nende elu soodne kujundamine oleneb kõrgel määral vanemate tervisest. Nii nõuab vastutustunne järelpõlve ees terve abikaasa valikut. Edasi vaadates mõeldagu, et häid või halbu pärandatavaid omadusi, mis lastele kaasa antakse, järelpõlv saab edasi kandma kaugemasse tulevikku. Nii on igal üksikul võimalus abikaasavalikul kaasa töötada inimsoo edenemisele ja seda tunnet peaks kõvendama ja laiiali laotama, et

vaimliselt ja kehaliselt alaväärtuslised näeksid endid abielust kõrvaleheidetuina.

Vaevalt juhtub küll, et abikaasaks valitakse vaimuhaige. Kuid peetagu meeles, et üliselged erilikkused on sageli ähvardava vaimuhaiguse esimesed tunnused ja sarnaseil juhuseil uuritagu järele, kas perekonnas on varemalt olnud ergu- ja vaimuhaiguse juhuseid. Üldse proovitagu vanemate kehalist ja vaimlist tervist tunnetuses, et inimene on päritavate omaduste saadus.

Nõue, et abiellu astumisel nõutakse pooltelt arstitunnistuse esitamist, ei leia kahjuks veel teostamist. Seda enam peaks nõutama õhjalikku arstlist tunnistust isiklisel algatusel, kus karta on vaimlisi ehk kehalisi haigeksjäämisi.

Kus aset leiab alkoholism, morfinism ehk töbi mõne muu nürgi tarvitamisest, seal peaks soovitama abiellu mitte astuda. Enamasti on need haiged algusest hingeliselt alaväärtuslised, veel alalhoidunud head iseloomuomadused hävitab lõpulikult kestev mürkide tarvitamine. Kehaline ja idurakukeste tervis saab raskesti kannatada. Järeltulevas põlves võib ette näha pahesid.

Täieliku langetõbe juhuseil on tegemist päritud psüükopaatliste kalduvustega kindlasti enam kui pooltel ja neist abieludest, kus isa ehk ema põdes langetõbe, on ainult üks viiendik kõigist lastest täisväärtuslised ja terved. Ka siin on riisiko suur oma õnne ja järelpõlve tervise mõttes, samuti aga ka hüsteeria puhul, mis teatavasti ka meestel ette tuleb. Ka see haigus esineb enamasti pärandatava pahena. Pole loota edu perekonna elus, võib vaid ette näha päritavaid pahesid järelpõlves.

Erilist ettevaatust nõuavad ka tuberkuloos ja suguhaigused, ükskõik kas nad on päritud või on tegemist möödunud ehk väljaarstimata haigeksjäämisega.

Kuigi tuberkuloos omandatakse sündimisel ainult väheseil juhuseil, on päritav kalduvus tuberkuloosi kehalise nõrkuse ja alaväärtuslikkuse, kitsa rinnakoopa ja pikakasvuga kitsarinnalise kehaehituse läbi. Kui on külgehakkav haigus ühel vanemaist ehk õdedest-vendadest, ei suuda inimese organism alalisel kokkupuutumisel külgehakkamise (infektsiooni) vastu võidelda ja võtab haigust vastu. Kuna suuremal osal inimestest on juhus tuberkuloosi omandada, siis on tuberkuloosi kalduvustega inimestel haigeksjäämise hädasoht suur eriti mõne muu nõrgestava haiguse, alatoitluse ehk ületöötamise puhul, kuna organism ei suuda infektsioonile vastu panna. On alati karta kehalise alaväärtuslikkuse ja tuberkuloosi vastuvõtlikkuse kalduvuse pärivust.

Kes põeb tuberkuloosi külgehakkaval kujul, et tule abikaasa valikul arvesse. Väljaarstitud haiguse kui ka päritavate pahede olemasolu juhuseil otsustagu valikut põhjalik arstline röntgenoloogiline läbivaatus ja ärgu unustatagu, et järelopv võib osa saada päritavaist alaväärtuslikest ja eriliste haiguste kalduvustest.

Kui keegi põeb suguhaigust, keeldub ta esialgu loomulikult abiellu astumast.

Paranenud siifilise juhusel peab nõutama, et seroloogilise vereuurimise põhjal saaks arstliselt tõendatud, et ravitsemine on olnud täielik, et mitme aasta jooksul ei ole ette tulnud ühtegi haiguslist nähtust ja et arst nende asjaolude tõttu loeb abielu lubatavaks. Vastasel korral tuleb abielu eest tingimata hoiatada silmaspidades oodatavaid haigusi siifilise tagajärgedena, haiguse edasiandmise võimalust abikaasale, pärandatavate pahedega koormatud järelopve ehk rohkeid väärsunnitusi ning võimalikku sigimatust.

Varemalt väljaarstitud gonorrhoiiliste haiguste (tripper) juhuseil nõutagu arstlist tunnistust, et ei leidu kroonilist haigust peidetud kujul, mida ei tarvitse tunda haige ise, mis võib säilida ilma eriliste haigusliste nähtusteta. Selle kroonilise haiguse hädaoht seisab kõigepealt haiguse edasiandmise võimaluses naisele ja naistel muutub see haigus enamasti seesmiste suguorganite krooniliseks põletikuks, millest sageli on tingitud naise sigimatus ja mis oma pikaldase käiguga kitsendab naise töövõimet, elurõõmu ja liikumisvabadust. Need alaliselt haiglased naised on loomulikult koormatud meeoluga ja elavad nurisedes oma elu.

Võisime siin puudutada vaid laialisema ühiskondlise tähendusega haigusi. Et lõpuks iga krooniline haigus on kahjulik abielu ja järelopve õnnele, pole vaja eriliselt rõhutada. Põhjalik arstline läbivaatus ja nõu on nõudeks mõlemale poolele.

Soovitav on tõug puhas hoida. Segatõud jätavad väärtuselt soovida ja semiitide ning germaanide abieludest ei või loota head järelopve.

Terve inimene tunneb tarvet kehalise tegevuse, spordi järele ja mõnu loodusest, valgusest ning õhust. Toasistujaid ja kurtjaid ärgu kositagu ja eriti naised peaksid tähelepanema, kas mees harrastab sporti, võimlemist, rändamist või ujumist ja seda nüüd enam kui kunagi enne, kus ära jääb kehaline tublistamine sõjaväeteenistuses. Samuti peaks teada olema, et kehaline ja sportline tegevus on tähtis ka naise kehalisele ja vaimlisele tervisele.

Veel paljugi seisab meie ees, et täiendada õnneliku abikaasavaliku eeldusi: on tingimata tarvilik väljaarendada kõik, mis puutub inimesetundmisse. Näokuju ja ilme, kehahoiu, käe-kirja, psüüko-

loogiliste teadmiste ja sisetundmisvõime tunnetamine ja hindamine. Tervete intuiitivsete hingeliste jõudude ja tunnetusvõimete uuesti ellutoomine, millel aga pole midagi ühist spiritismiga ehk tervisevastaste okultistlike püüetega. Edasi tuleb äratada ühismeelt ja vastutustunnet järelepoole ees. Rõõm keha ja vaimu tervistest. Tõu tervishoidliste uurimuste arendamine ja nende tunnetuse laialilaotamine. Täieliku élanikkude statistika teostamine, mis annaks täpsed andmed päritavaist pahedest, haigustest, iga üksiku suuremaist erinevustest.

Need oleks lühidalt tähtsamad vaatepunktid. Töötagu iga üksik kaasa meie rahva tervenemiseks ja mõelgu igaüks abikaasavalikul enda ja oma järeltulijate õnne peale!

Motto: Abielu on iga kultuuri algus ja tipp. (Goethe).

Lugeja ärgu nurisegu kui arstiteadlaste nõuanded selles raamatus laialt ruumi tarvitavad. Õigusega kuulub esimene sõna arstidele, sest nende silma all kasvavad nii õnnelikud kui ka õnnetud abielud, nemad omandavad oma tööpõllul tuhandeid kogemusi ja võivad lõpmata paljudel juhusel ennustada, „kuhu tee viib.“ On kasulik kui abieluhimuline tunneb enda ja oma perekonna kehalist seisukorda, et teada, missuguse kehalise vara ta abiellu kaasa viib. Ja: kes tahab end kaitsta üllatuste eest, see teadku parem liig palju kui liig vähe. Kuna vaevalt leidub vigadeta perekondi, võiks liig hella südametunnistusega inimene poolt ja vastu kaaludes vahest kõheldes abielust kõrvale hoiduda. Kuid selle hoidumise järeldused on vaevalt nii saatuslikud kui järelmõtlemata abiellu astumise õnnetud tagajärjed. Sel põhjusel leiame õige olevat sõna anda veel paljudele arstidele ja kõigepealt ühele, kes süüvib üksikasjusse ja põhjalikult käsitab päriusprobleemi, millel nii suur tähtsus. Toome siin pikemad katked.

Dr. Fischer-Defoy

auhinnatud tööst.

Seisab lähedal vaade, et riik peab enda kätte võtma abikaasavaliku korralduse. Kuid ei saa veel kõrgeid nõudeid seada abielutunnistustele, mis nüüd Preisimaal on seaduslikul teel maksma pandud. Puudub igasugune abinõu, et lõpulikult takistada kahe inimese ühinemist, kes hoolimata igast keelust kogu oma jõuga püüavad oma soovide teostamisele. Abielutunnistuste silmapaistev väärtus seisab selles, et nad äratavad üldist huvi abikaasavaliku

vastu, sunnivad ükskõikseid eelseisvat abielu kainelt vaatlema, tulevad vanemaile meele kohuseid nende tütarde vastu. Üksnes siis võib lahendada abikaasavaliku probleemi, kui iga üksik õpib äranägema, et mõõduandvad ei tohi olla ei soov ühineda ihaldatud olevusega ega väljavaated väliste tulude suhtes, vaid tingimata peavad kaasarääkima tervislikel järelekaalumised.

Oleks ülearune vastastikune järelproovimine, kui igaüks, kes kosimismõtetega ringi käib, enne otsustava sõna ütlemist teeks kindlaks oma kõlbulikkuse abieluks põhjaliku arstlise läbivaatusega ja oma perekonna tervislikest seisukorrast selgusele jõudmisega ja alles siis ärataks teise poole lootusi, kui ta abiellu astudes võib vastutada enda ja oma nõuandja südametunnistuse ees. See on aga ideaalne nõue, mille teostamist pole loota. Nii peab otstarbekohaselt alluma tervislikele uurimusele isik, kelle peale on langenud valik, kellest tahaks teada, kas ta on kohane loomulikuks abieluks. See juures peab endale esitama kaks küsimust: kas on teise poole suhtes eeldusi, et abielu vahelduvad mõjud ei saa hädaohtlikuks tema ehk abikaasa tervisele ja edasi: kas on olemas momente, mis järelepõlve teevad üldse küsitavaks ehk lasevad oletada selle alaväärtuslist kujunemist.

On ju arusaadav, et terve ühendusest parandamatu haigega peab hoiduma juba sellepärast, et abielu võib haiguse käiku kiirendada. Mõnda rasket tõbe, nagu vähjatõbe, loetakse harilikult parandamatuks, kuid neid haigusi võib jäljaarstida, kui neid õigel ajal tunnetatakse. Ei ole põhjust abielu keelda, kui mitmeaastasel vaatlusel põhjenevad arstlikud arvamised rõhutavad lõpuliku tervenemise võimalust. — Pole ebaõigemast vaadet kui sageli kuuldavale tulev arvine, nagu kaoksid abielus kroonilised, eriti erguhaigused nagu hüsteeria; soovitatakse ju tihti abielu koguni abinõuna, kui tegemist on noorte ehk mitte enam üsna noorte neidudega. Iialgi ei tohi abiellu astuda silmapaistvalt hüsteerilised isikud, iialgi ka mitte vähemal määral hüsteerilised kui nende perekonnas sarnased juhused on kordunud, iialgi langetõbised, kuna langetõbe tagajärjed ei ähvarda ainult haigeid, vaid hädaohus on ka järelepõlv. Suurt ettevaatust nõuavad ka möödunud vaimuhaiguse juhused, sest haigus võib abielus võtta teravama kuju ehk tuua muutuse inimese iseloomus, mis tervele abikaasale teeb ühiselu suuremaks piinaks.

Mõistagi, et ei või hääks kiita abielu, kui üks pooltest põeb külgehakkavat haigust. Külgehakkava haiguse esinemine teraval kujul nõuab alati pulmade edasilükkamist. Sageli alahindavad kroonilised haiged silmapaistvamaid sümptoome ja ei tunnusta sugugi seisukorra tõsidust, milline optimism on eriti omane tiisikuse haige-

tele. On olemas ka külgehakkavaid haigusi, mis aeg-ajalt valuta ja ilma väliste tundemärkideta mööduvad, nii et haiged endid paranenuteks loevad ja seisukorda kergemeelselt hindavad. Sel põhjusel antakse tihti suguhaigusi edasi. Need aga on hädaohtlikud nagu tuberkulooski, eriti naisele. Uinuv tripper võib lapsevoodis muutuda elukardetavaks tõveks ja pealtnäha süütu kopsukatarr võib raskejalgsuse ajal isegi tugevail naistel saada hävitavaks tiisikuks. Terve tohib end siduda sugu- ehk kopsuhaigega üksnes siis, kui haigus arsti otsuse järele on väljaarstitud. Teiselt poolt ei saa hääks kiita, kui abiellu astuvad kaks sarnast haiget. Rääkimata hädaohust järelpõlve suhtes on paranemine raskendatud kestva vastastikuse külgehakkamise hädaohu tõttu.

On olemas veel terve rida teisi haigusi, mis ei tarvitse iseendast hädaohtlikud olla haigele ja abikaasale, aga võivad võtta tõsise pöörde raskejalgsuse ajal; siia kuuluvad südame-, neeru-, ergu- ja väimuhaigused, samuti ka ainevahetuse rikked, nagu suhkrutõbi, näärmehaigused, nagu mõni kaelapaistetuse kuju, need kõik võivad raskejalgsuse ja lapsevoodi ajal hädaohtlikuks saada ja sellepärast on nende haiguste kohta arsti otsus tähtis. Sünnitamine iseendast nõuab niudeluude soodsat ehitust; vahest on niudeluude kitsusega ühenduses väliselt nähtavad kehaved, nagu selgroo kõverus ja jalgade mitte ühesuurune pikkus, mis lonkamises avaldub.

Igaüks tundku kohustust ainult siis abiellu astuda, kui on väljavaateid järelpõlve suhtes. Üksnes vähesed haigused kõrvaldavad täielikult sigivuse, näiteks teeb sigimatuks mõlempoolne kubemepõletik tripperi alusel; ka naise idunäärmed võivad sarnasel korral lõpulikult hävineda. Teised haigused, nagu suhkrutõbi, kõrvaldavad sigivuse pooltel juhustel. Sedasama võib tähelepanna, hoolimata kõigist kaitseabinõudest, inimestel, kellel palju tegemist röntgenikiirtega. Et sellele vaatepunktile alluvad ka anatoomilised ja füsioloogilised väärnähtused, sugupoolikuastmed ja suguelundite vigastused, ei vaja mingit põhjendust.

Tuleb silmaspidada veel teisi momente, mis teevad küsitavaks järelpõlve. Mõnikord on sigimatus tingitud mitte ainult vanaduse nähtustest, vaid ka abikaasade liig suurest (üle 30 a.) vanadusevahest. Kaua teenistuses olnud naiste vastuvõtlikkus naistehaigustele ei olene sedavõrt jõupingutusest tööl, kui loomuvastastest elutingimustest ja puudulikust hoolitsemisest; suurearvuline naiste ärakasutamine sõja ajal puht meeste tööaladel koormab veel praegugi paljuid naisi.

Mõjuvaid põhjusi abielude vastu kahe erineva tõu esitajate vahel ei ole olemas, kui sellest pole tingitud sigimatus. Iseendast pole ju vastuvaidlemata kindlaks tehtud, et ristabelude saadus tingimata alaväärtuslik on, peab aga rõhutama, et peaaegu kõik, kellel on olnud rohkesti kokkupuutumist segatõugudega, nende üle laitvalt otsustavad.

Mitme poolt soovitatakse mitte kosida perekonnast, mis kiiresti on suurearvuliseks tõusnud. Seda vaadet võib üksnes siis pooldada, kui sarnase perekonna veresugulaste seas korduvalt on avalikuks tulnud kõdunemise nähtusi. Ei mängi tegelikult mingit osa, kas laps on esimene või viimane; ettevaatus on vaid tarvilik isikute suhtes, kes kestvas abielus on viimasena sündinud, kuna neis mõnikord avaldub vanemate väsimus.

Tähtsam küsimusest, kas abielus on üldse loota järelpõlve, on see, kas oodatav järelpõlv saab ainult terve või saab ta ka väärtuslik. Kaks hädaohtu on loodel saamise algusest; idurakukeste peale võivad otsekohe mõjuda teatud rikked ehk kannavad nad endis algusest mõnda vanemalt päritud alaväärtuslist kalduvust. Ähvardavaist mürkidest saatuslikum muna- ja seemnerakukestele on alkohol; hävitavalt võib mõjuda mitte ainult selle kestev tarvitamine, vaid ka ühekordne ülepiirimine: joodiku lapsed ja joobnult sugutatud lapsed on enamasti alaväärtuslised. Ka morfiim ja teised mürgid on hädaohtlikud järeltulijaile. Haiguseidude edasiandmine loodele võib ette tulla siifilise, vahest ka tiisiku juhustel. Kuna siifilis lapse enne sündimist tapab ehk teda ilmale tulla laseb haiguse nähtustega raskel kujul, võib laps, kelle ema tripperihaige, küll ka emaihus surra, kuid pärast sündimist ei jää ta haigeks, kui pole külgehakkamist.

Eriline tähtsus abikaasavalikul on päriusel, mis sellel põhjeneb, et vanemate erinevused, puudused ja paremad omadused vastuvõtmise silmapilgul ühe ehk mõlema idurakukesega „külgehakkavad“ nende saadusele, loodele, et sellest momendist peale kogu elu aeg etendada enam ehk vähem tähtsat osa.

Kuidas sa algasid, nõnda jääd lõpuni,
kuidas ei mõjuks ka häda
ja kasvatus — siiski suurem
võim sündimisel.

Hölderlin.

Päriusõpetuse ärakasutamiseks abikaasavalikul on eriti tähtis teada, et vanemate erilaad ei segane lapses ühesugusel määral; iseendast on isa ja ema idurakud ühejõulised, kuid lapses on alati

ühe vanema omadused ülekaalus; sarnaneb ju välimuseltki üks laps enam isale, teine emale, samuti on lugu ka iseloomu omadustega ja tervisliste erinevustega.

Kuigi lapsel on suurem võimalus pärida oma vanemate omadusi, tuleb ometi meeles pidada, et kumbki vanemaist on omakord kahe inimese — oma vanemate saadus, viimased jällegi on tekkinud teistest inimestest, järjekult leidub vanemais terve perekonna omadusi.

Lapses võivad avalikuks tulla omadused, mida ei leidu vanematel, mis aga nende veresugulastel on etendanud tähtsat osa. Ja mitte ainult seda: iseäralistel asjaoludel võib laps omada ka juhuslikult ettetulnud, n. n. peidetud omadusi, mis perekonnas pole kunagi valitsevalt esinenud. Võib loota, et osa lastest pärib ühe vanema perekonnas valitsevad omadused; sellevastu on vähem tõenäoline, et ühe vanema perekonnas ettetulnud peidetud omadused saavad esinema laste põlves. Iseasi on, kui mõlemad vanemad toovad abiellu sarnaseid kalduvusi, siis liituvad need. Kui on tegemist mõne valitseva omadusega, on väga võimalik, et see avaldub kõigis lastes; tuleb aga küsimusele peidetud kalduvus, võib oletada, et ta pärandub vähemalt ühele osale lastest. See eeltingimus on võimalik, kui mõlemad vanemad on pärit ühest perekonnast, seega veresugulased. Peab tungivalt hoiatama abielude eest veresugulaste vahel (oluliselt tuleb silmas pidada kolmanda põlve sugulasi), kui on olemas hädaoht, et lastele võiksid päranduda mõnesugused mitte-soovitavad kalduvused.

Mainitud pärivusvõimalused on eriti tähtsad siis, kui pärandatav kalduvus esineb vaimlise alaväärtuslikkusena. See võib avalduda samas perekonnas mitmesugusel kujul — vaimuhaigusena, nõdra-meelsusena, langetõvena, hüsteeriana, neurasteeniana, suguliste perversioonidena ehk liialdusena, isegi kalduvusena kuritegevusele. Peaks hoiduma abiellu astumast isikuga, kelle lähimate sugulaste seas on tähelepanud niisuguseid nähtusi korduvat. Teised haigused ja tõved, mille kordumist perekonnas peab tõsiselt võetama, on suhkrutõbi, jooksvahaigus, hall kale, närviline asthma, kurtumus, kääbuskasv, silmanärvi rike, kõik need haigused võivad teatud oludes päranduda. Tiisikus pärandub teatavasti ainult haiguse kalduvus, kuna külgehakkamise hädaoht ilmub alles pärast sündimist; loomulikult ei vähenda see hädaohtu, mis toob abielu tiisikuhai-gega. Eriline seisukoht on verehüübimatusel, mis pärandub vana-isalt tütrepojale, säästes tütart; sellepärast tuleb eriti hoiatada kosimast neidu niisugusest perekonnast. Värvipimedus ja kanapimedus pole takistuseks abielule. Mõnes perekonnas teravalt väljakujunenud

lühikesenägelikkus olgu üksnes siis takistuseks, kui mõlemal abikaasal on selleks kalduvus. Seniste kogemuste järele ei pärandu omandatud omadused.

Kuidas võivad eelpool arendatud põhimõtted tulla tegelikult käsitusele? Kihlatute vastastikune järelkatsumine küsimuste varal on piinlik ja ei viiks eesmärgile. Volitustega usaldusisikud, nagu vanemad ehk sõbrad, ei saavutaks midagi ilma arsti kaasabit. Kahjuks ei saa enam rehkendada majaansti olemasoluga. Vahest toob tervisetunnistuste elluviimine uue arstlise eriala abielunõuandja kujul, kelle poole võiksid pöörata tulevased abikaasad, andes temale käsitamiseks tarvilisi andmeid; ta peaks teateid saama haigusjuhuseil ravitsenud arstidelt, keda tuleks vabastada vaikumiskohustusest, ta tohiks astuda läbirääkimistesse usaldusisikutega, kes perekonna seisukorda tunnevad, tal peaks ka õigus olema temale esitatud tervisetunnistusi vastavalt järelproovida ja eriarstide arvamistega täiendada. Ta vajab aega; siifilise, tripperi ja tuberkuloosi väljapanemise üle selgusele jõudmine on üks raskemaist ja pikaldasemaist ülesandeist. Abielunõuandjal peaks õigus olema oma nõu mõju suurendamiseks tarbe korral oma otsust ka teisele poolele põhjendada, kuna sellele järgneks enamasti abiellu astumise edasilükkamine ja mitte keeldumine abielust.

Et meie esialgu ei saa loota abielunõuande teostamist, peame püüdma, et keegi ei rahulduks avaliku tervisetunnistusega, mis ainult isiku tervist käsitab, valgustamata perekonna tervislist seisukorda. On viisiks teateid soetada tulevase abikaasa varanduslisest seisukorrast ja minevikust; seda enam oleks tarvilik, muidugi väga peenetundeliselt, talitada isiku ja tema perekonna tervislike olukorra suhtes. Sageli pole kerge kindlaks teha, kas abikaasa perekonnas on näit. vaimlise alaväärtuslikkuse juhuseid, välja arvatud maakohad ja väikelinnad, kus iga perekond on teisele tuttav. Ometi on alati võimalik saada niisuguseid teateid, kui pööratakse õigete isikute poole. Nii-sugust orienteerumist kergendaks ülestähendused, mis kirjeldaksid ühe perekonna arengut tõuisast kuni perekonna noorema võsuni. Neist teateist saaks arusaaja perekonnast tarvilise ülevaate. Selgituseks on aga tingimata tarvilik arsti kaasabi.

Mitmelt poolt soovitatakse tervisepasse, mis jälgiksid lapse tervisekäiku sündimisest saadik: läbi rinnalaste-hoolekohtade, lasteaidade, kooli, kutsekooli ja sisaldaksid teateid kodust, perekonnast, kehalisest arenemisest ja haigustest. On selge, et need teated võiksid anda abikaasavalikuks soodsaid aluseid. — Ei pea hoole-tusse jäetama laiemate ringkondade vahetpidamata juhutamist, kellel kahtlemata huvi tõuseb tervisetunnistuste vastu. Soodsad abinõud

on avalikud loengud, ettekanded seltsides, lendlehed; tuleb silmas pidada ka filmi kasutamist. Kui selleks kord peaks ainelist võimalust olema, võiks liikuv näitus teiste tõu tervishoidliste probleemide kõrval selgitada laiemale hulkadele ka abikaasavaliku probleemi. Iga õpetuse aluseks olgu juhtmotiiv: vali abikaasaks üksnes vaimliselt ja kehaliselt kõrgelseisva perekonna võsu.

Ka siis, kui abikaasavalik peaks teostuma tähendatud teel, pole veel kõik tehtud, et kindlustada tervet järelpõlve. Kahe täisväärtuslise inimese ühinemine on otstarbetu, kui ei peeta silmas tervishoidlist sugutust. Elu toob endaga mõõduvaid nõrkusseisukordi; isegi lühike haigus võib idurakukesi sedavõrt vigastada, et sigitus niisugusel korral ei saa soovitav olla. Mürgid, nagu alkohol, võivad ka mõõduvail mõjudel vähendada sugusaaduste väärtust ja, nagu eelpool tähendatud, võib sugutus jooanud seisukorras tuua suurel määral kahju. Lapsele pandagu alus ainult siis, kui mõlemad abikaasad seisavad oma täie jõu kõrgusel; tema tekkimine ei tohiks iialgi olla juhuse mäng, vaid vaba tahteotsuse tulemus.

Kahtlemata vajab abielunõuanne täielikumaid aluseid kui kunagi enne. Ei saa alati absoluutse kindlusega nõu anda. Tihti ei saa arst abielu keelda, vaid peab piirduma oma vaadete avaldusega ja selgitades vastutuslikkust jätma otsuse abikaasa enda teha. Haiguste äramääramise meetodid vajavad täiendamist. Ka pärivusõpetus peab laienema ja tema aluseks tuleb võtta hoopis uusi uurimismaterjaale. Selle saavutamiseks on suuri raskusi. Peab koguma täpseid tähelepanekuid mitmest põlvest; üks inimene suudab oma elu ajal läbi töötada vaid kaks-kolm põlve, tema uurimuste vilja aga lõikab mõni noorem. Ei saa läbi ilma lugematute eriti maal ja väikelinnades töötavate arstide juurdleva tööta, kes piiratud rahvaringi ravitsevad kõigil haigusejuhuseil ja jälgivad nende tervislisi väärnähtusi. Hulk väärtuslist materjaali on juba kogutud. Laiad kihid peavad kaasa töötama ja nende toetusel tulevad luua alused, millel võib pärivusõpetust edasi ehitada, see olgu tuleviku tungivam ülesanne mitte ainult tõutervishoiu saavutuseks, vaid ka selleks, et korraldada riigi püsimiseks nii tarvilikku abikaasavaliku küsimust.

Ka siin toodud osad ühest teisest auhinnatud tööst, on arstilt pärit. See käsitab muu seas idu-kalduvuste tähtsust, juhhib tähelepanu sellele, et inimene kõigi oma kehaliste ja vaimliste omadustega on seotud oma esivanematega ja saab ise pärandajaks, et üldiselt päranduvad ainult need kalduvused mis leidsid oma vanemate eos, et aga idurakukeste peale võivad mõju avaldada teatud mürgid (alkohol). Ta toetab tervisetunnistuste mõtet ja tunnustab paratamatuiks abielutakistusteks tiisiku, sugu- ja vaimuhaigused ning rasked pärandatavad tõved. Siin järgnevad mõtted puutuvad kõikidesse rahvakihtidesse, on kõigile mõistetavad ja väärivad tõsist tähelepanu. Nende mõtete kandja on

Dr. Fricke.

Eriti tõsine takistus abieluks on krooniline alkoholism. Joodikuile peaks seadusliste määrustega kosimise ära keelama. Rääkimata sellest, et nad ei võimalda rahulikku, mugavat kooselu ja pillavad varandust, viivad järeltulijad kõdunemisele. Kahjuks mõjub alkohol paljude noorte peale elustavalt, et nad oma ümbrusele sageli meeldivad vaimukate langetõbistena, eriti siis kui nad suudavad endid enam-vähem valitseda. On saatuslik eksitus, et niisugused inimesed tihti omavad seltskonnas seisukoha, kuni nad pole veel täiesti langenud. Niisama ettevaatlikult peab võtma teatud psüükopaatide meeldivust, kelle iseloom on liig nõrk, et tagada rahulikku abielu. Harilikult on nad äärmised egoistid ja püüavad oma tahtmise alla painutada ümbrust ja abikaasat. Nende hulka tuleb arvata ka mõnda kunstniku-iseloomu, kelle egoism on vahest tarvilik ta võimistele, kes aga ei salli enda kõrval ühtki iseseisvuse avaldust ja abieluks pole sugugi kohane. Kui niisugusega ühte satub sarnaste kalduvustega iseloom, võib ennustada kestvaid hõõrumisi ja psüükopaatilised kalduvused võivad järeltulijais muutuda kahekordseks. Abieluks niisuguste inimestega kõlbavad ainult rahulikud, ühtlased isikud, kes valmis on tahaplaanile hoiduma teise võimiste huvides.

Abiellu astujad peaksid enne lõpulikku otsust kindlaks tegema oma tervislise seisukorra ja küsima nõu arstilt, andes temale põhjalikke teateid vanemaist ja nende vanemaist. Seaduslik abielukeeld kahtlaste ja ebasoodsate isikute suhtes poleks veel ajakohane, kuna meil veel puuduvad kindlad alused ja keelust võiks kergesti mööda minna. Kõik oleneb asjaosaliste juhatusest õigel ajal, kellele asjasse puutuvad vaated peaksid tungima lihasse ja luusse.

Mis puutub abikaasade vanusse, siis olgu mees otstarbekohaselt 5—10 aastat naisest vanem. Ühelt poolt on 18—22 aastased neiu mitmes suhtes mehest küpsemad, kuid see vahe kaob hiljem. Veel on tarvilik, et mehel oleks elus kindel seisukoht, mis harva võimalik noortes aastais. Ei saa soovitada pikka mõrsjaaega ega pikka ainelise kindlustuse ootamist.

Enne kihlust peaksid mõlemad üksteist küllaldaselt tundma, et teada, mida neil teineteiselt oodata. Meie praeguste kommete juures on see vaevalt võimalik, kuna noortel inimestel ainult harva võimalus on lühikest aega koos viibida. Ingliskeelt rääkivail mail on noortel enam vabadust ja võimalust üksteist tundma õppida ja tarvilisel korral lahku minna. Selle pruugi varjukülg seisab hädaohus, et mõlemad võivad kaunis kaugele minna.

Ühes suunas peaksime oma seltskondlisi vaateid muutma. Mis puutub kihluste tühistamisse, siis on lahkumine õigel ajal alati mõistlikum kui hiljem abielulahutus.

Üldiselt seotakse abielusid enamasti ühe töu ja rahvuse piirides. Kahtlemata tuleb abielusid erinevate tõugude vahel mittesovitada. Abielu ei seo inimest ainult isikuga võõrast tõust, vaid ka tema omastega, esivanematega, kommetega ja pruukidega. Järelpõlves pääseb võidule harilikult tugevam tõug, pole loota tõugude erinevuste omaduste head seganemist. Ja see annab pärastises elus kergesti hõõrumisi, millega ei tule võidelda ühetõuliste abielus. Selles ühtluses ei pea liialdatama, et ei tuleks kängu jäämist. Mõnes külas loetakse häbistavaks väljaspoolt kosida, kus siis pool küla seisab suguluses ja hõimluses. Ei pärandu alati ainult head omadused, vaid on olemas hädaoht, et liitudes tugenevad mõlema poole puudused. See ilmub siis tuberkuloosi, nõdrameelsuse ja kõdunemise nähtuste kuhjumises.

Selles suhtes loetakse enamasti ka sugulaste abielusid mittesovitatavaks. Ka siin on suur võimalus, et vanemais peitunud ebasoodsad omadused võivad lastes suurel määral esineda. Kui vanemad ja esivanemad olid vabad neist omadustest, ei ole olemas kõdunemise hädaohtu. Et siin mitte eksida, on esivanemate tundmine eriti tähtis.

Mis puutub kultuuri ja vaateisse, siis peavad abikaasad kuuluma võimalikult sarnasesse ringi. Kus on suured vahed, seal kannatab alati kõrgemal seisev pool ja saab oma püüdeis alati tagasi surutud. Elust seatud tõkete kõrval peab ta võitma veel koduseid vastolusid ja arusaamatusi ja sellesse matma oma jõudu. Igatahes on haruldasem, et kõrgemal seisev suudaks teist sügavamalt oma juure tõsta.

Kui abiellu astuja on sel viisil selgusele jõudnud uurides iseenast ja teist poolt, keeda ta ei peaks kosima, puudub veel jaatav vastus küsimusele „kellega astuda abiellu?“

Sellele leiab ka konkreetset alusel suhteliselt kergesti vastuse: astu abiellu inimesega, kes on kehaliselt ja vaimliselt terve ja vaba haiguslistest kalduvustest, kes kuulub samasse tõugu ja seltskonna-kihti kui sina, kes vastab sinu iseloomule, on andekas, energiline ja kellel on elus kindel seisukoht. Kas ta muidu on suur või väike, hele- või tumejuukseline, muusikaalne või mitte, sellel on vähe tähtsust, ainult sellele, mida sina kauniks pead, seisku ta võimalikult ligidal.

Mil teel võiks teostada ülaltoodud nõudeid? Keegi ei või elada ega kosida põhimõtete järele, mida ta ei tunne.

Sellest järgneb esimese tingimusena, et vähemalt olulisem pärvusseadustest ja tüttervishoiust saaks laiemaile hulkadele tuttavaks. Vähemalt neile, kel on üldse arusaamist neist küsimustest. Ja seda on ainult kultuurilistel, kehaliselt ja vaimliselt tervetel inimestel, kellel on niipalju vastutustunnet, et nad neid omadusi soovivad pärandada. Kahjuks oleks asjatu vaev praegust vanemate põlve täita nende vaadetega, et nad mõju avaldaksid poegade ja tütarde peale abielu sõlmimisel ja kõrvaldaksid praegusel ajal maksva varandusmöödupuu. Ei jatku sellest, et vahete-vahel kuuldakse selle üle loenguid, vaid neid põhimõtteid peab nooruse-, kooli- ja õppeajal igaühte raiuma, kui nad peavad suuremal määral mõjuma. Koolide ja ülikoolide kasvandikkudel on hoolimata nüüdseaja viletsustest veel küllalt idealismi, et nende poole pööramiselt võiks tagajärgi loota.

Riigi pärast peaks loodusteadliste ainete õppekavadesse võetama tervishoiu õpetus, õpperaamatuisse mahutama vastavaid õpetlikke kirjatöid. Kutse- ja majapidamiskoolides, kui ka keskkoolide kõrgemais klassides leiduks asjast arusaamist, kui õppeainet vastavalt käsitatakse. Tüttervishoidliste nõuete ja tulemuste peaväited peaks otsekohe pähe õpitama. Edasi peaks kooli- ja rahvaraamatukogudele, üliõpilasorganisatsioonidele ja seltsidele jagatama riigi kulul kõigile arusaadavalt kirjutatud õpperaamatuid. Selleks oleks kohane Bauer-Fischer-Lenzi „Tüttervishoiu“ kolmas osa lühendatult ümber töötada, mis võiks oma hiilgava kirjaviisiga vaimustavalt mõjuda.

Maa- ja kogukonna-artistidelt, kui praeguse aja uurijailt, peaks üldiselt nõudma tüttervishoidlisi püüdeid. Alles siis kui rahva parem osa asjaga tutvub, võime loota rahva väärtuse tagurpidimineku seismapanekut.

Väga huvitav on ka üks auhinnatud koolimehe katse abieluprobleemi käsitada kõlbliselt ja bioloogiliselt seisukohalt. Tema arvamisid on toodud kahe kirja kujul, mis siin lühendatult järgnevad:

Karl Hermann.

Abikaasa valikut pean elu raskemaks sammuks. Ta on kaugelt raskem kutsevalikust ja igale kutsele valmistab inimene end ette, kuid kõige raskemale elukutsele — abielule — mitte. Vanad germaanlased leidsid abielule sügavasisulise nimetuse. „Ehe“ on õigupoolest „êwe“ ja igavikumõistele (ewig) sugulane. Seega on abielu kestev vahekord. Materjalistline ajavaim, mille vaderiks on revolutsioon — kus raha on kõik — annab kahjuks suuna meie mõtteviisile, kus äri- ja liiakasuvaim on abielugi äriasjaks tembeldanud. On ülearune peatuda nende abielude armetusel, isegi kui peaks mulle vastuväidetama, et niisugused abielud võivad olla õnnelikud. Igale mõistlikult mõtlevale inimesele on liig tõsine kaasinimeste isiklik elu, sest inimene pole ometi kaup, millega võib hangeldada, vaid olevus, kelle surematusemõiste ulatub meist endist kaugelt üle. Ainult raha ehk elatisvõimaluse pärast sõlmitud abielud on ühendused, milleks kõlbliselt vaatekohalt puudub iga õigustatud alus. Kes inimeses otsib inimest, see läheb rahakotist tähelepanemata mööda...

Kui palju kõneldakse armastuse abieludest. Ilm on alati laulnud kiituselaulu ja kujutanud armastust kõige kõrgemana, mis inimesi võib kõita kogu eluajaks, armastus, mis suudab kanda kõiki saatushoope ja vastupanna kõigile vastumõjudele. Sõnaga „armastus“ on inimene alati mänginud ja noorus on sellega palju eksisamme astunud. Mis on tõsine armastus? Kas ei ütle seda meile kaunitl suurem mõtteteaduslik raamat, piibel: ta kannatab ja kannab kõik. Armastus on — ainult sina! Kas on armastusabieludes seda armastust, milles ei puudu vastutus Jumala ja laste ees? Kas ei räägi kohutavat keelt sõjaaegsete abielude määratu suur lahutuste arv, kus ühinemise ainukeseks põhjuseks oli enamasti n. n. armastus ja kas pole just need abielud valjuks etteheitel armastusabieludele? Kuid need polnudki armastajate abielud, vaid armunute abielud. Armunud inimene ei suuda selgelt näha; kaalumatult ning ennast järelkatsumatult sõlmitud abielud aga lähevad varsti, õige varsti lahku. Ei, armastust, mis abikaasasid seob ja mida nad vajavad, ei saa kaasa viia, teda peab võitma. Selles seisab

õnnelikkude abielude raskuspunkt. Nii on kõlbliselt vaatekohalt abielud raha pärast kuritegu ja armastusabielud või õigemini armunute abielud meeletus.

Kes abiellu on astunud mõistuse kaasmõjuta, ei pea imes-tama, kui elu pole teda mõistnud ja kes abiellu astub küsimata. „Kas võin sind valida oma laste isaks-emaks?“, kes pole endale tõsiselt esitanud küsimust: „Kas sobid sina kasvatuselt ja haridu-selt minu oludega?“, see on tegemata jätnud kõige tähtsama, sest need on paratamatud tingimused — abielu põhimüürid. Kaks inimlast, kes kogu eluajaks ühinevad, peavad omama usku teineteisesse, mõtteid ja tundeid teineteisele ja lugupidamist teineteisest.

Armas sõber! Meie ei seisa üks teisest kuigi kaugel. Olete kas teadlikult või alateadlikult puudutanud bioloogilist abielu, kuna Teie igalt abiellu astujalt nõuate endale küsimuse esitamist: Kas võin sind valida oma laste isaks-emaks? Sellele küsimusele tahan kinnitada oma vastused bioloogilisest abielust. Harilikult mõeldakse, et abielu puutub ainult kahe inimese õnnesse ja õnnetusse. See pole tõsi, vaid saatuslik eksitus. Ta puutub kõigi järgnevate põl-vede õnnesse ja õnnetusse. See on kurja teo needmisesõna sügav mõiste, et ta edasikantult üksnes kurja peab sünnitama. Meie kehaline ja hingeline olemus põhjeneb põlvenemises, seega meie esivanemate reas. Vanemait lastele edasiantavad omadused peitu-avad sugurakukeste nähtavais, pisemais aineosades. Need päri-vus-olemust sisaldavad osad — kromosoomid — leiduvad sugurakukestes igale liigile tüübilisel erimääral. Et kromosoomid sisaldavad päri-vusollust, selle mõtte algatajad on Strasburger, O. Hertwig ja A. Weismann. Iga uus olevus pärib isa ja ema poolt esirakku moodus-tavailt mees- ja nais-sugurakukestelt neidsamu kalduvusi. Sugutus määrab ära tulevase indiviidumi. Igatahes on meile teadmata, millised omadused ja kalduvused päranduvad esirakult lastele, sest ainult osa vanemate päri-vusollusest moodustab uue olevuse ja ilmub seega nähtavale. Teine osa läheb kohe üle uue olevuse sugurakukestesse ja jääb seal püsima väärtusliku, sageli aga ka hädaohtliku ollusena tulevale põlvele. Ka siis, kui võtta kromosoo-mide kui päri-vusekandjate tähtsus ja selle järeldused hüpoteesina, annaksid augustiinlaste isa Gregor Mendeli päri-vusseadused idu-plasma teooria alustele tõenduse. Need päri-vusseadused, mis Men-del 1864. a. avaldas, jäid teadusilmas kuni 1900. a. tähelepane-mata. Mendel võttis katsetamiseks punaste ja valge õitega ime-lille ja ühe herneliigi sama erinevate värvidega. Tema katsete tulemus oli: esimese põlve segaõied on kõik ühesugused. Seejuu-res kaob mitmel juhusel üks eritunnustest ja nähtavaks jääb vaid

vastupidine tunnus. Viimast nimetas Mendel dominantseks (valitsevaks) ja esimest retsessiivseks (taganevaks) tunnuseks. Esimese põlve kahe esitaja ühinemisel saavutatakse teine sega-põlv ja selles ilmub iseloomulik n. n. kalduvuste jagunemine. See avaldub selles, et üks neljandik järelpõlvest on valitsevate omadustega, üks neljandik taanduvate ja kaks neljandikku kuuluvad välimuselt valitsevate hulka, sisaldavad aga ühtlasi ka taganevat omadust. Selle ja paljude teiste katsetega on täiesti tõendatud, et igas tõus peitub suur hulk kalduvusi (determinante) ja et pärvus pole juhuse mäng, vaid et ta hargneb kindlasti, igavesti maksvate määruste järele ja juba aastasadasid on need seadused äramääranud inimeste saatusse, ilma et inimesed ise oleks aimanudki seda võimu.

Ja nüüd abielust. Mina ütlen: ei pea sõlmitama abieliu, tundmata tulevaste abikaasade bioloogilist minevikku. On otse kuritegu, kui pärandatavate tõbedega, seega alaväärtuslike iduplasmaga inimesed toovad tervesse perekondadesse, viies hävingule nende järelpõlve. Perekonna ja rahva pärast peaks niisugustele haigetele abiellu astumise ära keelma ja senikaua kui riik, tunnustamata selle küsimuse tähtsust, ei tunne oma vastutavust, on iga üksiku kohus kaitsta ennast ja oma perekonda õnnetute abielude eest. Arsti kohus on hüüda „cavete“ neile vaeseile, viletsaile, kes on koormatud pärandatavate tõbedega, nagu nõdrameelsus, vaimuhaigus, selgroohalvatus, langetõbi ja verehüübimatus (veristushellus). On patt ja kuritegu, kui isa ja ema lubavad lapsi abiellu astuda, nõudmata tulevailt abikaasadelt vähemalt tervisetunnistustki ja uurimata nende ja nende vanemate minevikku. Kas olete vahest kuulnud, et koertekasvataja laseks oma koerte tõugu rikkuda? Ja inimene — looduse kroon, temale on suguvallik, selektsioon, kõrvaline asi. Ja kui veel aset leiab tuleva põlve kohutav mürgitus siifilisest ehk kahjulik mõju idu peale alkoholist, siis on abieliu murtud enne kui ta veel õieti sõlmitudki oleks. Meie lootus — tulevat põlve ja seega ühtlasi ka rahvast kõrgemale tõsta — seisab inimese loomiseks mõlemalt poolt õige iduplasma valikus.

Nii annan vastuse Teie küsimusele: Kellega astuda abiellu? ühinedes Teie kõlblise vaatepunktiga:

Kui sina 1) kasvatusliselt ja haridusliselt sobid minu oludega, siis võin sind 2), bioloogiliselt seisukohalt, valida oma laste emaks, isaks, kui selleks on kohane sinu kehaline ja kõlbline tublidus.

Sõna on skeptikul. Enam kui teised võtab see vastaja arvesse hädavaremeid ja õnnelapsi, ettenägemata saatust ja hiiglast-juhust. Palju sellest seisab vastolus teiste auhin- natud töödega. Ka tema arstlised kogemused, nagu hü- teeria paranemine abielus, saavad vastuväiteid esile kut- suma. Kuid tema kahtluste vahel vilksatab ka palju troosti. Ja kindlasti kõneleb siin paljude elamustega mees, kes asja käsitab terve inimhõimusega. See on

Dr. Lorentzen.

(Tervishoiu nõunik Langenschwalbachis.)

Kõigepealt eelküsimus: kas võib ülesseada üldiseid seadusi? Võtame näiteks ideaalsema naise, kellega võiks rahul olla iga mees. Ta olgu ilus nagu vahustsündinud armastusjumal, tark nagu Pallase Ateene, helde ja puhas nagu püha neitsi. Tema kõrvale asetame mõttes keskpärase väikekodanlase. Jättes hoopis kõrvale naise, küsime — kas mees oleks rahul niisuguse naisega? Võib olla. Aga mis siis, kui naine enam ei suudaks kuulata tema labast nalja ja sada korda jutustatud tühiseid lookesi, millest mees ise tunneb rõõmu? Vististi oleks abielu mehele siis vastumeelt ja ta tunneks igatsust tüseda tüdruku järele, kellel poleks nii suuri nõudeid.

Ühe õpetuse võime saada eelpool öeldust: igaüks ei sobi iga teisega. On olemas kare vanasõna, mida palju tarvitatakse ühen- duses meie teemaga: „Pole nii vildakut potti, millele ei passiks ükski kaas.“ Jah, mida vildakum on aga pott, seda vähem on nende hulga kaante seas temale passivaid. Üldiselt näivad inimesed ka selle vaatepunkti järele abiellu astuvat. Mulle on alati silma paistnud, kui väga sarnanevad enamasti abikaasad teineteisele pilgus ja ülalpidamises; mitte üksnes vanad, kus samad mured, rõõmud ja huvid on inimesed üksteise vastu siledaks tähunud, vaid ka üsna noored. Ja see on hea; sest kui kaks inimest peavad moodustama ühisuse, peavad nad üksteisega enam-vähem sobima.

Sellel alusel võin näiteks igaühele soovitada parem mitte kosida teise usutunnistusega inimest, eriti siis mitte, kui üks pool väga usklik on ja teine mitte. Parema kositagu neiu omast rahvusest ja seisusest. Ärgu astutagu abiellu sellega, kes selle üle naerab, mis teise südamele kallis. Kas pikk või lühike, sellest saab kergesti üle.

Palju kõneldakse nüüd abielunõuandest. Enamasti mõeldakse selles arstlist nõu ja suure Mendeli 100 a. sünnipäevaks on mõni vaimustuses nii kaugele läinud, nagu võiks abielunõuandja Mendeli seaduste põhjal täpselt ennustada, missuguseid lapsi sellest ehk

teisest abielust võib oodata. Ent sellest oleme veel penikoormaid kaugel. Mis puutub inimesse, siis seisame uurimuse algastmel; selle teostamine elus on veelgi raskendatud seeläbi, et inimesed enamasti vähe teavad oma esivanemaist. Kui siis abieluhimulisel asja vastu vähe huvi on ja nõuandja tähelepanu kõigile helladele punktidele ei juhi, tuleb abielunõuandjal üsna pimedas kobada. Isegi peaküsimust, kas ei ole tegemist suguhaigusega, ei saa abielunõuandel kindlasti otsustada. Selgusele võib jõuda ainult tülikal ja kulukal viisil, mida igal üksikul juhusel kuidagi ei saa tarvitada.

Ka teist haigust, mille eest tuleb hoida, turbekuloosi, on alguses raske ära tunda. Tunnen üht akadeemikut. See armastas üht neidu, ei kosinud aga seda kui selle kaks õde tiisikusse surid. Ta on nüüd õitsev naine ja tervete laste ema. Hiljem armus akadeemik teise neiusse ja lõpuks sai ta teada, et ka tema perekonnas on sama pahe. Ta kosis tema siiski. Nad on nüüd üle 16 a. abielus ja nende lapsed on terved. Mõlemal juhusel oleks abielunõuandja kahtlemata keelanud. Ja see pole ainuke juhus.

Ja siis see pikk närvihaiguste peatükk! Arst, kes on olnud abielunõuandjaks, ütleb õigusega: praegu anti kandidaadile tervise tunnistus ja arsti trepil tabab teda langetõvehoog!

Üldiselt on kõige õnnetumad need abielud, kus naine on hüsteeriline; niisugune naine võib mehe otse surnuks piinata. Kust teaks seda aga abielunõuandja, kuna hüsteeria harva nähtav on ja kandidaat nõuandja tähelepanu vaevalt saaks sellele juhtima? Ja teiselt poolt tunnen juhuseid, kus harmooniline abielu on olnud tõesti ainukeseks hüsteeria väljaarstimise abinõuks.

Kas peab kosima ainult armastusest? Jah ja ei. Üks ei kõlba kõigile. Kahtlemata võib ainult see saada täielikult õnnelikuks, kes kannab endas ilma üle valitsevat Eerost ja kuulab selle sõna. See ei küsi palju kaasinimestelt nõu. Pahem on lugu, kui inimene tunneb vaid Eerose teisendit, mida nimetame erootikaks. See ärkab pärast mesinädalaid kainestatult ja ei tea sageli, mis teda abikaasa külge köidab. Kuid üldiselt saadakse sellest terve sugutunde juures enamasti üle. Aga see suur hulk kaasinimesi, kes muidu on üsna kõlbulikud, kellel on ainult vähe või puudub hoopis arusaamine kõrgemaist hingeavaldustest. Laseme neid rahulikult kosida ühes äriaga ehk kuidagi teisiti endid kindlustada. Paljudel juhusel on abielud saanud väga harmoonilised, kui — ja see on tingimata peatingimus — mõlemad pooled teadlikult astuvad mõistusabiellu. Minu kogemuste järele on aga iga abielu õnnetuks saanud, kus üks pooltest on teisele midagi „ettemänginud“. Kainestus tuleb alati. Seda tüüpi näeme rohkesti nimelt akadeemikute ringis.

Praegusel raskel ajal ära kosi neidu, kelle pead on seganud romaanid, kino ja teatris käimine. See saab mehelt jumal teab mis nõudma ja on väga pettunud, kui see teda „kätel ei kannu“. Kosi neiu, kellest võib loota tublit perenaist, aga jumalapärast mitte küürijat peletist. Kosi neiu, kellel on arusaamist sinu elukutsest, kellega võid kõigest rääkida, mitte aga sinisukka, kes jätab hoole-
tusse kõõgi ja lapsed.

Ja sina, noor neiu, mine pigemini noorele värskele poisile, kes sinuga sobib, kui „vanemale härrale kindlustatud kohal“, ka siis, kui usud villasse istuvat. Sagedasti lähed egoistile, kes enam armastab oma egoistlisi nõudeid kui sind; sagedasti on ta pikas poissmehe-
põlves saanud suguhaiguse.

Kui sinul, noor kosjakandidaat, on rohkesti õnne, leiad endale abikaasa, kellel on umbes samasugune sugutung kui sinul. Aga see on alati õnneasi. Kuidas võib seda enne kindlaks teha? Ka läbikäimine enne pulmi ei saaks kindlasti aidata. Mehed ei usugi kuipalju naisi abielulises ühenduses midagi ei tunne ja kalli rahu pärast mehele isegi ettenäitlevad. Kes selles suhtes paljutöotavaks peab edevat olemust, tulist pilku, naiselikke vorme, see on sisse-
kukkunud.

Nii jääb abielu alati õnnemänguks, väljaarvatud vähesed vanad seadused, nagu kängujäämine veresugulaste abielust. Aga vahest ongi loomulikule inimesele abielu peavõlvus selles, et tulevikku pole võimalik ettenäha.

Peaasjalikult saab heatahtlik ilmaparandaja silmaspidama enam järeltulijate kui abikaasade õnne. Kas aga ka siin pigemini kahju kui kasu ei tooda, tohiks küll küsitav olla. Kõik järsud võtted inimese arengus tasuvad hiljem kätte; seda peaks nägema sõja-
aegsest majapidamisest. Kui meie laseksime paari minna ainult head kandidaadid, siis juhiksime alaväärtuslikke enam kokku kui see praegu juba sünnib. See tulemus oleks ainult veel alaväärtus-
likumate olevuste sünnitamine, kes arvatavasti saavad väga eba-
meeldival viisil endi peale tähelepanu tõmbama.

Sellepärast jääb üks nõu: proovi ennast, proovi ennast hoolega ja siis teist, ja kui sa siis kainel veendumusel ilma romaani, kino ja teatri tiraadideta usud armastus- ehk mõistusabiellu astuda võivat, siis haara kinni. Kuid nüüd tuleb see suur „aga.“ Suure-
mal enamusel meie rahvusest pole kuigi suurt valikut. Eriti halb on lugu meie n. n. kodanlise seisusega, kus neidusid valvatakse suures hirmus. Ja mehel, kes pole alaline seltsiskäija, pole ka suuri võimalusi. Ajalehe kaudu otsimine pole ilus. Kergendatagu noortele teineteist leida ja kergendatagu siis nende läbikäimist. Pole

tõesti enam ajakohane pidada tütarlapsi luku taga. Ärgu nõutagu igalt noormehelt, kes on „lootusi äratanud,“ et ta otsekohe kosiks, vaid lastagu teda soodsal juhusel, kui see nii peaks olema, ka taganeda. Ja kõigepealt ärgu tõstetagu suurt kisa, kui mõni kihlus veel õigel ajal tühistatakse.

Kui sel viisil antakse noortele mõnda vabadust, siis jäetagu kõik edaspidine nende hooleks. Nad ise olgu oma õnne sepad, mitte meie. Ja vanem põlv polegi nii muinasjutuliselt targem värskest noorusest.

Ülejäänud auhinnaosalised erinevad oma järeldustes suuresti üksteisest. „Sotsiaal-poliitilise genealoogia“ mees käsitab asja teaduslikult. Ta tahab saksa tõugu õilestada, nõuab igalt üksikult vabatahtlikult alistumist sellele aatele, ehitab tülika aparadi, mis peaks seisma eugeeniliste sihtide teenistuses. Kui väga meie ka ei tahaks kõvendada iga abielu peale mõtleja vastutustunnet, ei usu meie ometi, et inimesi võiks mõeldava aja jooksul selleks kasvatada, nende isiklist õnne teha ärarippuvaks mingist abikaasavaliku kujundamisvormist, nagu seda autor kujutab. Nii tähelpanuväärilised kui ta nõuded ka on — tundub neis „roheline laua“ maiku. — Asja käsitab praktilisemalt teine, keegi mõtteteadlane. Temas kõnelevad tähelepanekud, kogemused ja arusaamine, et iga juhus on isemoodi.

Sotsiaal-poliitiline genealoogia.

Wilhelm von Schiber-Burkhardtsberg.

Kui oleks tegemist ainult armastusega, siis oleks abiellu astumine nii kerge, nagu teda harilikult võetaksegi: armastus teeb pimedaks, pimestab enamust, et nad ei näe, et abielu on midagi muud, suuremat, tähtsamat. Abielu pole armastus tungide värvi-tantsuna, vaid seesmine lugupidamine, kestev kahe inimese kehaline ja vaimline vastastikku täiendamine uueks mõisteks. „Armastuseks oleksin ammugi võinud naise leida, mitte aga ema oma lastele!“ Teda peab otsima valguseotsija hoolsusega see, kes tahab võita juhuseid, mis abielude enamuse aluseks. Laste ema — see on probleem, mis tähendab inimsoo õnne ja õnnetust.

Väheste aastate jooksul saime meie, sakslased, vapustatud rahvaks. Mass, juhitud elajalikust instinktist, ära meelitatud õõnsaist fraasidest, teeb, mis on autu; ta killustab meid ja hirvitab

meie kaunima vara — rahvuslise vaimu üle. Küll loob üksik mõtlev, töötav inimene väärtusi täna nagu ennegi, kuid pole veel üldiselt tunnustatud, et väärtusi alal hoida, kättevõidetut kasutada, asteastmelt kõrgemale tõusta suudab üksnes kestev, seesmiselt ühtlane ühiskond. Ainult veresidemed võivad kindlustada tervenemist sellest tänapäevast: puhtaile abieludele rajatud perekond, uhke edasikandmise võimaluse peale, on ainus hoonekivi, millest võime ehitada oma tuleviku, sest ainult see on loomulik ühisus, mis üksikolevusele võimaluse annab iseendast kauem kesta.

Mitte armastus, mis toob kõrgemat õnne, ega ka abielu, mis hoolitseb, et maal inimesi oleks, vaid armastus ja abielu peavad meid tegema jumalasarnameks, kui meie ise oleme selleks küpsed. Kui meie seda ei taha, siis ei suuda meie ka seda; siis pole õigustust lausel: „Inimene on kõrgem olevus, sest tal on vaimu,“ vaid peaks öeldama: „Inimene on kõige madalam olevus, sest tal on vaimu ja — ometi on ta nii nagu ta on.“

Kellega astuda abiellu? Omakohasega! Kes on omakohane?

Kui keegi tahab enda külge kõi ta teise saatuse, see on midagi, mida inimene võib anda ainult üks kord, siis peab ta oma vastutust teadma. Seda tunneb ta üksnes siis, kui ta abikaasavaliku eelduseks on tunnustanud greeka targa nõude täitmise: „Tunne iseennast.“ Kuidas on mehega, kes ostis omale lambakoera ja uhkelt esitas selle 32 esivanema laitmatu nimestiku? Küsimuse üle, kuidas lugu tema enda suhtes seisab, naeris ta arusaamatult; kui temale siis selgeks tehti, imestas ta. Igaüks võib igapäev teha sarnaseid katseid. Ja niisuguse inimmaterjaliga seotakse abielusid! Ainult see, kes armastuses ja arusaamisega on uurinud oma esivanemate elutingimusi ja omadusi, näeb ära, et tema nende saadus on, saab tunnetama, milliseid võimeid ja miks ta neid omab ja kuidas ümbrus on tema peale mõju avaldanud esimesist lapsest päevist. Enese tunnetuse kõrvale tuleb seada enesekasvatus, enese teadlik, kindlaile eesmärkidele suunduv iseenda arendamine; mitte keeldumise mõttes; sest usk inimese elukutsesse nõuab täienemist igal alal; niihästi elukutses, kui ka kunstis, teaduses, käsitöös, poliitikas, majanduses ja kehalises tublistuses.“ „Teadmises on võim“ ja „ainult tervets kehas elab terve vaim.“ Ka majandusline tõus, omanduse omandamine ja kindlustamine, ühenduses võitlusega seltskondlisteks seadusteks saanud „kultuurinimkonna lubatavate valed“ vastu on saavutamisvääri line — abinõuna, mitte aga sihina. Palju tahavad need nõuded. Võitu — ideaali — ei saavutata ühel lühikesel elueal. Kuid juba püüe sinna poole on väärtuslik.

Üksteise leidmise on inimesed alati jätnud juhuse hooleks ehk mida varjatud motiividega tõukejõud selleks tahavad nimetada. See üksteise leidmine on igale paarile vaid romantiliseks vahemänguks — nagu romaanis. Ja harilikult lõpeb romaan, kui inimesed on saanud teineteise omaks, elus aga algab ta alles sellest silmapilgust! Minu abieluotsija ei lase end lükata, ta valib iseseisvana. Valikul on kaks teed. Üks oleks teoreetiline ideaalne ja sellepärast ebakohane; ta seisaks selles, et enesetunnetuse ja -kasvatuse alusel tuleks luua algupärane tüüp ja siis hakata seda otsima. Ta ei tarvitseks teha muud kui rännata, läbi mõõta maid, rahvaid ja seltskondi; kuid ta ei leiaks siiski igatsetut, kuna ka sarnasel rännakul see oleneks juhusest. Teine tee võib aga sihile viia: lahtiseil silmil ja südamel astub küps inimene, elukutsest ja seisukorrast kindlaks määratud teel. Ja mis ta sel teel leiab, kaalub ta oma äranägemise järele, hoolimata eelarvamistest. Enesetunnetus ja -kasvatus annavad talle kätte mõõdupuu, missugustest oma teoreetilistest nõuetest ta loobuda võib ja tohib. Vahe seisab selles: sihile ei vii kangekaelne kõige parema otsimine, vaid põhimõttelik kõrgema nõudmine ja sellest kättesaamatu mahajätmine.

Mis on omakohane? Ei saa üles seada seadusi, missugune peaks naine üksikasjaliselt olema. Sest nagu ütelse „noorelt kosimist pole keegi kahetsenud“ vastu võib seada „mis kaua kestab, saab hea“; võib „vastandid ühinevad“ vastu asetada „sarnased sobivad.“ Tingimata tarvilikkude omaduste üleslugemine saaks otstarbetä väsitama; väärtus on eeskju andmisel, seda kasutada olgu iga üksiku kalduvuse ja soovi asi.

Ei pea nõutama kehalist iludust. Ärgu tahetagu absoluutset, n. n. esteetilist iludust, mis üksnes äärmiselt harva osutub puhtal kujul. Isiklikult hinnatava, n. n. seksuaalse iluduse üle võib maitse järele vaielda. Igatahes on tähelepanu väärt meeldivate inetute (vilainitès agréables) laialine hulk, s. o. need mitte täiesti ilusad naised, kes levitavad loomulikku armsust, mis neid sümpaatliseks teeb. Enam kui silmatorkavaid kehalisi omadusi tuleb arvesse võtta nägematuid omadusi, mida koondada võib kogumõistesse tervis. Harilikult püüanduvad tervislised puudused järeltulijaile sagedamini kui head omadused ja sellepärast peab siin iseäranis valima. Enne abielu sõlmimist ei tohi mõlemalt poolt sugulased ei salata ega ebatõtt rääkida ja kumbki peab teisele tarvilisi teateid andma.

Vaimlisi ja kõlblisi väärtusi on leegion. Nagu temperamendid kunagi ei esine segamatult, nii ei osutu ka need omadused puhtal kujul, vaid kirju kimbuna. Tähtis on seganenud omaduste

vahekord (proportsioon). Seega on mõeldud, et kõik omadused ühes oma vastanditega võivad, isegi peavad aset leidma, rääkimata hoopis „võimatuist“ omadustest. Peab ainult mõistma igat omadust omal ajal ja tarvilisel määral laskma nähtavale tulla. Õigel kohal mõjuvad kõik omadused harmooniliselt, kui nende kandja ja teine pool neid vaos hoiavad. Kelmikas ja rõõmus sobib sügava ja tõsisega, hõelus ja tigidus peavad puuduma. Alandlikkus ja lõbuhimu on kokkukõlas kokkuhoidlikkuse ja heldusega, kui iga omadus ilmub omal kohal ja puuduvad ihnus ja pillamine. On raske ära tunda omadusi ja nende määra; ühelt poolt näidatakse end enne abielu ainult paremast küljest, mis ka kerge on, sest teatavasti ei olda pikemat aega üheskoos (mis kõige kiiremini hävitab näokatted, kui kaob enesevalitsus), teiselt poolt on tegemist omadustega, mida inimene isegi ei tunne.

Samavähe nagu meeski võib naine omada kõiki võimeid. Ta peab tahtma ja võima mis meeski. Ta peab olema sama teguvõimas ja väsimatu nagu mees, kellelt meie nõuame, et ta lühikest elu intensiivselt elaks, kuna ainult sel teel saavutatakse suhteline surematus, mis igale inimesele on seesmiseks tarviduseks. Ta ärgu olgu õpetatud naine, vaid perenaine, ükskõik kas tegelikult või juhtivalt. Majandusliselt olgu naine seevõrra rippumatu, et tal jatkuks enda elunõuete ja poolte laste tarviduste rahuldamiseks, olgu siis omanduse või teenistuse näol. Kas ja mil viisil see võiks tegelikult sündida, see olgu takti ja kokkuleppe kui ka paratamatuse asi. Üks pool ei tohi üsna teisest ära rippuda; aineiline üheõiguslus kõrvaldab palju hõõrumisi.

Kõigi nende nõuete täitmine tooks iseendast, et naine saaks selleks, mida harilikult nimetatakse „omakohaseks“. Õhkkond, kust keegi pärit on, loob teatavasti kindla kuju. Naine peab kuuluma samasse kihti, kust meeski pärit. Üksnes siis, kui naine ei seisa mehest madalamal, võib ta meest kestvalt kõita, temale kodus pakkuda, mida ta ilmas ei leia ja lastekasvatuses mehega ühiselt toimida. Kunagi ei lähe hästi, kui naine on madalamast seisusest. Niisugusel juhusel kannatavad tema ise, mees ja — lapsed.

Heast tõust vanemad annavad teatavasti lastele edasi oma omadusi ehk vähemalt kujundavad neid samas mõttes. Nimelt sellepärast, et inimesed ei lase endid loomade kombel paaritada, nii et soovivad iseärasused puhtal kujul lühikese aja jooksul esinevad, on tarvilik süstemaatiline kasvatus ja tasapinna tõstmine põlvest-põlve. Täna, teadliku arengu algul, salata, et võimalik on inimesi soovitatavate omadustega kavakindlalt üleskasvatada, tähendaks kerge-meelset mängu tuleviku hea käekäiguga. Tuleb kord aeg, mis tohib

täiesti selgesti näha, seda ette valmistada on praeguse aja ülesanne. Ta he tõusta ülespoole ja täieneda hingestab mõtlejat, vaatamata tagajärgede ilmumise aja ja vankuvuse peale. Ta püüab, et iga tulev olevus tema lihast ja vaimust seisaks astmeke kõrgemal oma vanemaist.

Perekond ühendab inimesi üksteisega ajaliselt. Riik, niipalju kui see puutub tema mõjusse üksiku peale, seob neid ruumiliselt. Temale on tähtis rahva ruumiline (ja majandusline) seisukord; mis oli, see on talle ajalugu, mis tuleb — noh, eks seda saab näha. Oh ei, nii lihtne pole see ometi, „isa-riik“! Muidugi kannab emake-maa sinu lapsi, kuid ajalik (ja kõlbline) seisukord on ka ometi mõiste, mida sa peaksid arvesse võtma. Sa peaksid aru saama, et perekond on üksikinimese ja ühiskonna, ruumi ja aja side. Oma kaitse all pead sa teda hoidma põlvest-põlve. Enam kui kunagi enne kasvatab riik nüüd inimeste hulka. Ta nõrkeb massi kisast massi järele, hädaldab laste surevuse üle, soovib abielusid hoolimata korteriolude viletsusest, annab tasu lasterikastele perekondadele, hoolimata nende laste väärtuslikkusest ja ei näe, et ta selles oma pesas on hukkimise teel. Tõepoolest pole aga sugugi ükskõik, kas riik on rikas arviliselt või väärtusliselt; olevuste arvu suurendamine ei tähenda veel jõudu. See poleks ainult riigi õigus, vaid ka kohus keelda abielusid, mis rahvale kahjulikud. Ta peab endale ka võimu soetama abielusid takistada, kus esivanemad on alaväärtuslikud. Meil pole tarvis suurt hulka, vaid puhast tõugu. Kuna seni sotsiaalpoliitilises suunas on veel väga vähe tehtud, kuna õigusteadus, tuges arsti- ja tema abiteadustele, alles seevõrra alguses kobab, et ta ei või veel kogemustest rääkida, pole otstarbekohane üles seada utopistlik kava.

Et meie probleemile saada teostatavaid aluseid, nõuame esmalt, et iga abiellu astuja koguks teateid oma esivanemaist. Säl otstarbel peaksid vastavad asutused kokku seadma iga inimese kohta esivanemate tabeli ja seda edasi pidama. See peaks teateid andma iga inimese esivanemaist ühesugusel kujul. Iga põlvega muutub esivanemate arv kahekordseks; igal inimesel on kaks vanemat, neil 4, neil 8 (teoreetiliselt erinevat), edasi 16, 32 ja 64 vanemat. 8-tabeli võtaksime aluseks; see oleks praegustes oludes igaühel võimalik kokku seada, koondaks kolm rida esivanemaid ja käsitaks ümmarguselt ühe aastasaja perekonnalugu. Laialisemad nõuded jäägu tuleviku või üksiku vabatahtliku huvi asjaks. Iga tabel peaks sisaldama teateid, millel võiks tähtsust olla pärivuse mõttes. Genealoogiliste daatumite — sünni-, abielu- ja surma aja- ja koha-teadete — kõrval peaks tabel sisaldama andmeid iga paari elu-

kutse, vanaduse, surmapõhjuse, lastearvu, usutunnistuse, siis silma- ja juustevärvi, keha suuruse ja haiguste kohta, kusjuures viimased teated tuleks arstil kokkuseada. Need andmed poleks veelgi põhjalikud; võiks ju tulevikus veel juurelisada käekirjaproove, näpujäljenäidid, karistusteateid, horoskoope, näopilte. See materjal poleks mitte ainult statistikana väärtuslik, vaid ta saaks ka vahetumat mõju avaldama otsuste peale abiellu astumisel. Pärivus-teoreetiliselt vähemad puudused tuleksid maksuallikana ärakasutada; tähtsamate puuduste juhuseil tuleks tarvitusele võtta sunniabinõud, nagu ravituseseisundus, tähtaegade määramine ja majandusliste õiguste kitsendamine. Tähtsate puudustega inimeste suhtes tuleks maksma panna abielukeeld, millest üleastumine oleks karistatav. Selle korralduse peaks pikkamisi ja ettevaatlikult teostama. Sellest kasvaks välja väljaspool abielu sündinute õiguslise seisukorra ümberloomine, ihuvilja kaitse või mittekaitse küsimuse uuesti lahendamine, keelatud abieludest laste õiguse maksmapanemine ja kasvatus- ning koolireform.

Need andmed kõigi elanikkude esivanemaist peavad teadusele ja uurimistele olema piiramata kättesaadavad. Edasi peab igal õigustatud huvitatul (kihtlatul) olema õigus neisse teadetesesse pilku heita. Niisugune korraldus võimaldab riigile abielu vahetalituse uuel kujul ja kõrvaldab võimaluse abielusid sobitada inimestega, kellel leidub huvi uue korralduse vastu. Soov kokku juhtuda seniste juhuslikkustega saab selle läbi vaid tugevamaks ja läheneb seda enam teostamisele, mida praktilisem ja seltskondliselt laitmatum kuju leitakse uuele korraldusele.

Nagu vaevalt leidub kaks inimest, kes välimuselt teineteisele täiesti sarnaneks, on vähe seesmiselt ühteviisi kujunenud inimesi. Sellepärast ei salli küsimus, kellega astuda abiellu, eelpool toodud põhjustel, ühesugust vastutust; iga ülesseatud küsimus variseks kokku. Vähesese ruumi tõttu võisime tähelepanu juhtida ainult neile vaatepunktidele, milliseid seni võõrasemalikul käsitatud. See on iga üksiku asi ennast kõrgemale tõsta nagu ta seda oskab. Kui üksik tunneb teadvust olla ehk saada inimeseks, kes tahab tunnustada üldust ja seda ka tegelikult seab endast kõrgemale, siis on juba palju võidetud. Sellega ühenduses pääseks maksma circulus vitiosus: kes ei taha juhuslist järelepõlve, vaid enesest kõrgemal seisvat, see jääb üksikuks, kui ta ära näeb, et ta ei suuda kasvata lapsi, kes temast kõrgemal seisaksid. Kuid sellest peaks olema väljapääs: kes juba on saabunud sellele tunnetusele ja tahab selle järele elada, see seisab kõlbliselt kõrgemal tänapäeva kesk-pärast ja väärib sellepärast järeletulijaid. Ja riik peab teda toetama.

Nii erineb igaüks teisest, tahab ja näeb teisiti oma ideaali ja kõrgema täienemise võimalust; ja ometi võib üldine tulemus harmooniline saada: nagu mosaiigil, kus ühevärvilised kivid üksteise kõrval erinedes ainult väikestes varjundites tähelepanemata lähevad üle teise värvi, seal aga naabruses olevate kivide värvivastolud kokku pörkavad ja lahku lähevad, et teises suunas leida oma täiendust, kuna aga kolmandal kohal üksikult seisvad kivid pealtnäha massi segaduses ometi on hiilgavad omas erinevuses, andes üldiselt ühtlase värviküllase pildi — samuti erinevad ka inimesed paaris ehk üksikult teineteisest ja üldiselt, kui võib sihiteadlikult valitseda juhtiv vaim, saabub ometi liit, millest tunneb rõõmu taeva ja maa looja.

Selles juhtivast vaimust kõiksuses pead sina, abieluotsija, piisakese püüdma oma südamesse ja hoidma oma kaunima varana. Abielu ilma armastuseta möödub argipäeva ükskõiksuses, armastus ilma abieluta saab elajalikuks paariseluks; vaim valitseb! Vaimu, abielu ja armastusega kannad sa eneses maailma õnne: nüüd tead sa, keda sa kosida — tohid! —

Dr. K. H. Schmidt.

Abielu ühendab kaks erinevast soost indiviiduumi eluaegseks ühiseluks. Nii ei saa küsimusele anda üldiselt maksvat vastust, sest esiteks peab ta olema kumbalegi soole isesugune ja edasi on abielu vorm, mille sisu oleneb kahest inimesest, kes abielu moodustavad. Valik üldse — mitte ainult abikaasa valik — sünnib sugu- del hoopis erinevail aluseil. Naine annab viimase otsuse tunde, mees mõistuse järele. Isegi mõistusliselt kõrgel seisev naine saab mõistuse põhjendeid hindama üksnes oma tunde kindlama alusena ehk väärama neid oma tunnete otsusega: „Ja ometi tahan ma!“ Mees sellevastu, isegi instinktikiindlam meestest, hindab tunnet vähem: „Räägib selles tundes minu sügavam mina või on see vahest ainult pealiskaudne tunne, lihtne tahtmine omada?“ Ehk: „Ka mu tunded kõrrelevad selle poolt, nii siis võin ma seda teha.“

Sellepärast võib naisele abikaasavalikul soovitada: ära toimi järelekaalumata. Sest tsivilisatsiooni kanges, elutuks saanud mehhanismis lähed sa temperamendiga üksi eksiteele, kui sa otsustamisel mehaanilis-loogiliselt ei võta arvesse seltskondlisi ja majanduslisi olusid.

Ja mehele peaks öeldama: kuula oma instinkti, oma tunde-
häält. Sest nendes räägib sinu elutahe, sinu sügavam mina, kes
sinust ja su mõistusest paremini teab, mis sinu olemusele kohane.

Abielu kuju teatud inimese peeglis on selle inimese olemuse
vastuhelk: igaüks vajab omakohast abielu. Nii on sellel meeletu
eristuse ja individualiseerimise ajajärgul lõpuks sisult niipalju abielu
kujusid, kuipalju on inimesi. Ja igale võib nõu anda selle järele,
mis temale on abielu ideaaliks. Olgu tähendatud ainult üksikute
tüübiliste juhuste peale.

Leegitsev meelelikkus valigu oma armuvõitluseks vastane,
kellel on vastavalt tuld. Teistsugused võiks ta läbi põletada,
murda — ja endale koguda süüd. Igaüks aga mõelgu, et kord
kahaneb meelte tung ja abielu ainult siis võib võita teise sisu (ilma
milleta ta on tühi), kui oli teatud vaimlist küllust ehk mingit hinge-
list vara, mis tules puhastatult nüüd hiilgab omas valguses.

Abielu, kui majandusline ühisus — täna tähtsam kui kunagi
enne — nõuab praktilisi, osavaid inimesi, kellele mugavus on tege-
vuse palgaks ja ergutajaks.

On vastik ja igapäevane, et värskaid neidusid sobitatakse alga-
vatele raukadele ja äraelanuile näruse mammona pärast. Emalik
ahviarmastus on selles süüdi, mis tütreid tahab vabastada igapäevase
leiva murest. Selle vastu on ainuke abinõu: äärmiselt vastu panna
ümbruse tahtepainutuse katsetele. Selleks peab jõudu ammutama
vastikusetundest niisuguse ühenduse vastu. Laseb neiu end enne
abielu painutada, siis murdub ta abielus ehk murrab abielu. Ja
vananev mees peaks oma aastate rahu vahetama kire vastu. Lõpuks
tunneb ta ju ometi tarvidust inimese järele, kes ta eest hoolitseks
ta vanaduse pöduruses ja peletaks ta üksinduse.

Selleks on kohane eluküps ja vaikne naine, mitte aga noorus-
lik värskus.

Kellele eesmärgiks on järeltulijad ja lasteõnnistus, see tohib
abielukutseks valida ainult tubliduse järele. Perenaine ja pereisa
on ideaalid. Igal juhusel olgu tagatis, et lapsed terved saavad.
Nii peaks lõppotsuse andma ühine käik arsti juure. Üht peab
alati arvesse võetama: mitte õitsevas kehas, vaid tema võimetes
seisab tervis. Teatud kehalisi puudusi võiksid vaimlised omadused
tasuda.

Vastuoksaks: kui on kindel, et lapsed alaväärtuslised saaksid ja
ometi mõlemad on sedavõrt teineteisesse kiindunud, et lahkumine
võimata oleks, siis on nende kohus lapsesüüdi takistada ja
oleks kõige parem, kui kardetav pool selleks arstlisel teel kestva
abinõu tarvitusele võtaks.

On nii lastesündimise võimalus kõrvaldatud ja vaimu ei rahulda ainult ühendus teisega ja vastastikune kasvatus, siis peavad mõlemad — mees ja naine — omale seadma uue ühise eesmärgi. See eesmärk saaks abielu sisuks. See võiks olla: ühiskondline töö, hoolekanne vaeste eest, ligemisearmastus. Seal juures võiks teine pool ka ainult abiks olla — ükskõik kas mees või naine ja kas ühises või ainult teise poole tegevuses.

Seesama on maksev ka vaimliste, külmade iseloomude suhtes, kelle veres pole lasteigatsust: nende abielule annab nime nende ühine eesmärk.

Ka eitavad momendid võivad sundida abiellu astuma — üksinduse kartus, enda eest põgenemine. Valides võib aga ainult positiivset eesmärki silmas pidada.

Iga otsuse annavad mõistus ja tunne.

Nõuandja peab mõistuslikult kaaluma — üksnes mõistus võibki otsustada tüübi üle.

Nõuotsijal on tundeotsus. See kasvab välja inimese sisimast ja võib ainult üksiku kohta käia — ei ialgi aga ülduse suhtes maksev olla.

Ja ikka jälle arst! Ja ikka jälle tuberkuloos ja suguhaigused!

Eradotsent Dr. med. H. Haberland

nõuab, et abiellu astujad annaksid üksteisele teateid sellest, kas keegi otsekohestest esivanemaist on surnud paistetesse. Ta on mitmes kirjutuses püüdnud näidata parandatavat kalduvust paistetesse, kuid seletab ühtlasi, et kcha „ümberseadest“ võib seda konstitutsionaalset kalduvust muuta. Igatahes: ettevaatus on tarvilik. Tähtsust näeb tema abikaasade vastastikusel hingelises suhtumises ja naise andekuses luua kodust mugavust. Ta on impulsiivsete armastusabielude vastu, aga varaabielude poolt. Ühe väga tähtsa küsimuse kohta, mida eelmistes töis vaevalt riivati, ütleb tema:

Hell, kuid seda tähtsam küsimus on suguelu. Meie tunneme abielupaare, kelle ilmavaated ja iseloomud täiesti erinevad. Eemalseisja ei suuda arusaada, et mõlemad võivad õnnelikud olla. Enamasti on siin mõõduandev suhtumine suguelulisel pinnal. Kahjuks pole veel leidnud väärivat tähelepanu Blochi, Rohlederi ja t. tööd. Sugutunde jahedus ja rõhutatud sugutung ei saa sobida. Seda seletavad sagedasti õnnetus abikaasad, kuigi nende kihlusajal

aset leidis suur kiindumus ja õrnus. Edevad, kergesti armuvad neid on tihti suguliselt külmad. Milline kauge vastolu, kui mees igatseb lapsi ja naine ei taha sellest midagi kuulda ehk jälle ümberpöördu! On raske selles suhtes enne pulmi selgusele jõuda. Infantilism, schirophreenia ja teised rikked sugulises küpsuses, neurastheenia, hüsteeria kui ka ebaloomulik sugutunne on sageli lahkumise põhjuseks. Terveil inimestel on enamasti normaalne sugutunne, kui selles ka teatud osa etendavad tõuvahed, temperament ja päritavad kalduvused.

„Sa pead seda kordama kolmkümmend korda“, kui sa abiellu astujaile kõneled idudest, pärivuseeldustest, tõu bioloogiast, pärivusest. Sellepärast avaldame siin veel suurema osa ühest meile saadetud tööst, mis kõiki puudutatud küsimusi käsitab kõigile arusaadaval kujul ja kahtlemata saab mõju avaldama iga tõsise lugeja peale. Selle autor on:

Dr. med. dent. E. Brunst.

Abikaasavaliku küsimuse seame selle järele, kas teatud inimene vastab kehaliselt ja vaimliselt abiellu otstarbele, kas tal on jõudu ja kindlat tahtet hoolitseda vaimliselt ja kehaliselt tervete järeltulijate eest rahva elujõu alalhoidmiseks ja tõstmiseks. Meie küsimus tuleb seega tahtest alalhoida häid tõuomadusi tõurikete vastu võitlemiseks. Tõu all mõistan nagu Forelgi tõu- ja kultuuriproduktidest, päritavaist kalduvustest ja kasvatuse ehk õppimise teel omandatud vaimlisest varast koostuvaid ühe elava tüübi kogu normaalseid, terveid, iseloomulikke ja väljakujunenud omadusi. Võitlus ähvardava tõurikke vastu on täna seda tähtsam, kuna sõda meilt on rõõvinud suure osa kehaliselt ja vaimliselt tugevamaid inimesi.

On selge, et meie neile küsimustele ei või anda matemaatilisel täpseid vastuseid, sest taevast ja maa peal on enam asju, kui meie koolitarkus meid aimata laseb. Tuletan meeie Beethoveni, kelle isa oli alkoholik, ja Goethet, kes oli pärit neurastheeniku perekonnast. Sellest hoolimata võime üles seada kindlaid põhiseadusi, mille olemasolu annaks teatud tagatise, et abiellu keskpäraste inimeste vahel võib saada õnnelik mitte ainult abikaasadele, vaid ka järeltulijaile ja seega rahva elujõule.

Mina oletan, et küsimuse ette, keda ta peaks kosima, satub vaimliselt tegev mees, ja jaotan selle allküsimustesse valitava abikaasa kehaliste ja vaimliste omaduste järele, millele vastamisel

peamõte on pärivusel ja pärivusvõimalustel. Abikaasavalikul panen peardõhu sellele, et inimesed, emne kui nad lapsi ilmale saadavad, õpiksid võtma tõsisemale kaalurnisele iseenda kui ka nende esivanemate kehalised ja vaimlised väärtused. Seejuures on üks tähtsamaist küsimustest, kas on võimalik vanemate seisukorra järele ennustada, millised omadused päranduvad lastele? Kui meie sellest välja läheme, et päranduvad kõik mõlema vanema idurakukestes leiduvad pärandatavad omadused, siis püüdis sellel alusel esimesena küsimust lahendada Galton. Temale järgnes kõige pealt Mendel, kes üles seadis pärivusõpetuse põhiseadused. Meie võime Mendeli seadust arvustada üksnes tuntud perekondade loo põhjal. Nii on Goethe pärinud oma isa perekonnast kestva edasipüüdnise, isalt endalt kogumise- ja uurimistungi, kuna ta emalt ja emaemalt päris kunsti ja optilise ande. Mendeli õpetuse tegelikka tulemusi lähemalt vaadeldes näeme, et harilikult atavistlikeks nimetatud tõsiasi, — et näit. vanematevanemate jooned osutuvad lastes — on vaid kinnituseks Mendeli õpetusele, mille järele see, mis vanemad oma vanemalt pärinud, lastes killustatult esineb. Oleme seega juba riivanud meie ülesandele eriti huvitavat küsimust, kas on päritavad omandatud kehalised ja vaimlised omadused. Seda eitatakse üldiselt. Schallmeyer ütleb selle kohta: „Ainult pärandatavad kalduvused lähevad üle teise põlve, kuid kasvatuse, harjumuse, õpetuse, samuti ka ümbruse mõjusid peab ikka jälle uuesti omandama“.

Neist eelmärkustest võtame järeldusi abikaasa valikuks.

1. Kehaehitus. Abikaasa valikul võetakse kõigepealt küll erandita kehalise tervise küsimus üles ja see on õigustatud, sest kehaline tublidus on eelduseks iga sugustele vaimlistele võimetele: mens sana in corpore sano. Seega on enesestki mõistetav, et valitakse „terve“, kus enam lastakse end juhtida tundest kui arsti arvamisest. Vähem küsitakse abikaasa vanemate ja nende vanemate ja mitte sugugi kaugemate esivanemate ja sugulaste tervise järele. Kuna abikaasavalikul on tähtis, kas valik langeb „haige“ peale, tekib küsimus, kas arsti otsuse kõrval, kellel ainult harva on ülevaade tervest perekonnaloost, on võimalust mingisuguseid järeldusi teha perekonnast teada olevate andmete põhjal, kuna haigused sageli võivad peidetud kujul olemas olla.

Seejuures peame aga arvesse võtma, et omandatud haiguse pärivusel pole midagi ühist üldise pärivuse mõistega selle sõna valjus mõttes, vaid et pärandatav on ainult organismi vastupanekuvõime, mis on päritav ja võib esineda mitmesugusel määral kuni täieliku mittevastuvõtlikkuseni. See on eriti maksev hakkavate haiguste nagu tiisiku, siifilise ja t. suhtes. Päritavad omadused võivad küll

sattuda veres leiduvate kahjulikkude mõjude alla, see ei tähendaks aga veel pärandatavate omaduste kogu muutust, vaid ainult ühekordset hakkava haiguse vastuvõtlikkust, eriti raskejalgsuse ajal.

Sellepärast ei või meie haiguste pärivuse käsitamisel tarvitada Mendeli seadusi. Küll võime oletada teatud haiguse vastuvõtlikkuse määra valitsevate ehk taanduvate tunnuste varal, kuid haiguse kalduvuse pärivusel ei leia meie ei arvuvahekordades ega kasvavas lähenemises esivanemate tüübile midagi nende seaduste ühtlusest. Nii näeme, et laste seas, kus üks vanem on tiisikus, teine terve, tiisikuhaigete kõrval ka terveid lapsi ette tuleb ehk nende vahekujusid, kuna Mendeli seaduste järele järgmine põlv peaks koostuma kas üsna terveist või tiisikuhaigeist. Näitena toon Schilleri perekonna, kus enne ega pärast teda perekonnas tiisiku juhuseid ei leidu.

Seepärast peame otsima teist abinõu, mida mina näen Krausi tunnustamises, kes keha konstitutsiooni mõõdupuuna näeb suuremat ehk vähemat terve keha ehk üksikute elundisüsteemide väsimusvõimalust. Tema läheb sellest välja, et see, mis tervele elundile kerge läbi viia, nõrgale tähendaks üle jõu pingutust ja võiks välja kutsuda haiguslise seisukorra. F. v. Müller esitab näitena jooksvatõve, mis peitub pärandatavais kalduvustes ja eriti sagedasti ette tuleb n. n. vanades perekondades. Mülleri järele juhtub seda enamasti sugulaste abieludes, milliste hädaohtu ainult nimetada tarvitsen, kuna niisugustes abieludes päritakse mõlemalt vanemalt ühesuguseid haigusekalduvusi, mis selle läbi kuhjuvad. Ka vaimuhaigusest näeme, et küll paljud pärivad neid pahesid ilma vaimuhaigeks jäämata ja et see peidetud kalduvus siis läbi murrab, kui vaimuhaigus esivanemate hulgas on korduvalt ette tulnud. Sellest võime järeldada, et ei või soovitada abielusid perekondade vahel, kus on ühesuguseid haigusekalduvusi, milliste liitumisel võib ette näha peidetud kalduvuste nähtavale tulekut. Sama vähe võib soovitada abielu, kui mõlemad pooled kannavad eneses tähtsaid keha konstitutsiooni vigu.

Edasi oleks eriti tähtis, et abielus oleks naine kehaliselt terve, sest rahva tüübi moodustavad naise terved pärivuskalduvused. Õieti on naine päritavate omaduste järeltulijaile edasiandja. Seda näitavad kogemused, et haiged mehed võivad saada tervete laste isadeks, kui aga naine terve on. Seda näeme Beethoveni ja Goethe vanemaist ning Schilleri ja Mozarti lastest.

Olen veendunud selles, et Mendeli seadusi kehaehitusest (konstitutsioonist) võib ära kasutada mitte ainult eelmiste põlvete pärivuskalduvuste hindamisel, vaid et nende läbi võib kindlaks määrata tuleva soo pärivuskalduvusi seerumdiagnostika abil, mis inimise veres kalduvusi ära tunneb.

2. Vaimlised kalduvused. Nagu abikaasavalikul keha-konstitutsiooni kohta enamasti tunne otsuse annab, on vaimliste kalduvuste suhtes, eriti naise valikul, juhused mõõduandev. Kui võetaksegi arvesse naise iseloom, on ometi suurem tähtsus tema töövõimel ja kaasavaral; mehe valikul minnakse isegi nii kaugemale, et ainult erakorraliselt saamatu ei leia naist. Teiselt poolt näeme, et naine alati eelistab vaimliselt ja sotsiaalselt kõrgemal seisvat meest ja vähe hindab kõiki temast allpool seisvaid, kuna mees sagedasti valib primitiivsema naise ja põlgab vaimliselt töötavaid naisi ja naisõiguslasi.

Naise tähtis ergutav tegevus mehe omaduste arendamisel on mehe ja naise organismide erinevuse tagajärg, mille on kujundanud aastasadade kestel maksnud tööjaotus.

Kuna mehe võitlus olemasolu eest arendas tema mõistuslist ilma, langes naise osaks laste eest hoolitsemine ja seega tundeelu. Et seda naise tundeelu arengut täna enam kui kunagi enne alla surutakse, selle juures ei tule kahelda ja nii näeme, et ikka enam kahaneb nende erinevate kalduvuste soodne ühinemine. Et see aga tarvilik on järeltulijate andekuse tõusu mõttes, näitavad paljud juhused, kus väljapaistvate meeste emad olid küll „harimata“, kuid selle eest rikkaliku tundeeluga. Sageli kuuleme pruutpaarist öeldavat, et nad üksteisele kohased ei ole; teatavasti tuleb see otsus sellest, et mõistuslikud omadused ehk iseloomu laad mõlemal pool ilmutuvad sedavõrt domineerivalt, et abielus need kalduvused ühekülgiselt arenevad.

Sellepärast tekib küsimus: kas võime abikaasavalikul niiviisi juhtida vaimliste omaduste ja hingeliste kalduvuste ühinemist, et alal hoitaks vähemalt mõnedki tugevad võsud?

Ei ole võimalik päri vusseadusi piiramata käsitada ka vaimliste omaduste suhtes, sest siis peaksid kõrgeandelised jälle omasuguseid sünnitama. Et see aga nii ei ole, õpetab ajalugu. Suurema osa kõrgeandeliste inimeste isad on olnud lihtsad inimesed, kellel polnud vaimlist tööala. Neil mitte arvurikkail kordadel, kus isa kõrge andekus on pärändunud pojale, ei saa olla juhuslik, et need pojad on sündinud ilma erandita, kui isa oli 20—25 eluaastas (näit. Straussi, Schadowi, Feuerbachi, Kruppi ja t. perekonnad). Vaerting seletab seda silmatorkavat asjaolu sellega, et peaaegu tegevuse vaheldava mõju all seisev sugutusvõime siis veel kannatanud ei ole isa rohke vaimlise töö all. Sellest leiaks ka seletuse sellele, miks kõrgeandeliste meeste järelpõlv seisab võrdlemisi madala mitte ainult väärtusliselt vaid ka arvuliselt, nii et niisugused perekonnad kiiresti välja surevad.

Kui meie jõu alalhoidumise seaduse põhjal oletame, et ka üldine vaimline jõud on lahutamata üksus ilmaeetris, millest suurem ehk vähem osa iga inimese peale üle läheb ja kui meie püüame seda oletust kokkukõllassa viia päri vusseedustega, siis näeme ometi, et teatud vaimlised päriskalduvused võivad domineerivalt üle minna vanemait laste ja lastelaste peale. Kui teatud kalduvus esineb mõlemas vanemais, siis ilmub see kalduvus vähemalt pooltes lastes ja vanemate võimed võivad vastavalt esineda lastelastes (vrđl. eelpool mainitud Goethe esivanemate kalduvusi). Sellepärast peame abikaasavalikul silmas pidama mitte ainult valitu enda, vaid ka tema vanemate ja esivanemate vaimlisi kalduvusi.

Nagu juba tähendasin, hindan eriti tähtsaks emalikkude peene tundeelu kalduvust, sest rahva väärtuslist ja arvulist tõusu võimaldab ainult selle tunde soe tegevus, mitte aga külm mõistus. Rohkem kui naise kõrge mõistus on alati mehe peale mõju avaldanud peenetundelikkus, hea maitse ja taktitunne, mida mees nimelt vajab oma iseloomu täienduseks. Me võime igapäev tähele panna, et ema mõistusline haridus ei mõju poegade kasvatuses peale, küll aga on arengule suure tähtsusega tema tundevara. Sellepärast valitagu abikaasaks neiu, kes pole võõraks jäänud kodukoldele, kus alal hoitakse tundevara leeki. Abielu niisuguse naise ja kaine, selgelt mõtleva mehe vahel on alati toonud õnne ja õnnistust abikaasadele, järeלטulijaile ja tervele rahvale.

Palju lugenud arst võtab lähtekohaks seatud küsimuse üldise vaatluse, mis sisaldab rikkalikult kuldseid teri ja vääril järelmõtlemit. Kahjuks võime siin tuua ainult üksikud kohad. Ta kirjutab:

Dr. Rheins.

Tervishoiu salanõunik.

Mitte ainult kehaline jõud ja nõrkus, vaid ka anded ja geniaal-sus, rumalus ja tarkus ning vaimuhaigused on pärandatavad. Igaüks võib igapäevases elus tähele panna, nagu Goethe seda on väljendanud sõnades:

„Ei ükski võim, ei aeg või killustada,
mis elus arenedes võtnud kindla kuju.“

Küllalt põhjusi, et abikaasavalikul silmas pidada ka esivanemaid. Kui juba Homerose ajal külalisele esitati küsimus tema päritolu kohta, siis tunnustab tark greeklane sellega pärandatavate

omaduste tähtsust. — Keegi pole täiesti terve. Igaüks kannab oma söödikut, nii taime-, looma- kui ka inimriigis. Et aga raske on teateid saada valitud naise esivanemate kehalisest ja vaimlisest tervisest, siis on sügav tähendus vanal ütөлusel naabrilaste abielu kohta. Mis Nietzsche omas „Zarathustras“ ütleb „Lapsest ja abielust“, on mõttetarga ja kõnekunstniku tabava väljendusena küll kõige parem, mis sellest üldse võib öelda, kuid tema ideed geeniuse arendamisest ei vasta kogemustele ajaloost. Ei tohiks kuigi kerge olla leida naist, kes oleks „õigenurgaline ihult ja hingelt.“ Seisab ju raamatute raamatus: „Kindlameelega naine, kes leiab selle? Pärleist kõrgem on tema hind.“ Sarnast kaunist naisekuju näeme Homerose Nausikaas, Goethe Dorotheas ja Gustav Freitagi Sabines ja Ilses. Kui kõrgelt hindab naise tubliduse väärtust prof. Groberi (Jenast) järele Stromejer, osutab ta ühe vaimuhaige esivanemate tabeli kujutusel, kus ainus terve naine võib kõduneva perekonna juba järgmises põlves paranemisele viia.

Loodus eelistab tervet keskpära; kõik muu heidab ta varem ehk hiljem kõrvale. On üks liilia saabunud kõrgemale iludusele, on ta täitnud oma ülesande ja tema järeltulijad on jälle vähemal määral täiuslikud. On tähelepanud, et andekus naistes kestvamalt areneb kui meestes. Veresegamine naabruses olevate tõugudega muudab iseloomu. Seda näeme võrreldes lõunasakslasi põhjasakslastega. Mõlemil on omad head ja vead. Tahtejõud, usinus, püsivus, vabaduse armastus ühes arenenud usutundega on paremad alused andekate ja geniaalsete perekondade kasvatamiseks. Seda näitavad nii mõnedki näited saksa kirikuõpetajate perekondadest, kust on pärit paljud kuulsad mehed. Vähemaid kõrvalekaldu mis tervisest võib sagedasti vaadelda kaitseabinõuna teatud haigeksjäämistest vastu. Nii on lugu tiisikuga, kus üsna terveis perekondades, kus iialgi ei ole kopsuhaigusi ette tulnud, võib kopsupõletiku juhul surmavaks saada, kuna haiges perekonnas on loodus kaitseabinõud kujundanud, mille tõttu sarnastest haigustest kergemini üle saadakse.

Veresegamine üsna võõra tõuga on kuritegu oma vere vastu; see takistab kehalist arenemist ja iseloomu kalduvused on puhtal tõul paremad. Nii on suurlinnad asukohaks hukkunud geeniustele ja tõkkeks kauni annete arenemisele.

Enamasti elab terve vaim terves kehas ja nii on loomulik, et naiselikke voorusi selle sõna kaunimas mõttes tohiks kõigepealt leida normaalselt kujunenud naistes, kes pärit tervest, heast tõust.

On tarvilik naise tervis, et olla mehele toeks ja kasutada omandatud teadmisi igas suhtes korralikult maja pidada ehk majapidamise üle

valvata, mis nõrgal, haiglasel naisel võimata. Naiselikud voorused on usinus, puhtus, korraarmastus, sõbralikkus ning armastus mehe ja laste vastu. Seal puudub harva ka armsus.

„Jõudu omagu mees, toetagu seaduse mõju, armsuses üksi on valitsend ja valitsegu ka naine“.

Kõik mida naiselt töö alal nõutakse, peab naine võima häda korral ise teha; üksnes siis suudab ta majapidamist juhtida. Sellel on suurem väärtus kui rikkalikul kaasavaral. Enamasti on abielud õnnelikud, kui abikaasad on majandusliselt ühesugustest oludest. Kus naine vaene, mees rikas, seal kaldub esimene enamasti pillamisele. Halva kasvatusesega, harimata naine suudab harva meest kehvasti rahuldada. Suur sugulaste hulk võib abieluõnne peale halvasti mõjuda. Üldse öeldakse, et ei kosita naist üksi, vaid ka tema sugulased.

Peanõuded väärtuslike järelpõlve saavutamiseks on kõlbline tõsidus ja tugi usutundes. Et abikaasadel on ühine usutunnistus, on tarvilik juba lastekasvatuse pärast. Nagu rahvaste tõusule on soodsad olnud ajad, mil tunnustati olenemist mingist kõrgemast võimust, on see maksev ka perekonnaelu suhtes.

Õige elu algab alles mehe ja naise ühiselus. Inimene pole loodud üksindusele. Temale on määratud eluseltsiline. Üksnes nii võib ta loodusepäraselt paremini areneda. Omakasupüüde asemele astuvad ühised püüded ja töö ja vastastikune armastus kuldab aega.

Lugematud vastajad on mööda läinud otsekohehest küsimusest „keda kosida?“ ja jättes käsitamata üksikud nähtused, asusid tõu ülesehitusele, unistasid suurtest organisatsioonidest ehk Freudi psüüko-analüüsi üldisele tarvitusele võtmisest. On võimata kõigile nende teooriatele selles kitsas raamatus ruumi anda, kui väärtuslikud nad ka üksikult ei oleks. Vahest leidub kunagi rikas inimestesõber, kes annetab summa teadusele aluse panemiseks, mis seisaks veel sündimata inimeste teenistuses. Ka allpool toodud töö oli liig laialine selle raamatu jaoks. Peame piirduma ainult ühe sümpaatlise osa edasiandmisega, mis tihti elus tõendust leiab. Selle üldiselt tunnustamise vastu räägib aga tänapäeva suurlinna elu. Nõnda kirjutab

Eberhard Lauterer.

Võin siin oma kogemustest ainult lühidalt väita: Kõige paremad abielud saavad seal, kus naabrilapsed abiellu astuvad. See sooja kõlaga sõna peab juba laialisemalt võetama, nagu see üldiselt allpool toodust järgneb.

Naaber tunneb naabrit. Üks teab varajasest lapseest teise kalduvusi ja arenemiskäiku. Ta on tundnud teise vanemate vanemaid ja tähele pannud nende elu, on näinud nende sugulasi, teab naabrimaja haigustest ja surmast, abitusest ja tublidusest, sündimistest ja ristsetest. Ta ei vaja ametlikku arstlist tõendust, et naabri perekonnas eriti palju lapsi on vara surnud, et sugulaste seas on palju lasteta abielusid, et vanemad perekonnaliikmed on varakult tegevusetu ja huvideta ahju taha pugunud. Kes siit valib abikaasa, see võib ette näha suurema osa oodatavast elust. Ta on näinud seda, kui tugevalt või rõõmsalt naabril elu nähtusi vastu võeti ja on valmis oma abielus teise omadusi edasi andma ja arendama. Kui kerge on siis kooselu! Tuhanded esimesi ühiseid muljeid varajasest noorusest hakkavad helisema. Metsaveerud ja voogavad viljaväljad, põletav suvepäev ja õine tähtis taevas, saanitee ja esimene kannike kevadel! Kui nad sinu ees seisavad nii, nagu nad sinus esimesi kujutusi äratasid, sinu mõisteid kujundasid, nagu need seni on püsinud, ja sa ütled ainukese sõna, ning seletusteta ja surveta seisavad teise ees samad kujud. Ja küsides: kas mäletad veel? kajab see vastu. O õnnis ühisus! Jõulukellad on mõlemale ühte viisi helisenud, samu teid on mõlemad käinud ja sellesama jumala poole palvetanud. Kõik mälestused on kujundatud samadest ehk vähemalt sarnastest elamustest. Kui võluvalt kordub kõik, mis meeled nooruses tajunud!

Kuis on aga teisiti seal, kus pühad ja aastaajad toovad mälestusi elamustes hoopis teises kohas ja teisel kujul, kui ühe hinges on kauged noorusemälestused ja hõõgub igatsus kaugete traditsioonide järele, millest teine ei suuda aru saada. O hinge üksindus! Ja ometi peavad nad ühiselt veetma pühi ja argipäevi ning üheskoos ülespoole astuma elu järsul teel!

Abikaasavalik on sama raske, kui mitte raskem elukutse valikust. Kui elukutsele ette valmistatakse juba koolis, miks siis mitte abiellule? Meie ees seisab töö: „Kooliarst eugeenilise nõuandjana“. Vastuväite peale, et see õpetus varajane oleks, tähendab ta, et hiljem enam võimalust ei ole mõjuda. Tema nõuab bioloogilist õpetust, teatud edasikandmise tervishoidu, ja pilgu teritamist moraalsete, mõistustlike ja kehaliste omaduste suhtes ning hingeteaduslike teadmiste tõstmist üldse. Kooliarst juhtigu tähelepanu kõlblikele ja tervishoidlikele eluviisile ja kõvendagu vastustus-tunnet. Ta jäägu nõuandjaks ka pärast kooli. Rahva enamusel pole aimugi peidetud omaduste pärivusest ja ei tea midagi haigustest oma perekonnas ja sugulastel seas. Ja ometi võiksid paljudki saada oma „õnne sepaks“, kui neil oleks teadmisi ja kui nad hoiduksid sellest, et abiellu astumisel kaks sarnast haigusidu ühte ei langeks!

Dr. Th. Fürst

koondab oma eugeenilise õpetuse noorsoole järgmistesse lausetesse:

1. Püüa ise otsusele jõuda oma vaimliste ja kehaliste omaduste suhtes, päri ka teateid vanemalt perekonnas ettetulnud haigustest, et sa sellest võiksid arstile andmeid anda.

2. Hoia end kehaliselt kahjulikkude mõjude, esimeses joones suguhaiguste eest.

3. Abikaasavalikul otsi ühendust perekonnaga, kus tugevad on need kehalised ja vaimlised omadused, milles sina oled pärinud vähema headusega kalduvusi ja pööra igal kahtlasel juhusel arsti poole.

Sel teel näib võimalik olevat juba nüüd laiemais ringides äratada arusaamist arstiteaduse ülesandeist haiguste eemalhoidmises. Lõpuks peab tähendama, et igasugusel rahvavalgustusel on see varjukülg, et ka asjatundlikult antud õpetus võib ainult seal vilja kanda, kus asjale hea tahtega vastu tullakse.

Iga avalikku hoolekannet, ka rahvavalgustuse mõttes, on tarvilik siduda teatud valjusega teiselt poolt. Riik peab seega otsustama, kuidas teisel teel kõrvaldada hädaohtu, mis tekib nende poolt, kes „õpetust ei võta.“ Selleks võiks alaväärtuslistele ära keelda abiellu astumise ja tüttervishoidlikest eriti kardetavaid eraldada ehk nende suhtes tarvitusele võtta isiklikult täiesti kahjuta abinõud sigivuse kõrvaldamiseks, nagu see juba mõnes riigis teostatud. Piirdub aga riik ainult ühekülgse valgustamisega, jättes õigel ajal tarvitusele võtmata karmid abinõud, võiks liig varajane eugeeniline õpetus pigemini kahju kui kasu tuua, suhteliselt takistada nende järelkasvu, kes südametunnistuse järele keelduvad sugu edasiandmast, kuna „õpetust mitte võtvate“ kasvule tarvilisi tõkkeid ei seataks.

On korduvalt rõhutatud, et abikaasade üheväärsus tagab hea abielu. Seda võib sagedasti näha seisusliselt ühesuguste abielus. Ühe töö autor kaitseb ka üheseisusliste abielusid, näeb selles paremaid tagatise, loodab sellest kokkukõla püüetes, harjumustes, hingelises seisukorras ja näeb seisuse arendamises pärivuse läbi kultuuri tippu. Ta ei poolda romaanides hinnatud vastolusid ja leiab, et praktilises elus on õnnele palju tarvilikumad võimalikult rohke arv kokkukõlavaid momente, kui erinevaist vaateist tekkivad huvitavad erutused. On tõsi, et meile saladuslik pärivusmehanism ikkagi võõras on ja juba sellepärast hea on „liistude juure jääda“, nagu talitavad talupoeg ja aadliseisus. Tähtsam mõistusest näib temale instinkt kohase leidmisel. Sellega ühenduses kõneleb ta armastusest. Selle osa tema tööst toome eelpool. See autor on

Dr. E. Eisenlohr.

Armastuse all mõeldakse kogu kindlaid ja ühesisulisi meeldivuse ja kiindumuse tundeid, mida üks indiviiduum tunneb teatud isiku vastu teisest soost, ilma endale mõistusepäraselt aru andmata, miks tunded suunduvad nimelt selle ja mitte mõne teise isiku poole. Urides nende mõju armastaja isiku peale näeme silmapaistvama tunnuseks kogu elu- ja jõutunde tõusu. Armastus laseb korda saata, mida meie harilikudes oludes iialgi ei suudaks; minnakse isegi nii kaugele, et tõendatakse, keegi ei tundvat oma võimete, kalduvuste ja võimaluste piire, kes pole kordki tõsiselt armastanud. Kõige haruldasemad ja jumalikumad inimese voorused, heldus, rõõm, üleemeelikus, lahtisel käel kinkimine seesmisest küllusest, mida karm võitlus olemasolu eest inimesele nii harva lubab, kõik need astuvad armastuses täielikult tegevusse. Meie veendumuse järele oleneb see armastuse määratu mõju inimese vägevama tunngi — võimuhimu — rahuldusest. Teist inimest oma tahte ja võimete abil enda külge kõita ja teda abielu läbi võita piiramatuks omanduseks, tähendab kahtlemata inimese võimu suurenemist, mis tingimata peab välja kutsuma jõu- ja õnnetunde tõusu. Mida kõrgemal seisab inimene oma seesmiste omaduste poolest, mida raskem on võita ja alalhoida tema sümpaatiat, mida enam vaeva nõuab kogu isiku valdamine, seda sügavam ja võimsam saab võidutunne kättevoidetute üle. Vaimliselt ja kõlbliselt kõrgelsev mees võib tõsiselt armastada ainult sama kõrgel ehk kõrgemal seisvat naist lihtsalt sellepärast, et armastus madalamalseisva olevuse vastu talle kunagi ei suudaks pakkuda võimuhimu täielikku rahuldustunnet. Sellega asetume igatahes vastollu hariliku vaatega,

et armastus ei küsi seisuse järele ega tunnusta mingisuguseid piire. Abikaasade üheväärtuslikkus on tõsise armastuse psüüholoogiline eeltingimus ja kus meie näeme jõu- ja õnnetunde tõusu, võime kindlasti järeldada üheväärtuslikkuse olemasolu.

Sellega oleme aga armastuse alateadlikust instinktist tõstnud teadliku vahetegemise võimeni.

Vahest on kasulik kuulda üht häält, mis vähe vana-
moeliselt kõlab moodsal ajal. Ütleb ta ju igavesi tõdesid
abielust, mida tänapäeva kuumaverelised harva arvesse
võtavad ja annab praktilisi seadusi, mis maksavad igaihe
suhtes, kuigi ta igale üksikule ei saa öelda, keda see peaks
kosima. Kõneleja on

Dr. Fritz Kauffmann.

Abielu olgu vaimline, kõlbline võim; temas peab alla suruma
tõkkeid, mis seavad egoism, lodevus ja lõbuhimu; see olgu igaühele
selge, et abielu ei too segamatut rõõmu ja muretut elu, vaid et abi-
kaasad peavad käsikäes piirides hoidma aega tema mure ja vaevaga.
Tõus kõrgemale, paremuse poole peab olema loomulik soov ja
ustavuse meelt peab abielus tuntama. Abielu vajab kõlblist tõsidust
ja kindlat tahet, et võida täita kohuseid teise poole, enese, järeltuli-
jate ja rahva vastu; ja et ka vaimlised omadused päranduvad, tuleb
arvesse võtta temperamenti, iseloomu, mõistuslisi võimeid ja hinge-
lisi omadusi. Ühiskondline ja poliitiline üheõiguslus on suurendanud
naissoo nõudeid vaimlisel alal ja kutsetegevuse laienemisel on kaha-
nenud abielu tarvidus, selle tõttu on suurenenud nõuded mehe
vaimliste võimete suhtes.

Abielu peab omandama vaimlise ja kõlblise sisu; selle-
pärast on tähtis, kas abikaasad suudavad ühises töös käia ühist
teed. Liig suur puudus ehk koguni vaesus rikuvad sageli abielu-
õnne, teevad abikaasad sapiseks kaasinimeste vastu, lasevad lige-
mismarmastuse jahtuda ja segavad hingelist tasakaalu. Sellepärast
nõutagu kihlusel teatud ainelist kindlustust, et abielu võiks edeneda.
Seejuures tuleb hinnata seda asjaolu, et tervisel ja töökusel on sama
väärtus kui varandusel, ja need omadused võivad parandada aine-
list seisukorda. Ülisuur puudus on takistuseks lastekasvatuses ehk
teeb selle hoopis võimatuks ja ometi püsib loomulik soov, „et poeg
saaks parem isast.“ Naisel on raske harjuda oludega, mis eba-
soodsamad ja vaesemad nendest, millistes tema on sündinud ja

üles kasvanud, kohaneb aga kergesti paremate oludega, kuna mehed üldse iga oludemuutusega kergesti harjuvad. Sellepärast sünnivad kõige paremini ühte inimesed sarnastest majanduslistest ja seltskondlistest oludest, kuna siis sarnanevad ka nende elunõuded ja mõtteviis. Ühiskondline hoolekanne võiks perekonnaelu paranemiseks kaasa aidata asumise võimaluste korraldusega, maksude vähendusega lasterikaste perekondade suhtes, abieluõiguse ja sissetulekute tariifide korruga.

Oma järeldused tahaksin koondada järgmistesse lausetesse:

1. Abielu saadavad kõrged kohustused ja palju vaeva, sellepärast nõutagu mõlemalt abikaasalt täielist kehalist ja vaimlist tervist, jõudu ja tublidust. Enamasti leidub neid omadusi täiskasvanud inimestel; sport kõvendab tervist ja saavutab karastuse abil vastupanekuvõimeid.

2. Järeltulijad on vanemate ja tõu kalduvuste vaimlised ja kehalised pärijad, sellepärast tuleb neid valida, kes lastele peavad andma elu ja kasvatus ja on tarvilik selgust anda pärivuskalduvuste üle, mille edasiandmist tulevale põlvele võib ette näha.

3. On tarvilik selgitada abieluküsimust laiemale hulkadele lendlehtede, kirjatükkide ja loengute abil ja mõlemad abikaasad peaksid vabatahtlikult üksteisele esitama põhjalikul uurimisel põhjeneva arstitunnistuse ning andma laialisi teateid perekonnast ja selle põhjal võima otsustada kas kihlus tühistada või edasi lükata.

4. Head ja halvad omadused päranduvad samade seaduste järele, sellepärast kaalutagu olevate ehk oodatavate puuduste, haiguste ja alaväärtuslikkuste puhul, kas neid on kerge kanda ehk võimalik eluviisi mõjul pehmendada või takistada mõjule pääsemast ehk lõpuks katta väljapaistvate heade omadustega.

5. Kihlusel ei tohi mõõduandev olla aineliselt soodne seisukord, sellest peab rohkem hinnatama tööjõudu ja töö rõõmu, vaimuandeid ja hingelisi omadusi; üldse kogu bioloogilist kaasavara.

6. Et riik on ilmasõjas kaotanud nii palju oma paremast jõust, vajab ta eriti tervet kui ka hästikasvatatud ja töökat järelopõlve, kuna nüüd endiste õpetuste vastu väärtuslikkust asetatakse kõrgemale arvulisest rohkusest. Seda õiget kasvatust suudavad ühiselt anda üksnes samadele eesmärkidele püüdvad, vaimlises kokkukõlas elavad vanemad.

7. Ettevaatus abiellu astumisel ei või takistada ega peletada ühtki selgelt mõtlevat kosilast, sest kui abielu sõlmitakse puhta südametunnistusega ja heas lootuses õnnelikult ja täielikult täita kohustusi iseenda, riigi ja tõu vastu, võib ka siin rõõm aset leida, rõõm, mis igat elu ja püüet edendab ja õilestab.

„Erinevad temperamendid võivad sobida, mitte aga erinevad iseloomud,“ nii ütleb

Dr. Otto Keinichen.

Seda valgustagu mõned näited. Kaks kuumaverelist iseloomu satuvad kergesti tülli, kaks flegmaatilist igavusse. Enamasti pole raske valida oma temperamendiga sobivat, sest see oleks ju üldiselt see, mida soovitakse endale, kuigi keegi ei pääse välja enda nahast. Raskem on valik omaduste suhtes, mis ühtlasi puutuvad iseloomu ja temperamenti. Tõsine soovib omale rõõmsat eluseltsilist, rõõmus tõsist, kuid see ei pea olema raskemeelne ega teine kergemeelne. Väljakujunenud iseloomuomadustel on valik kerge. Ei saa olla kokkukõla materjalisti ja idealisti vahel. Halvasti sobivad ka uskmatus ja kiriklikkus, samuti avameelsus ja kinnine iseloom, otsekoheus ja kavalus, alandlikkus ja kõrkus. Kuna inimese iseloomu võib taltsutada, kuid mitte muuta, siis on väga soovitatav selgusele jõuda iseloomude sobivuse üle. See on küll üsna raske, sest halb iseloom saaks hoiduma avaldamast tõsist Aadamat ja tõsist Eevat. Et aga hea iseloom end ilmutab juba vähemal välistel põhjustel ja halb nimelt seal end varjab, siis on rohkesti võimalust tundma õppida inimest nagu ta on. Otsi endale sinule sarnane iseloom ja niisugune temperament, mis sind täiendaks.

Kelle? Isiku, keda armastaks! Täielist kokkukõla ei saavutata siiski — sest ükski valitu pole ideaal, kuid ometi sellele lähenev. Eeldame, et valikut juhtis tõsine armastus. Sest nagu järgneva töö autor ütleb: „Armutung suundub alateadlikult hingelistesse omadustesse, mis eluks on omandanud mõõduandva tähtsuse, kui ta end juhtida laseb väliseist omadustest.“ Kuigi meie ei saa autori iga arvamisega ühineda — tähendused naisõiglusest lähevad märgist mööda — anname temale sõna:

Prof. Dr. H. G. Holle.

Alateadlikul isiku olemuse tunnetusel, kelle vastu armastus ärkab, on sageli üksnes tähtsusetu väline alus, vahest ehk ainult silma hingeline ilme, mis siiski üks kindlamaist on ja põhjendada võib „armastust esimesest pilgust.“ Harilikult eksib mees, kui ta usub, et kosides tema „valija“ on. Sest enamasti on valitud naine, kes inimesi kiiremini ära tunneb ja pealegi rohkem mõtleb

abielu peale, kuna tema loomulik kutse on saada perenaiseks ja emaks. Kuigi tema iseloomu puudulikuma väljakujunemise juures, mida tõendavad meeste ja naiste käekirjade võrdlused, enamasti küll mitte selles mõttes, kas ta tahab teatud mehele minna, vaid kas ta temale minna saab. Tema mõtleb bioloogilisemalt, sest ta seisab alles loodusele lähemal kui vaimliselt eristunud mees. See pole õige naine, kes ei suuda, oma naiseuhkust haavamata, mehele mõista anda, et see temale ükskõikne pole, eriti veel nüüdsel vabaläbikäimise ajal. On aga mees tõepoolest esimesena armastust tunnud, siis on see süttinud ülivõimsa sugutungi surve all naisest, kelle pime armastusejumal, „amor tyrannus“ on parajal ajal tema teele juhatanud. Mehe armastusel on tugevam tahtekindlus, kuid eksib sagedamini.

Sellegi poolest jääb armastus loomuliku tõukejõuna ainukeseks positiivseks tõukeks küsimuse otsustamisel „kellega astuda abiellu?“ Abikaasade soodne hingeline suhtumine pole lihtne eksperimentaalse hingeteadusega seletatav üksikute omaduste „funktsioon,“ vaid kogu ühe hingelise organismi vastumõju teise elamuste peale. See hingeline kokkukõla võib kõlada väga mitmet moodi, see oleneb kasvatusel ja oludest. Et see võiks kesta, peab olema tarvilisel määral kohane misvõimetus, mida tingimata peab olema naisel, kus poolt seda ka rohkem oodata võib.

Mõistuse põhjendusi tuleb arvesse võtta üksnes selles mõttes: kellega ei võiks abiellu astuda. Ja ainult neid, mis otsustavalt tähtsad on samuti tõu kui isiku õnnele, sest meil kõigil on vigu (mis kooselu vahest huvitavamakski teevad). Tingimata on takistavad põhjused kuritegevuslikud kalduvused, vaimuhaigused ja rasked pärandatavad kehalised puudused. Neid peab aga silmas peetama peidetud pärivuse võimaluse pärast, kui nad mitte valitu vaid tema sugulaste seas on esinenud. Abiellu astuja pangu tähele ka tema olemusele eriti vastikuid teisi omadusi; muidu võiks ta oma laste juures ebameeldivaid üllatusi leida. Tõutervishoidliselt on tähtis, et perekonda ja rahvusse ei toodaks võõrast verd. Kuid abieluks kõlbmatuks võib teha ka puht isiklik areng, kui ülivõimsad ajavoolud on temale annud ühekülgse suuna.

Siin mõtlen eriti naisõiguslust. Õiged naised hakkavad juba ära nägema, et „üheõiguslus“ võib hävitada neile looduselt antud võimu mehe üle. Enamasti lastakse end küll pimestada sellest rõõmusõnumist, et naine igal alal sedasama võib korda saata, mis meeski — ja mõnda veel paremini. Kui sinu valitu seda õpetust ainult teoreetiliselt tunnustab ja on alahoidnud oma naiselikkuse, siis pole sul, noormees, vaja muretseda, kas sa ka suudad

seda eksitust alla suruda, kui sa aga ise täismees oled. Naisele, kes hädasunnil on sattunud kutseellu, ei või see kahjulik olla, kui ta laiendab oma silmaringi ja täiendab oma võimeid. Ja ta laseb sinust heameelega end kutseelust vabastada ja viia tema loomulikule kutsele naisena ja emana. Iialgi ei saa sa aga abielus mõistma naist, kes uhkena end tunneb elukutses ehk poliitikuna, kuna ta ära vahetab naiseliku vaimlise vastuvõtlikkuse- ja omandamisevõime loova jõuga, sest ta jätab kõrvale majanduslistes ja ühiskondlistes küsimustes intuiitiivse mõtlemisviisi, milles naine isikuküsimustes mehest rohkem suudab, ja peab kinni „loogikast“. See juures ei toimi ta veel oma, vaid omandatud vaadete järele ja neidki vahest ehk valesti tarvitades. Naisõiguslane vaatab põlgusega alla perenaise peale ja ei tunnusta seda täisväärtuslikeks elukutseks, kuigi seda nüüd, kus masin on teda vabastanud mehaanilisest tööst, ei saa enam mehaanilisel teel ära õppida, vaid nõuab kõrgemaid vaimuandeid ja teadmisi, et võimaldada tervislike toitude ja majanduslike edu eeltingimusi. Kutse alal seisab naise töö enamasti abitegevuses; harva saabub naine juhtivale kohale.

Otsib aga naine „üheõiguslust“ sugulisel pinnal, siis usaldagu mees teda eriti vähe. Loodus kirjutab naisele ette teise morali kui mehele, sest et ta oma armastust seob lapse kandmisega ja tema esimese kasvatusena. Üheõigusluse nõue pole niipalju selleks, et siduda meest, mida eeldab monogaamia, kuid palju enam selleks, et vabastada neist pidemeist naist, mis aga abielu lagunemist tähendaks.

Sina aga, noor neiu, kui sa õigusega hindad iseteadvat, julget, teguvõimsat meest, ära unusta, et nende omadustega on tihti ühenduses ka tugev meelelikkus, mis abielus kergesti üle aisa lööb. Mine temale, kui sa usud suutvat teda äkilise vihaga ja pisaratevooluga endast mitte kaugemale tõugata, vaid armastusväärilise ülalpidamisega oma juure tagasi juhtida. Hoiu end aga noortel kogemusteta naistel alalhoidunud kuid eksliku instinkti eest, mis eelistab ülekeevat don-juanlikku sugutunnet. Niisugune mees ei kõlba abieluks; tal võiks peale suguliste ka muis asjus puududa rahulik kindlus, mis üksi suudab elu vaos hoida. Tahad sa aga teada, kas sinu valitu valmis on oma jõudu kestvalt sinule andma, siis pane tähele, kas tal ei puudu kõrgema täiuse poole suunduv ideaalne meel. Kes midagi ei hooli oma tõust, selle peale ei või ka naine kindel olla. Eriti pane tähele ka veel seda, kuidas mees on oma ema vastu, kellele ta enamasti tänu võlgneb oma paremate kalduvuste ja esimese kasvatusena. Mees, kes tunneb aukartust ema ees, austab ka oma naist. Selle vastu võib hea poeg

kergesti vastollu sattuda oma isaga, sest et ta sarnase iseloomu juures sageli võib omada erinevaid ilmavaateid, kuna ta on sündinud ja kasvanud teistsugustes aja oludes.

Väga tähelepanuväärilisi märkusi leiame ühes suuremas töös kahe küsimuse kohta, mis igapäev panevad tuhandeid pead murdma: abielu-kandidaatide vanuste vahe ja majandusline seisukord. Sellest kirjutab

Dr. Christel.

Mees tohiks olla kõige enam kümme aastat naisest vanem, see võimalikult mitte vanem mehest. Muidugi, kui abiellu astumine sünnib vanuses, mil naine on sünnitusvõimeline. Hiljem pole meie arvamise järele vanuste vahedel tähtsust. Liig suurest vanuste vahest tekkivad pahed võivad ilmuda niihästi majanduslises elus toitja varasest töövõimetuks jäämisest, ema puudulikust toitmisvõimest, algavate ehk mõõdunud haiguste mõjudest iduplasma peale, kuid samuti ka moraalses elus. Vananevad vanemad on kasvatuses hoolimatamad ja vähema kannatusega, ei suuda neile ülepea kasvavate lastega sammu pidada, võivad varemini ära surra ja seega lastele vähem aega eeskujuks olla. Kõigepealt on aga suured vanuste vahed põhjuseks ebatasadustele sugulises läbikäimises. Ja see on väga tähtis asjaolu.

Meie läheme välja sellest kogemusest, et inimese peale kehtvalt mõjub varane lapsepõlv ja et tema olemus üksnes siis võib kindlaks jääda, kui ta oma perekonnas ei ole midagi näinud ega üle elanud, mis võiks rikkuda tema mõisteid armastusest, abielust ja kasvatuses. Rahva hea käekäigu kindlustuseks peab temale tagasi antama kõrge kõlbline mõiste abielust, mis eriti avaldub katoliku kiriku dogmas, kus abielu sakramendina pühaks peetakse. Kui meie üldse tahame loota tervenemist, on tingimata tarvilik puhastada kõigi seltskonnakihtide elu. Ei eugeenika ega ükski majandusline korraldus pole mõeldav ilma sugulise kõlbluseta.

Seni oli abikaasavalikul peavaatepunktiks majandusline seisukord; mida rikkam keegi oli, seda nõudlikum abikaasa rikkuse suhtes ja seda otsitavam oli ta. Kahtlemata saab abikaasa majandusline seisukord tähtsaks jääma, kuni püsib praegune n. n. kapitalistline kord. Rahaväärtuse langemisel võib tähele panna isegi selle vaate tõusu. Kas demokraatliku meelsuse laienemine saab piiri panema varanduse liialdatud hindamisele ja kas tulevikus õpitakse inimest

hindama mitte ainult tema sigarite, viinade ja lakk-kingade headuse, vaid tervise, võimete ja meelsuse järele, kes võib seda teada? Igatahes nõutakse praegusel ajal lihtsaid vähenõudlikka eluviise ja kui jõukust ka mitte ülearuseks ehk otstarbetuks ei saa lugeda, peaks ometi arusaamisele jõutama, et rikkus ei tohi olla elu eesmärgiks, vaid kõigerohkem abinõuks kõrgemate kultuurväärtuste saavutamiseks ja nõutamiseks. Pealegi on küllalt nähtusi, kus rikkuse kuhjumisel lapsed satuvad kõrvalteile. Igatahes ei kaitse rikkus pettumuste eest abielus ja lastekasvatuses. Pandagu ka seda tähele, et tung välja pääseda kehvadest oludest annab tugevama tõuke usinaks tööks. Rahaküsimust ei pea tõstetama mõõdupuuks. Milgi tingimusel ei tohiks see mõõduandev olla terveil inimestel, veel vähem tohiks teda tarvitada kehaliste ehk kõlbliste puuduste katteks. Et aga majandusline ükskõiksus ja teadmatus võivad tuua korralagedust, hooletust ehk pillamist majapidamises, on praktiline kokkuhoidmise ja omandamise kalduvus soovitav omadus.

Mitte alati, kuid sagedasti kuulukse arvamisi nagu siingi avaldatakse, „kutsutud naisest“ ja ümbritsevast ilmast. Igaüks tunneb küll näit. naiskunstnikka, arste, õpetajaid, kellest on saanud tublid perenaised ja õnnestavad abikaasad. Kuid ka kahtlused on õigustatud ja sellepärast toome neid ka allpool. Autor

Dr. Friedrich Bauer.

Naine peab olema abieluks „kutsutud“. Selles kutses on raskeid kohustusi, mille täitmise eeldusi peab juba neius leiduma: mees peab tulevalt naiselt ootama, et see saaks mehele ustavaks selsiliseks ja abiliseks, lastele ennastalgavaks emaks ja perekonnale hoolitsevaks perenaiseks. Praegu, kus naiste arvulise ülekaalu tõttu emadel ei ole kindlaid väljavaateid väimeeste suhtes, kasvatatakse enamasti kindla sihita mingile tulusale elukutsele ja ometi vaadatakse hoolega mehe järele ringi; selle tulemused on enamasti poolikud ja tasuvad endi eest abielus kätte. Neiud, kes omas „üksikelus“ kunstis, teaduses või mõnel muul erialal suudavad midagi välja paistvat korda saata, on enamasti „tõuelule“ kadunud; nad ei vasta eelpool nimetatud nõuetele, nad vaatlevad abielukohustusi, mis ometi on naise kõrgem looduse- ja kultuurülesanne, mitterahuldava, väsitavat tähtsuseta tööd, aimamata selle sihti. Niisugusele hingelisele seisukorrale vastab ka keha: raskejalgsuse nähtused, nagu uneta

olek, oksendamine jne. ilmuvad kõrgendatud määral ja võivad lõpuks viia kokkulangemisele. Edasi tuleb abielus pettumusi, kui neiu seni on andunud unistusilmale ja — enamasti vanemate süü läbi — kaotab kindla jalgealuse. See ärkamine tõelises ilmas, mis ju kord peab tulema, teeb ta mehele võbraks. Pruuti ümbritseva ilma vaatlus saab meest kõigis küsimustes viima tunnetusele, kas seal valitséb õige hingeline seisukord, missugust tema ootab oma naiselt ja soovib oma lastele. Selle juures on tähtis ka naise vanus: üldiselt peaks naine olema 6—10 aastat mehest noorem.

Mõned näited pärivusest

Dr. Hans Krauss'i tööst.

Meie kõneleme professori perekondadest ja kunstniku perekondadest, kus lapsed isa ehk ema anded kaasa võtavad ellu enesestki-mõistetavate võimetena. Ei räägita asjata Siemensi leidja-perekonnast. Inglise uurija Galton on jälginud kolme kõrgeandelise perekonna kümne põlve ajalugu; neis oli palju sugulaste-abielusid ja nad saavutasid peaaegu ainult vaimliselt kõrgelseisvaid järeltulijaid. Omapärast, looduse enda poolt läbiviidud eksperimenti kujutab Kallikak'i perekond New-Jersey's, Ameerikas. Martin Kallikak'il, kes oli pärit vaimliselt ja kehaliselt tervest perekonnast, oli väljaspool abielu nõdrameelse neiuiga nõdrameelne poeg, kellest sai halva n. n. Kallikak'i perekonna esiisa. Järeltulijate seas tuli ilmsiks kõiki nõdrameelsuse kujusid, igasugu ühiskondlisi viletsusi, vaesust, kuri-tegevust, prostitutsiooni ja joomatõbe. Martin Kallikak kosis neiu tervest perekonnast, ja poeg sellest abielust sai ühiskondliselt kõrgel-seisva soo esiisaks, mis koostus õpetajaist, arstidest, kohtunikest ja mõisnikest. „Medical News“ teatas 1902. a: Üks 1827. a. 51. eluaastal surnud joodik avalikumaja pidaja sai 800 isiku esiemaks, kellest olid 700 vähemalt üks kord karistatud, 37 surmamõistetud, 342 andusid joomisele ja 127 naist prostitutsioonile. Kohtukulud, mis see perekond riigile tekitas, kerkisid üle 12 miljoni!

Mõned juhtlused.

(Lühendatult).

Dr. Julius Kleeberg.

Kes näeb abielu sihina perekonda ja perekonnas riiki koostoidvat eluvõimulise ühiselu alust, see mõtelgu nende lausete üle järele.

Jõua selle üle selgusele, et abielu seob kogu eluajaks, seega väheseiks häiks ja paljudeks raskeiks päeviks; kui ka selle üle, et teie lapsed nõuavad teilt andeid ihu ja hinge tarvis. Nii tuleb teilt nõuda kaht asja: kindlustust õigeks, südamlikuks vahekorraks mehe ja naise vahel, ja jõudu tuleva põlve jaoks. Sellepärast peate teadma:

Ärge astuge abiellu mõõduvast tundehoost, vaid armastusest.

Ärge astuge abiellu kirest, vaid järelekaalumisest.

Ärge kosige ilusat nägu, vaid ilus, s. o. täiuslik keha.

Ainult täiuslik keha võib olla tõesti terve, ja mida täiuslikum ta on, seda lähemal ideaalile. Aga ilusast näost üksi ei või seda näha.

Mõtelge selle peale, et ühes naisega (ja ka mehega) teie seote end terve perekonnaga.

Ärge astuge abiellu raha või äia nime pärast. Miski ei ole kestev, ka kõige suurem hiilgus kustub ja tugev võib väheseistki kõik luua. Oma abieluõnne nurgakivid peate teie ise panema.

Mõtelge selle peale, et elus on asju, mida armastus üksi ei suuda anda. Ka kõige suurema armastuse võivad mure ja häda ajajooksul sumbutada. Perekonna asutamiseks, s. o. mehe ja naise ja laste elada-võimiseks on tarvis teatud määral läbisaamist. See peab nii tugev olema, et ta ka raskeid aegu suudab kanda.

Ärge astuge abiellu, kui on kestvaid ja kõrvaldamatuid vastuseismisi ja raskusi. Abielu olgu rahu saar ja ta ei pea väliseid võitlusi seesmiselt jätkama. Nii peab kõigiti läbi kaaluma, kui abiellu astuvad kaks erineva usutunnistusega inimest.

Ärge astuge abiellu pärast liig kiiret tundmaõppimist. Aga ka aastapikune kihlusaeg pole soovitatav. Mõistlikud juba oskavad leida paraja mõõdu.

Ärge astuge abiellu mitte küpsetena, sest teist peab saama tuleva põlve kasvatajad ja eeskuju.

Tühistage kihlus, kui selleks sunnivad otsustavad põhjused. Parem juba loobuda kihlusest, kui veeta kogu elu valel püsivas abielus. Kui ka teie ise peaksite nürinema, teie lapsed saavad seda tuima elu küllalt vara tunda.

Ärge astuge abiellu sellega, kes on koormatud mingi välja-
kujunenud pahega. Abiellu astumise eas on see juba inimeses nii
kindla aluse leidnud, et võimata on teda kõrvaldada.

Mees ja naine olgu üksainus. Nad peavad seega teineteist
täiendama. Seda võtke arvesse nii kehalises kui ka vaimlises mõttes.
Vaikne ei peaks kosima vaikset; häkiline ärgu kosigu naist, kellel
samasugune temperament. Ka oleks hea, kui mõni hell linnaneiu
ei läheks samuti ärahellitatud mehele.

Ärge kosige võimaluse järele sugulasi. Teatavasti on tarvis
värsket verd „kõrgemale kasvatamiseks.“

Järelkaaludes ei pea teie ka liiga kaugele minema. Liig palju
pärivusuurimusi on alles tõendamata. Nii ei tarvitse jõumehe lastest
saada hiiglased ja vaimusuuruste järeltulijad võivad olla täiesti anneteta.

Ajaloolise tõsiasi jana teate seda, et mees on perekonna pea
kõiges, mis puutub võitlusesse olemasolu eest. Sellepärast ei tohi
naine olla mehest tuntavalt üle; ei majandusliselt, kehaliselt ega
vaimliselt.

Ja vastuoksa; mida vägevam on mees, seda enam peab naine
temale vastama, kõige pealt vaimliselt (ja hingeliselt). Ta ei tohi
olla mängukann, vaid eluseltsiline. On hea, kui mees üksi on
perekonnatoitja; kuid ei tarvitse olla kahjulik, kui ka naine kas
samal alal ehk mõnes muus elukutses teenib. Ainult aega ja jõudu
peab tal jääma, et ema olla. Nagu mees on perekonna pea, nii
jääb naine perekonna südameks.

Astuge abiellu, kui süda ja mõistus käsevad. Võtke abiks
kõik, mis inimkunstile ja teadmistele kättesaadav. Mis peale selle
tuleb, head kui ka halba, seda võtke saatusena juurdlemata ja
kahetsemata. Ja inimene tohib olla vähem saatusest.

Pool nalja kujul, algupäraselt ja üleolevalt jutustab
siin kunstniku-iseloom abielust. Mis ta siin ütleb, ei kõlba
kõigile; mänglev toon võiks lasta arvata, et autor vähe
nalja heidab. Tõepoolest tuleb aga neid lendlevaid mõtteid
väga tõsiselt võtta. Sellepärast seisku neist peotäis siin:

Rudolf Walter Kraus.

Laulus, tantsus, muusikas, kõiges, mida nimetatakse kunstiks,
võib vahet teha kolme tüübi vahel selle viisi järele, kuidas inimesed
selle peale tulid: võhiklaulja, võhiktantsija jne., asjaarmastaja ja täis-
kunstnik.

Kui kunst on looduse loojajõud inimeses, kui kunst, Goethe järel, tekib indiviiduumi püüetest ennast päästa looduse hävitava jõu eest, kui kunst on midagi, mis nõuab terve inimese: siis tähendab soo edasikandmise tungi kuju abielu näol samuti kunsti.

Kuidas keegi abiellu astub, selle algtüüp on ka siin looduslikust kalduvusest, ebateadlik, tagaetu. Nagu mustlane viiulit mängib tundmata noote, nii võivad mees ja naine, vabadena eelarvamistest, teineteist leida: abielu algkuju; kunstteose algkuju.

Kõige laialisem tüüp on asjaarmastaja, dilettant.

Dilettant: paljalt asjaarmastaja, võhik, asjatundmatu, mitte-kunstnik — nii selgitab sõnastik.

Kelle kosib tema?

Näiteks selle, kellel on raha. Nagu salmitaguja kokku liimib riime ilma seesmise rütmita. Nii astutakse abiellu hirvesilmadega, toreda habemega, kõrge rinnaga, „lumivalge lina läikiva viljaga,“ pensiooniõigustusega, kolmekordse majaga; kositakse (kultiveerunud dilettantismi juures!) temperament, anded, supikeetja, põetaja, seisusekohane.

Kui nüüd suure tõsidusega küsida: kellega astutakse abiellu? siis võib selle juures mõtelda üksnes inimesi sellel küpsusastmel, kes võivad teadlikult viia „olemise ja saamise elemendid uuekujuliseks sünteesiks“. Neid inimesi saab iga aastakümnega rohkem, kuna kultuurmaade majandusline ja vaimline kord ikka enam surub kokkuhoidmisele kõige jõuga majapidamisele ja ka kõigi jõudude ärakasutamisele, kus midagi kujunemas.

Agaral abielusobitusel oleks täita isa, ema, arsti, sõbra ja nuuskuri... kohustusi, tuleks kaastööle tõmmata südame- ja teaduslike haridusega asjatundjaid. Mina aga vastaksin, kui minult küsiks veel kaine mees, keda ta peaks kosima: „Pööra parem selle ühe poole, kelle käsutada on need asjatundjad ja kes sulle avara aluse annab, millel sa oma sooviratsused võid lasta sihile joosta; pööra eesteedi poole! Ta ei näe kunstteosena mitte ainult abielu, vaid ta vaatleb juba selle ehitusmaterjali niisugusel silmil, mis — niipalju kui abielusõlmimine alati ei ole julgustük — kõik teavad, mis tagab „kauni“ abielu.

See võiks ümber nii öelda:

Astu abiellu „ilusa“ mehega, „ilusa“ naisega, kuid ära võta seda „ilu“ harilikus mõttes! „Ilusaks“ nimetan seda, mis toob kokkukõla. Kositaval peaks seega olema tagatis selleks kokkukõlaks, mida osalt polegi väga raske ära tunda, osalt aga ainult oletus võib olla. Inimese iludus ei koostu ainult joontest, vormidest ja värvidest; sest vormi taga elab vaim: temperament, anded, moraal, maitse ja samuti on vormi väsimatu kaastöötajad tõug, saatus ja tervis.

Kelle sees on valmis iludusideaal, sellel on kahtlemata kergem kui poolvalmil, aimajal, kes parast hingelist erutusmomenti („suguvallik“ ütleb bioloog!), kus ta enam vabalt enese üle ei valitse, püüab oma kaasrändajat üksikasjalisemalt vaadelda, kuid on juba nii raske mõju all, et ta valmis on lõpuotsust andma juba, nagu harilikult öeldakse „tundmaõppimise“ järele ehk pärast „proovi-aastat,“ nagu soovitatakse näitemängus.

Abikaasa esteetiline ideaal näeks siis nii välja;

a) kehalise iluduse suhtes:

vanus, mis mõttelennule lubaks seda kümne aasta võrra ette kavatseda;

tervis, mis ülearuseks teeks mõtte tervisest;

näokuju, liikmeteehitust, nahavärvi... tuleb arvesse võtta ainult nende kogumõjus; see on lamp, milles tuli enne peab põlema, et see ka tõe poolest lambiks saaks; juuksed ja hambad olenevad pooleldi kassa seisukorrast;

b) hingelise iluduse suhtes:

iseloom, mida meeldivaks võib lugeda mitte äärjoonte liigutuste, vaid juurte tõukejõu järele. Üsna noortel inimestel on enamasti ainult iseloomuidusid; hingeteadlane püüaks siin seletada idude arenemisvõimalusi, nagu aidnik, kes seemneid vaadeldes mõtleb pinna ja kliima peale;

temperament, mis teise omasugusega võrreldes sellest üle oleks, erinevuse korral aga püsiks väljakujunenud vastandina;

haridus, millel võrreldes kutseharidusega, ikkagi maitset on. Suuri teadmisi austatakse õpilasena, neid ei kosita aga. Lubata-vaid teadmisi turule tuua on ilutu nagu ajalehe kuulutuse osa, mis ei suuda südame külge kasvada, nagu Goethe Werther ehk Wilde'i muinasjutt. Õigele kohale kinnitatud lill, laulmata jäänud laul, üks pisar sõnadeta, viis korda loetud raamat.... sarnaseist tähtsaist asjust tuntakse abieluks soodsat „ilusat“ haridust;

lõpuks puhas tahe abieluks, mille all ei tule mõista seda armastust, mis ei hooli tõust, seisusest, rahast ega varast. Puhast tahe abieluks on rõhutatud, seega teadlikuks saanud armastus; ja meeldiv, kaunis, võluv seeläbi, et temas „loodus oma alati ilusaid soove teostab,“ mis sõnades väljendatuna kõlaksid: sina, keda ma olen nii ja nii ära-tunnud, ma jaatan sind! Ma tahan sinuga üheks saada abielus.“

Täiskunstnik peab omama suured anded ja peab nende kasutamiseks ka väga palju õppima. Kuna need kaks aga kuigi tihti ühte ei juhtu, sellepärast on nii harva suuri kunstiteoseid. Üks statistik on välja arvanud keskarvu, kui ma ei eksi, kümme ühel aastajal. Sellest tehtagu järeldusi abielu suhtes.

Mees, kes saatekirjas kinnitab töötanud olevat talusulasena, töölisena, kaupmehena, käsitöölisena, kunstnikuna ja teadlasena, seega elust midagi peaks teadma, annab omas töös näpunäiteid, millel tõepoolest on praktika maiku.

Fritz Rummel.

Igal ajal võetagu arvesse, et abielu on huvide ühiselu. Kus ühel poolel ei leidu huvi teise poole tegevuse ja elusih tide vastu, on abielu algusest ebaõnnestunud. Mis huvi tunneb teadusemees naisest, kui sellel pole arusaamist tema tööst? Parem jääb ta üksikuks. On selge, et abiellu astumisel tuleb silmas pidada elukutset. Talupoeg tunneb endal kõige parema olevat omasuguste hulgas. Kui ta omale naise võtab, kes taimedest ja loomadest huvitatud, ei tee see viga. Tööline ärgu parem kosigu iseäranis intelligentset naist, sest see poleks argipäeva ükskõiksuses kuigi õnnelik. Kaupmehel olgu praktiliselt tegev naine. Käsitöölisel võiks tarvilik olla kunstiliste kalduvustega naine — sest need täiendaksid teineteist. Teadlased jäägu parem omasuguste keskele, ometi tuleb eelistada naisi praktiliste huvidega. Kunstnikke nähakse üldiselt heameelega, kuid enamasti kosivad need õnnetult, sest peaaegu kõik naised kujutavad endile kunstniku elu valesti ette. Parem oleks kui kunstnikud kosiksid äriliste annetega naisi, kuna nad ise suures enamuses on halvad ärimehed. Seda peab aga ainult üldiselt mõistma, kuna erandlisi juhuseid küllalt sagedasti ette tuleb. Seda võin ma puhta südametunnistusega öelda, sest olen tegelikult kõik elukutsed läbi elanud. Muu seas olgu veel tähendatud, et kuulutust abiellu astumisel asjata alahinnatakse. Kahjuks tehakse ju ka seal lollusi. Samuti on enamasti kuulutused halvasti kokkuseatud — siin kositakse raha (väga vaheldusrikas tegur), inimesi välimuse järele (see võib muutuda) jne. Kuulutusel seisab ees terve linn; isiklikul tutvusel ainult kitsas ringkond, kus lisaks veel huvigi pole isiku vastu. Kositakse iludusi ja imestatakse pärast, et ei ole vastastikku huvi. Abiellu peaksid astuma ainult sarnaste ehk lähedaste elueesmärkidega inimesed, siis näeks asi hoopis parem välja.

Ärgu kärsutatagu nina järgnevate enesestki mõistevate asjaolude pärast. Naise haistmisvõime on tõepoolest ühenduses tema keetmise annetega ja, mis puutub puhtusse, mis mitte teenijate abil saavutatud, vaid oma vaevaga loodud, siis ei tule selle tähtsusest kaotada ühtki sõna. Sellest ütleb

Adolf Gerson.

Püütagu selgusele jõuda, kas meeled on terved ja täiuslikud! Kas valitu võib hästi näha ja kuulda, see selgub varsti. Kuid nii mõnigi saab kahjuks liig hilja teada, et tema valitu haistmise- ja maitsevõimed puudulikud on. Ürg-ajast päritud aluseil, mil naised endid elatasid enamasti taimetoidust, kuna küttivad mehed enam kühsetatud jahisaaki söid, on paljudel naistel haistmise- ja maitseideaal, mis lahku läheb meeste omast; nad ei suuda tajuda mõnda lõhna ja maitset; ja sageli mõjub see nõnda keetmise peale, et see mehele väljakannatamatuks muutub. Harva on mehel võimalus valitu keeduoskust tarviliselt järeelproovida; ja seal saab ta sagedasti tuleva ämma või mõne teise vastutuleliku isiku poolt petetud. Sellepärast peetagu silmas valitu ülalpidamist lillede ja lõhnaõlide suhtes. Tunneb ta nendest rõõmu ja võib ta vahet teha lõhnade vahel, siis tohiks ta olla ka hea keetja. Häil keetjail on harilikult ka väline nina suur ja hästi arenenud. Valitu haistmisvõimet peab ka sellepärast tähele panema, et kehalõhn loomadel ja inimestel on suguliseks meelitusabinõuks ja selle järele haistmisvõime on vahest ka sugulise liikuvuse mõõdupuu.

Siis proovitagu tundeelu ja see polegi nii raske nagu ta näib. Nagu naise kehaehituses osutuvad omadused, mis mehel alles pooleldi arenenud (karvade kadu), kuna ta teiste puhtiniimliste omaduste arenemises on mehest taha jäänud (liikmete mõõtude pikkus), nii osutuvad ka tema tundeelus ürg-ajalised affektid ja püüded, millest mees on juba võitu saanud, uue aja tundeavalduste kõrval, mida mees ainult nõrgal algkujul omab. Seal on naise naiivsed nahkade, sulgede, läikivate ehtesjade, kirjude riiete, loomariigist mänguseltsiliste, tantsu ja muusika harrastused, kartlikkus, valelikkus, edevus ja isemeelsus kõrgelt arenenud tunde kõrval esteetiliselt ilusa ja mooraalselt hea vastu. Ärgu kositagu naist, kelles liig selgesti ilmuvad ürg-aja jäänused.

Tähtis vóorus, mis seisab naise loomulikus kalduvuses (kui seda ka kasvatuse varal võib kujundada, et võimalikuna näib loomu-

likku kalduvust tasuda), on puhtusearmastus. Ei tarvitse veel puhtusearmastaja olla naine, kes igapäev ennast peseb, pesu vahetab ja iga pleki eest kõrvale hoiab; vaid puhtusearmastajaks võib teda alles siis nimetada, kui puhtuse hoidmine temale tööd ja vaeva teeb: kuni tema puhtuse eest hoolitsevad toatüdruk ja pesunaine võib tema puhtusearmastuse juures kahelda. Ja ei ole ka kuigi palju neidusid, kes kodus ise pesevad, triigivad, küürivad ja pühivad ja seega oma puhtusearmastust tõendavad ja nii mõnigi mees ei sõanda arvata, et tema valitu teeb neid madalaid ebameeldivaid töid, mille varal puhtusearmastust kõige paremini võib tõendada. Ja ometi oleneb sellest oluliselt mehe eluõnn, et ta endale puhtusearmastaja eluseltsilise leiaks. Sellepärast pangu mees tähele järgmisi tunnuseid: mida vähem on naises elajalikka omadusi, seda suurem on tema loomulik puhtusearmastuse kalduvus. Ainult üks tunnus on erandiks, nimelt: mida suuremad juuksed on naisel, seda suurem ka tema loomulik puhtusearmastuse kalduvus.

Mis puutub naise vaimlisesse seisukorda, siis tahaksin nõu anda naise intelligentsi vaadelda kõrvalise asjana. On ju ilus, kui naine on kõneosav, kui tal on huvi mehe elukutse, kunsti ja teaduse, poliitiliste ja usuliste ajaküsimuste vastu; kuid on väga palju naisi, kes suudavad meest õnnelikuks teha, kuigi nad pole intelligentsed ja isegi nimelt sellepärast, et nad pole intelligentsed ja ei tahagi intelligentsetena näida. Kuid üht peab naise omama, mis on iga intelligentsi aluseks, nagu „a-b-d“ on aluseks kõigile teadmistele ja ükskordüks matemaatikale, nimelt rütm. Ei kosita naist, kellel puudub rütm, kes ei oska tantsida ja hüpata, laulda ja naerda, kellel puudub loomulik rütm kõnes, kes kogeleb ja korra-tult väljendab omi mõtteid nagu lobisev laps. Pandagu ainult seda tähele, kuidas naine astub ja kohe võib tunda tema keha ja vaimu loomulikku rütmi. Ei hinnata asjata noorte neidude võimeid muusikas; kui sealt ka suurt välja ei peaks tulema, ikkagi on see tunnuseks tema rütmilise kujundamise oskuses.

Juba vanad greeklased on tunnetanud, et üldiselt leidub naiste hulgas kolmesugust iseloomu; ja et nad oskasid kõiki tunnetusi piltlikult kujutada, siis seadsid nad oma templites üles kolm naisekuju, kus nende kunstnikud siis andsid vastuse küsimusele, mida meie praegu lahendame, mille tähtsust ja raskust ka siis juba tunti. Üks kaju kehastas neil valitsemishimulist, meeldivat, kõrgelepüüdvat naist; nad nimetasid teda taeva kuningannaks „Hera.“ Teine kaju kehastas armsusega võluvat, õrnameelset, abielurõõmudele kalduvat naist ja seda austasid nad igavesti noore armastusejumalana,

„Afrodite.“ Kolmas kuju kehas tas naist naisena, kes polnud ei abikaasa ega armuke, kes põgenes mehe ja abielu eest, suguliselt külma naisena, nad lasksid ta ambu ja noolega jahile varustatult põgeneda mugavast kodust ja nad palvetasid ka karske, valuliselt tõsise „Artemise“ poole. Kes täna tähelepanelikult perekondadesse pilgu heidab, see näeb neid kolme iseloomu veel tänagi igalpool, ta võib neid üles leida välise hiilguse alt, millega kombed täna loomulikke kalduvusi katavad. Kas parem oleks abikaasaks valida Hera või Afrodite või Artemise, kes võiks seda õelda? Zeus kosis Hera ja nägi sellest vähe rõõmu, Paris ulatas õuna Afroditele ja langes kurva saatuse osaks ja ma tunnen inimesi, kellel on halvasti läinud ka Artemisega. Siiski: peab abiellu astuma. keegi ei tohi abielusundusest kõrvale hoiduda, kuigi ta tunneb koormat, mis see peale paneb.

Sugulaste-abiellu teema kohta avaldab

Dr. H. Dieden.

Kuidas on lugu veresugulaste abieluga? Näib, nagu oleksid veresugulaste lapsed eriti sagedasti alaväärtuslised. Kui oletada, et keegi esivanemaist on põdenud vaimuhaigust, siis on olemas hädaoht, et see kalduvus võib päranduda nii isa kui ka ema kaudu. Lapsel on kahekordne võimalus haigust pärida. Kui aga perekond on vaba kõigist haigustest ja omab eriti head omadused, kas ei peaks siis sugulaste-abiellu eriti soovitama? Iseendast viiks meid teooria selle küsimuse jaatavalt vastamisele; kuid meie peame arvesse võtma, et meie vaid harva võime kaugele jälgida esivanemate rida ja seega püsib hädaoht — ühe meile tundmatu esivanema alaväärtuslist kalduvust kahekordse võimalusega edasi pärandada.

Tujukas kirjutuses tuletab üks autor meele, et kui Virchow'ile öeldi, tema teadmiste juures peaks tühine olema ka inimest kunstisel teel luua, vastanud see: „Ma usun, muidugi võiks see mul korda minna, kui ma vaevaks võtaksin. Aga see ei tasuks end. Minu arust saaks senine viis alati enam meeldima.“ Kirjasaatja arvab, et ka abiellu astumisel jääks meeldivamaks senine viis, s. o. järelmõtlematu. Riisikoks jäävat ta alati — nagu hobuseostmisel. Sest, nagu sealgi, pandavat tähele kaht asja: hambaid ja jalgu. — Seda väidet ei saa põhjalikuks nimetada. Seda põhjalikumalt arutab üks naine, kes armsusega ja ometi suure tõsidusega täidab mõlemate soovisedelid.

Lucie Böhm-Däniker.

Kosi omale naiseks:

Kes võiks olla sinu erasekretäär, ja kellest sa oled tähele pannud, et ta ühtegi tähtsat paberit, kui see ka ainult kviitung oleks, hooletusse ei jäta;

kes tunneb tõsist huvi õige tervislike toitude ja keha ravitsuse vastu;

kes on elavalt huvitatud sinu elukutsest ja sulle argipäeva tühiseist asjust võimalikult vähe räägib;

kes armastab lillesid ja kaunistab kodu, ise aga oma vooruse tõttu on kodu ilusamaks ehteks;

kes kunagi ei heida nalja inimliste nõrkuste kulul, kes tunneb aga seesmist tugevat tarvet kaasa töötada inimkonna tõstmiseks;

kelle käsi sa võid armastada, sest et nad on hingestatud — käsi, millistest sa mõtled, et nad võiksid parandada haavu.

Mine mehele:

kes surub kätt tugevalt, kindlalt ja lihtsalt;

kellest sa tead, et ta ei toeta puhtuseta nalja, veel vähem aga ise seda heidaks;

kes austab naist ja peab temast lugu;

kes sind kaitseb ja kes seisab kindla müürina sinu ja lahtise elumõllu vahel;

kes on kange, kuid ka järelandlik, karm, aga aus, kes naiste hulgas vaikib, hädaohus ja meestevalielustes aga julge on, kes on nõuandjana tark ja lauas alandlik

ja kõige oma mehisuse juures võib sinuga kahekesi olles muutuda lapseks.

Mõlemile olgu maksev ülim nõue, et abielu üksnes siis võib olla tõesti õnnelik ja tõsisemate hädaohtudeta, kui mõlemad on leidnud ühise suuna usulistes ja vaimlistes sihtides, kui nende

vastastikune meeldivus ja armastus ei põhjene ainult kehalises, vaid ka vaimlises kokkukõlas ja täienduses.

„Nõudke kõigepealt vaimuriiki, kõik muu peab teile iseendast tulema.“

Terve rida praktilisi nõuandeid on neil lehtedel kuuldavale tulnud. Kes neid kõiki südamesse võtab, see on omale kindlustanud võimalikult suure tagatise normaalseks abieluks. Kuid on soovitatav, et igaüks teadlikult elaks ja ehitaks endast kõrgemale, et ta ei vaatleks oma abielu isikliku, vaid inimeskonna asjana. Sellepärast asetame siia alljärgnevad read. Need näivad meile kaunima kokkuvõttena sellest, mis abielust võib öelda ja kõik inimesed üle 16 a. peaksid neid tundma:

Malea-Vyne.

Iga inimene toimib ja võtab osa elust oma olemuse seaduse järele. Sellest seadusest oleneb vastus küsimustele, kellega peaks ta abiellu astuma, kellega võiks ta kohaneda, kellele avada oma südame, kellega pühitseda oma olemuse tõusu püha. „Lõbuks ja vaevaks, õnneks ja rõõmuks.“ Ja nagu ta end seab selle Sina vastu, kuidas ta otsib oma täiendust ja milliseid abinõusid tarvitab, et võita, siduda ja armastada seda Sind, selle järele kujuneb tema edenev tõus ja ta seesmine rahu. Kuidas inimene kujundab kunstest enda ja selle Sina vahel, selles peitub tema õnn. „Sest elu on armastus ja elu elu on vaim“, ütleb Goethe. Seda elu kujundada, lasta üleskasvada idanedes, õitstes ja vilja kandes ja saavutada ikka kõrgemalt arenenud kujusid, see on inimese osa ilma arengus.

„Kõik teeb pühaks vahekord,“ ütleb Emerson, ja iga ühendus mehe ja naise vahel peaks olema püha ja igavene vahekord.

Pole saatust, mis poleks transtsendentaalne ja mida ei lükitaks sündmuste ahelasse ja sellepärast nõuab ta täit vastutustunnet igaühelt igas teos, igas sõnas, kõige enam vahest selles väikeses jah-sõnas, selles tähtsas sidelülis kahe inimese vahel, kes peavad kandma suuremat vastutust iseenda ja järeletulijate ees.

Iga inimese hinge sügavuses on müsteerium, ja ema algsaladusest tulevad ilmutused — tuled, mis tarkust ja armastust lasevad südamesse paista, mis üksteist kutsuvad, seovad, tugevasti ühtekasvavad läbi elust ja surmast tagasi emajõududele, kust ikka jälle sünnib uut, värsket elu. Sest iga elu on müsteerium vaimust igatsetud, mis lükitakse ilmade korda.

Kirjanikud abielust.

Mehele armastavaks seltsiliseks on sündinud naine; kuulates looduse häält, täidab ta väärilisemalt taeva tahtmist.

Schiller.

Abielu on iga kultuuri alus ja tipp. Ta teeb toore õrnaks ja haritud pole paremat juhust tõendada oma õrnust. Lahutamatu peab ta olema, sest ta toob nii palju õnne, et kõiki üksikuid õnnetu ei saa selle vastu arvesse võtta.

Goethe.

„Abieluks“ nimetan tahet kahekesi luua üht, mis on enam kui loojad ise.

Aukartust üksteise vastu nimetan abieluks — kui niisuguse tahte tahtjate vastu.

Endast pead sa üle ehitama.

Sa ei pea mitte ainult siginema, vaid ka täienema.

Selleks aidaku sind abielu rohtaid.

Nietzsche.

Nagu vibul nõõr, nii naine

tegutsemas mehe elus:

Painutab ja annab järel,

järel tõmbab, ise järgib.

Kumbalgi ei väärtust ole üksikult.

Longfellow.

A

5697

196024